STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 11703

SHTRAHLEN

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

פֿערלאַג
לעבען און וויסענשאַפֿט.

שטראַהלען

זאַמעלבוך פֿיר ליטעראַטור,
קונסט און קריטיק.

העפט I.

1909.

ק. זינגמאַן. ביים ניעמאַן.

אָ, זעה די נאַכט, די זומער־נאַכט
אָ, קוק אין איהר אַריין:
זעה, דאָרט, ווי ליעב דער שטערען ווינקט,
ווי צערטליך איז זיין שיין.

אָ, געה אַוועק צום ברעג פון טייך,
און דאָרט קוק אָן די נאַכט!
עס שטעהט אַ וואַלד מיט סודות פול...
ער קוקט אַזוי פערטראַכט.

אָ, קוק אַריין, אין וואַסער־שיין
דעם סוד דערגעהסטו באַלד:
דו זעהסט אַקוש, אַ ליעבעס־קוש —
פון ניעמאַן מיט'ן וואַלד...

נ. אייזען. מיין אומעט.

צוזאַמען מיט מיר איז מיין אומעט געבוירען
און איז אומעטום מיין בעגלייטער;
ער טריפט פון זיין גאַל אין'ם כוס פון מיין לעבען,
אויף ס'ליכט מיינס זיין שאָטען פערשפרייט ער.

און געה איך צום טאָל אַמאָל, בלומען צו קלייבען —
איך זעה איהם פון טאָל זיך ערהויבען;
און קום איך צום בארג, אויף די שפּיצען צו שטייגען —
ער שטרעקט שוין די האַנד מיר פון אויבען...

ביי שוימענדע כוסות, ביי רוישענדע טאָסטען
לאָזט ער אין מיין שטימע זיך הערען;
און אין קאַראַהאָד מיט מיר געהט ער צוזאַמען
און טוט מיר די שמחה פערשטערען.

ער נעהמט מיך ארום מיט די ביינינע ארעמס
און דריקט מיך און דריקט ביז צום שטיקען; —
און טרעט ער ווען אב אן אזייט אויף אווילע,
דאן פיהל איך אויף מיר זיינע בליקען...

און דאך ביזטו ליעב מיר, מיין ברודער, מיין בלאסער,
און ס'איז דיין געזעלשאפט מיר טייער —
איך האב א הוץ דיר דאך קיין חבר אין לעבען,
דו ביזט דאך מיין איינציג געטרייער...

א. ניימאן. תהלים.

(שטריכען).

ער האט א פידעל געקויפט, זיך עטליכע אומעטיגע, קורצע שטיקלעך אויסגעלערענט און אויף דער וועלט זיך לאָזען געוואָלט.

שוין מעהר ווי א יאהר, אז ער איז בלינד געוואָרען און זיצט אין שטוב. ווען ער איז זעהענדיג געווען, פלעגט ער אויף די דערפער געהן, און ביי די גוים געבעטען, זיי זאָלען איהם עפּיס פערדינען געבען. זומער אין די היצען, ווינטער אין די קעלטען, פלעגט ער מיט'ן פעקיל אויפ'ן אָרעם ארומגעהן און מיט'ן שטעקען אין דער האנד. א גאנצע וואָך איז ער אזוי געגאנגען, געלעבט מיט א שטיקעל ברויט און עטליכע קארטאָפעל, און אויף שבת פלעגט ער א היים קומען, ווען די זון האט זיך געזעצט. אוועקגעבען שרה'ן, דער וויב, די פאר גילדען און זיך גענומען ארומוואַשען פון דעם שטויב און בלאָטע, וואָס איז אויף איהם געווען.

באלד נאָך הבדלה, — די שטוב אין ברייטע שווערע שאָטענס איינגעהילט. א זומער-אָבענד. עס ציטערט נאָך דער לעצטער טאָן פון די אומעטיגע זמירות. עס ציהט אויפ'ן גאס. די לבנה שמייכעלט, שטערען ווינקען, ווינקען און בעטען און הופּען ארויס, ארויס. א ווייך-ווינטעלע גלעט, קושט אין פנים אזוי ליעבליך. א פרישע פייכטקייט טראָגט

זיך פון אונטער שטעטעל, פון דארט, וואו דאס טייכעלע זילבערט און שפיגעלט זיך אין דער לבנה-שיין.

די קינדער זענען אויפ'ן גאס און א פרעהליך געלעכטער קלינגט אין דער לופט. מיט'ן פעקעל אויפ'ן ארעם און דעם שטעקען אין דער האנד שטעהט ער און קוקט אויף די קינדער. — „א גוטע נאכט“, — זאגט ער זייער שטיל. זיי קוקען איהם אן; אין די אויגעלעך שימערן טרערען. און ער פערשווינדט אין די שנעע, טיפע, וויטע נאכט. דארט אין פעלד, אויפ'ן גראז שטעלט ער זיך עטליכע מאל אב, ווארפט א בליק צוריק און דאס הארץ בענקט נאך די קינדער.

ווינטער.

אויפ'ן קאמינאק ברענט א פייער. די קינדער שטעהען, ווארעמען זיך, הערען זיך איין, ווי עס וויינט אין דרויסען דער ווינט, און די פנימ'לעך רויטלען זיך פון פלאם. א טיפער אומעט דריקט די לופט; צווישען די צעריסענע וואלקען ווייזט זיך אויף א רגע א דערשראקענע, בלייכע לבנה. ער שטעהט צווישען די קינדער, קוקט אויפ'ן פלאם און זיפצט... „א גוטע נאכט“, — זאגט ער שטיל, כמעט וויינענדיג. — „א גוטע נאכט“, — וויינט מיט דער ווינט. און דארט אויפ'ן פעלד זוכט ער מיט'ן שטעקען א וועג און די אויגען — א פייערל. די וואך געהט אוועק... דער רוקען בויגט זיך איהם אלץ עפיס נידריגער און די קינדער ווארטען אויף איהם...

ער פלעגט קומען פרעהליכער, ווי ער איז אוועקגעגאנגען. נאר איינמאל פרייטאג, ווען ער איז פון וועג געקומען, האט ער זיך בעקלאגט, אז די אויגען טוען איהם וועה, ער קען אויף די ליכטיגע זון ניט קוקען. ביז דעמאלט האט ער זיך קיינמאל ניט בעקלאגט.

ער איז אין דער היים געבליבען. איז ער דאס אבער נישט געוועהנט געווען. עס האט איהם אין וועג געצויגען. דעם שטעקען אין האנד פלעגט ער טיילמאל כאפען און איבערן שטוב ארומלויפען... דאס בלאסע פנים איז בלאסער געווארען, די אויגען פערצויגען און פייכטער, און דער בארד איז כמעט אינגאנצען גרוי געווארען.

אז צוויי וואכען איז אריבער, ווי ער איז אין שטוב געזעסען, איז ער אינגאנצען קראנק געווארען. אין שטוב

איז די נויט גרויס געווען. ער האט, ווי אין חלום, אוויינען געהערט — און דאס וויינען האט זיך געמישט: ער האט ניט געוואוסט, ווער עס וויינט: שרה אדער די קינדער.

ווען איהם איז בעסער געווארן און ער האט די אויגען געעפענט, האט ער געפרעגט, צי עס איז נאכט, און געבעטען מען זאל אליכט אנצינדען; ס'איז אזוי פינסטער. — — —

ער האט ניט געוויינט, נור דאס פנים איז גרין־בלאס געווארען, די ווייסלען אין די אויגען ברייטער, און אזיפץ האט זיך איהם ארויס געריסען. — ווייטער גאר נישט. שטיל איז ער אין אווינקעל געזעסען, דעם קאפ אויף די הענד אנגעשפארט, מיט קיינעם נישט גערעדט, און ווי פון עפיס געטראכט.

איז אקינד צו איהם צוגעקומען, האט ער עס געגלעט, ארומגענומען אזוי פאמעלעך, ווי ער וואלט מורא געהאט בלינדערהייט עס עפיס טון... און דערביי האט ער די ווייסלען אזוי פינאנדערגעריסען, אז דאס קינד פלעגט זיך דערשרעקען און מיט אגעוויין אנטלויפען צו דער מאמען...

עסען פלעגט ער ווייניג, און ווען מען האט איהם דערלאנגט, האט ער זיפצען אנגעהויבען. — — — —

ס'זענען אנגעקומען די לאנגע ווינטער־נעכט.

אין שטוב איז פינסטערליך, קאלטליך. די קינדער זיצען נעבען דער מאמען, טוליען זיך צו איהר און הערען זיך איין. ער קען אזוי אבזיצען אגאנצע נאכט, און אלץ ערגיץ אין דערווייט מיט די ווייסלען קוקען. די קינדער שרעקען זיך און וויינען טיילמאל. נור ווען דוד'ל איז איינמאל ביי־נאכט פון חדר געקומען, האט ער איהם צוגערופען און געהייסען תהלים מיט איהם זאגען. אין די טונקעלע, ברייטע שאטענס האבען זיך וויינענדיגע, שטילע קאפיטלעך געוועבט, און דער ווינט האט זיי מיט טרויער צום הימעל געטראגען. עס האט איהם געצויגען, גערופען, און איהם האט זיך געדאכט אז...

...ער געהט ווידער אין פעלד, זאנגען וויגען זיך, די נאכט פאלט צו. נאהענט פון דארף יאגט דער פאסטוך די סטאדע שלאפען און שפילט אויפ'ן פייפעלע שטיל, הארציג. אויפ'ן הימעל־ראנד דערהויבט זיך די לבנה, בלאס; עס וועהט א ווינטעלע; און אנטקעגען איהם ווינקען די פייערלעך, וואס

מען האט אין די קליינע הײזלעך אנגעצונדען. עס איז אזוי גוט...

און דאמאלס, אינמיטען זאגען, פלעגט ער פון ארט אויפשטעהן, דאס פנים האט געפלאקערט, די ווײסלען ווײט און ברײט פערריסען, די הענד פערשפרײט, און ווי נישט מיט עפּיס זײן קול, פלעגט ער בעטען:

— דודל, דודל, זאג, הודל... דערנאך א נידערפאלען אויף זײן ארט, דאס פנים בלאס ווי פריהער, און שטיל האט ער ווײטער געזאגט... דודל האט אזוי אויפ'ן טאטען רחמנות געהאט: — ער דארף, איך זאל מיט איהם זאגען... א גרויסער, א טאטע...

דערווײל די נויט וואקסט, די קינדער ווײנען: „ברויט“. שרה קלערט: — ער מוז אויף די וועלט געהן... נישטא קײן אנדער עצה. און ער — גאר נישט. זיצט אין ווינקעל שטום און קוקט אזוי — — — —

ווינטער, בײ־נאכט.

דער פראסט ברענט. א קאלטע לבנה וואנדעלט און שטערען פינקלען. די פענסטער זענען מיט פראסט פערקא־וועט און די ווענד מיט שניי בעדעקט. אלע שלאפען און זיפצען פון חלום. נור ער זיצט אויפ'ן געלעגער און קוקט, קוקט...

ער שפרינגט אראב, טאפט אן דודלן, וועקט איהם אויף און טראגט איהם אויף די גאס ארויס. מיט זײן אלטען שאל האט ער איהם דאס פנים ארומגעוויקעלט און נאך א קאפּאטקעלע איהם אנגעטאן. דודל ווײנט ניט — ער איז שוין צו דעם געוועהנט... די אויגעלעך קלעפען זיך איהם נאך, ער הערט, ווי דער שנעע סקריפּעט אונטער דעם טא־טענ'ס פוס און פיהלט, ווי די פינגערלעך פערגעהען איהם. דער טאטע טראגט איהם אין בית־המדרש. ער טרעפט... דארט זעצט ער דודלען אויף א באנק נעבען אויווען, ער שטעהט און בײדע זאגען תהלים, זאגען אזוי זיס מיט א ניגון, ביז דער פריהמארגען שײנט דורך די ברודיגע פענסטער, און מענשען הויבען אן זיך צוזאמענקומען. — — —

שרה ווײנט: — וואס ווילסטו נעבעך פון קינד האבען?...

און ער שווײגט, איז בלאס־גרין און דער רוקען בויגט זיך איהם שטארקער אײן.

זומער, — נאַכט.

די טיר איז אָפֿען. אַ נאַכט־ווינטעלע גנבֿ'ט זיך אַריין און וועקט איהם: „קום אַרויס“... דער הימעל איז העל־בלוי, שטערען צאַנקען און אַ בלאַסע, צאַרטע לבֿנה קוקט אין פֿענסטער אַריין. ער גיעהט פֿון זיין געלעגער אַראָב. וועקט דוד'לען אויף און געהט מיט איהם אויפֿ'ן גאַס אַרויס. דאָרט איז טונקעל, אַ געוויש פֿונ'ם נאָהנטען טייכעלע און ריחות פֿון די יונגע בוימלעך, וואָס וואַקסען אונטער שטאָט, טראָגען זיך. אַ שטיל לערנען גיסט זיך פֿון אַ אָפֿען פֿענסטער. דאָס לערנט ר' יחזקאל דיין. און ווייטער איז שטיל, שטיל... אַ הייליגע, פֿאַרכטיגע שטילקייט.

זיי זאָגען תהלים און פֿערגעסען זיך. דאָס שטאַרקט עס זיך, דאָ ווערט עס שוואַכער. דעם דיינ'ס לערנען ווערט פֿערטרונקען אין זייער זאָגען. אַ נאַכט־פֿויגעלע כאַפּט אונטער, צעגייעסט זיך און בייגקט נאָך דער זון. און אַז די זון באַוויייזט זיך, ברענט די אַלטע, הויכע שול אין אַ פּורפּור־פֿלאַם. ער זעהט ניט, נור פֿיהלט עס. — זאָג, דוד'ל, זאָג... בעט ער.

ביי־טאָג איז ער בלאַס־גרין. די קינדער ווינען: „ברויט“, און דוד'ל געהט שוין ניט אין חדר. ער וועט מיט'ן טאַטען איבער דער וועלט געהן און איהם ביי דער האַנד פֿיהרען. דער טאַטע לערנט זיך אויפֿ'ן פֿידעל; קינדער שטעהען ביי'ן פֿענסטער און הערען אויס. ער שפּילט אַזוי אומעטיג, וויינענדיג, און עס קאַפּען זיי די טרערען איבער די בלאַסע פּנים'לעך...

זיי וואָלטען שוין לאַנג אויף דער וועלט געגאַנגען, נור דוד'ל ווערט קראַנק. די חדר־קינדער זאָגען תהלים, און ער זאָגט מיט. און אינמיטען וויינט ער: — דוד'ל, זאָג, דוד'ל...

שרה האָט שוין אין שול איינגעריסען. די שוועסטערלעך וויינען אַזוי, — און ער זעהט גאָר ניט... — —

אַ גרויער פֿריה־מאָרגען.

מען פֿיהרט איהם נאָך דער מיטה. ער וויינט ניט. — —

נור, אַז מען האָט איהם אויפֿ'ן בית־הקבֿרות קדיש געהייסען זאָגען, האָט ער תהלים געזאָגט. — — — —

שבֿעה איז אַריבער. נאַכט.

עס האָט זיך אַ שטורם געטראָגען, נור דער הימעל האָט זיך אויסגעלייטערט. די לופֿט איז פֿון ווינטעל ריין גע־

וואָרען און פֿײַכטליך. די לבֿנה — בלאַס, פֿער׳חלומ׳ט און פֿער־בענקט. די שטערענדליך בלוי, ציטערענדיג. די גראָזען אויף די געסלעך זילבערן זיך און זויגען טוי אײַן. די געסלעך אין שאָטען — זילבער־בלויע — אײַנגעהילט. — הייליגע סודות... די פֿענסטער זענען אָפֿען, אַ ווינטעלע שפּילט זיך און ברענגט ריחות פֿון די גראָזען, וואָס וואַקסען אויפֿ׳ן יונגען קבֿר... שטיל זיצט ער אויפֿ׳ן געלעגער. די לבֿנה קוקט אויף איהם מיט רחמנות, די שטערענדליך ציטערן. דאָס לערנען פֿון דיין האָט אַ ציטער געטאָן. — — —

ער שפּרינגט אַראָב, נעהמט דאָס פֿידעל, זאָגט הויך דעם תהלים און שפּילט צו — דוד׳לס קולכ׳ל... די קינדער און שרה כאַפּען זיך אויף, צעוויינען זיך און קוקען מיט מורא אויף איהם... ער זאָגט, שפּילט און די שלאָפֿענדע לופֿט ציטערט. נור אינמיטען פֿאַלט דער פֿידעל איהם פֿון דער האַנד אַרויס און ער וויינט, בעט: — דוד׳ל, דוד׳ל זאָג, דוד׳ל...

— — — — — —

א. קרייזאַווסקי. אַ קוואַל איז דער הימעל.

אַ קוואַל איז דער הימעל,
אַ קוואַל איז מײַן האַרץ.
און ביידע זיי טראָגען
דער וועלט׳ס טיפֿען שמאַרץ...
  און ביידע זיי בענקען,
  נאָך שענקייט, נאָך שטערען;
  און ביידע זיי קלאָגען, —
  זיי גיסען מיט טרערען...
און הערסט דו אַ זיפֿץ ווען,
אַ דונער, אַ קנאַל? —
— דאָס געהען אַריבער
די ברעגעס פֿון קוואַל!...

ד'אמיטשיס. די מוטער.

דאָס איז געווען אין יענע טעג, ווען דער ווינטער געהט אַוועק און מאַכט פּלאַץ פֿאַר דעם פֿריהלינג. אַנ'אָבענד איז דאָס געווען אַ קלאָרער, שטילער און רוהיגער אָבענד פֿון יענע ערשטע פֿריהלינגס-טעג, ווען מען עפֿענט פֿאַרנאַנדער צום ערשטען מאָל טיר און פֿענסטער, מען לופֿטערט די זומער-קליידער און מען טראָגט אַרויס די וואַזאָנעס אויף דעם אָפֿענעם גאַניק. שוין איז אַזאַ אָבענד אויפֿ'ן לאַנד; אָבער אויך אין שטאָדט פֿיהלט מען זיך מונטערער, יונגער און לעבעדיגער. געהענדיג דורך די גאַסען שפּירט מען צייטענווייז אין געזיכט אַ לינדען, שמעקעדיגען ווינטעל, עפּיס אַזוי אַנגענעהם, אַזוי היות'דיג. פֿיהלט זיך דאָס אַריח פֿון די בלומען און גראָזען, וואָס וועלען באַלד שפּראָצען און בליהען? ווער ווייס? דער ריח איז אַנ'אונבעקאַנטער, אַנ'אונבעשטימטער, אָבער ער איז פֿול מיט פֿרישקייט, מיט יוגענד און לעבען. מיר אָטעמען, מיר זופּען דורשטיג יענע לופֿט מיט'ן מויל און מיט'ן נאָז און פֿיהלען עפּיס אַ דערקוויקענים אין אַלע אינזערע גלידער.

אין אַזאַ שענעם אָבענד איז אָנגעקומען אונזער פֿאָלק אין איינע פֿון די גרעסטע שטעט פֿון איטאַליען. די סאָלדאַטען האָבען זיך פֿאַרנאַנדערגעלאָזט איבער די גאַסען, וואַרטענדיג ביז עס וועט זיך אָפּלעדיגען פֿאַר זיי אַ קאַזאַרמע. און מען וועט אָנהויבען טרובען צום אָפּרוהען.

אַלע זענען נאָך געווען אין פֿולער אַמוניציע, מיט די ראַנצעס, ברויט-זעקלעך און פֿלעשער אויף זיך. מיעד פֿון וועג, די קליידער און האָר פֿול מיט שטויב זענען געשטאַנען די סאָלדאַטען קופּקעס-ווייז אין אַלע ווינקעלעך, דעם רוקען אָנגעשפּאַרט אָן וואַנד, די הענד צונויפֿגעלעגט אויף דער ברוסט, און די פֿיס פֿערוואָרפֿען איינע אויף די אַנדערע, אָדער אַז ניט, זענען זיי געשטאַנען ניט ריהרענדיג זיך און אַריינגעקוקט מיט אָפֿענע מיילער אין די שענע פֿענסטער פֿון די גרויסע קראָמען, וואו עס זענען געווען אויסגעלעגט מעדאַליען און אָרדענס אין אַלערליי פֿאָרמען און פֿאַרבען. פֿיעלע זענען אַריין אין ווייַנשענקען אָפּצופֿרישען זיך מיט

אַ גלעזיל משקה, אַנדערע, וואָס זענען געווען ניט אַזוי מיד, האָבען זיך אַרומגעדרעהט איבער די גאַסען. אַלע האָבען געהאַט ערנסטע פּנים'ער: אָדער זיי האָבען געשוויגען, אָדער גערעדט שטיל און ניט ווילענדיג, אַ טייל — פֿון מידקייט און שלעפּעריגקייט, און אַנדערע ווייל זיי האָבען זיך געפֿיהלט פֿרעמד אין דער גרויסער אומבעקאַנטער טומעלדיגער שטאָט.

אין מיטען אַ קופּקע סאָלדאַטען, וואָס זענען געזעסען מיט אַזעלכע ערנסטע מינעס אויף די טרעפּליך פֿון אַ קלויס־טער, נעבען דער קאַזאַרמע, האָט זיך שטאַרק געלאָזט הערען די לוסטיגקייט און פֿריילִכקייט פֿון איין סאָלדאַטעל, וואָס איז אומגעלאָפֿען אויף די טרעפּליך דאָ אַרויף, דאָ אַראָב און גערעדט און געשפּאַסט אָהן אַנ'אויפֿהער.

דאָס איז געווען אַ יונגערמאַן, קליין געוואַקסען, אָבער שלאַנק און ספּריטנע. זיין געזיכט איז געווען ניט בעוואַקסען; עס האָט געהאַט, אַנ'אַנגענעהמען אויסדרוק און צוויי גרויסע, בלויע אויגען. ער איז געשפּרונגען און האָט געטאַנצט ווי אַ קינד. דאָ איז ער צוגעלאָפֿען צו דעם, דאָ צו יענעם, און אָנגעשושקעט אַלעמען פֿולע אויערען; איינעם האָט ער אַ ציהגעטאָן פֿאַר'ן אַרבעל, ביי דעם אַנדערען אַראָבגעריסען פֿון דער קעפּקע די קאָקאַרדע און געלעגט זי איהם אויף די קניע; אַ דריטען האָט ער צוגעמאַכט די אויגען מיט דער האַנד און געהייסען איהם טרעפֿען: ווער דאָס איז? עס האָט זיך געדאַכט, אַז ער איז אינגאַנצען פֿון קוועקזילבער. אַז איך בין פֿאַרביי־געגאַנגען דעם קלויסטער, האָט ער זיך מיר געוואָרפֿען אין די אויגען. איך האָב זיך אָבגעשטעלט אויף דער אַנדערער זייט גאַס, צו בעטראַכטען איהם איינגע מינוט. „וואָס איז מיט איהם אַזוי די שמחה?“ קלער איך ביי זיך. זיין געזיכט האָט צו זיך געצויגען, ווייל עס האָט אָבגע־שפּיגעלט אין זיך אַזוי פֿיעל אָפֿענהערציגקייט און חן. איך בין אַוועק ווייטער, אָבער ער איז מיר אימער געשטאַנען פֿאַר די אויגען.

אויף מאָרגען בין איך געוואָר געוואָרען, אַז דער סאָל־דאַט דינט שוין פֿיער יאָהר. די גאַנצע צייט, זינט ער איז אַוועק פֿון דער היים ביז יענעם טאָג, האָט ער נאָך קיין איין מאָל ניט געקראָגען קיין אורלויב, צו בעזוכען זיין דאָרף, זיין פֿאַמיליע. ווי מען האָט מיר איהם געשילדערט — האָט ער

געהאט א ווייבע א גוטע הארץ, געוועזן שטארק צוגעבונדען צו די עלטערן, צו דעם ארט, וואו ער איז געבארען און וואו ער האט פערבראכט זיין קינדהייט; פון נאטור איז ער געוועזן אן'אידעלער, אן'איבערגעגעבענער, האט פיינט געהאט הוליען ווי אנדערע סאלדאטען און האט זיך אימער אויפגעפיהרט ארענטליך און אנשטענדיג. א סאלדאט מיט אזא כאראקטער האבען די פיער יאהר, וואס ער האט אבגעלעבט אין קאזארמע, ווייט פון דערהיים און דער פאמיליע, געמוזט אויסקוקען צוויי מאל אזוי לאנג, און אזוי איז טאקע געוועזן אין אמת'ן. ער האט שטענדיג אויסגעזעהען עפיס מעלאנכאליש, אין דער קאזארמע האט מען פון איהם קיין ווארט ניט געהערט. אין קאמפאניע מיט אנדערע האט מען איהם כמעט קיין מאל ניט געזעהען. אין די פרייע שטונדען, ווען זיינע קאמעראדען פלעגען שפאצירען אויף די בולווארען און זוכען שענע מיידלעך מיט וועמען צו פערברענגען, פלעגט ער ארומגעהן הין און צוריק, אין אלע זייטען אויפ'ן מוסטירפלאץ מיט אן'אראבגעלאזענעם קאפ, אדער איז געזעסען ערגעץ אויף א שטיין אין א ווינקעל פון אן'אבגעזונדערטער סטיעזשקע און געמאלט עפיס מיט'ן פוס פערטראכטער-הייט אין זאמד. געטראכט האט ער דאמאלס שטענדיג וועגען זיינע עלטערן, פריינד און די פעלדער און לאנקעס, וואס ער האט שוין פיער יאהר ניט געזעהען, אבער מעהר פון אלין האט ער געטראכט וועגען זיין מוטער. זיין מוטער איז געוועזן אן'ארימע דארפס-פרוי, אלט און שוואך, אבער שטענדיג פרייליך, און מונטער, זעהר א גוטע און געטרייע. פון אלע איהרע זיהן האט זי דעם סאלדאט געליעבט צערטליכער און הייסער. זי פלעגט איהם אפט שרייבען אדער בעטען עמיצען אנשרייבען; זיינע בריעף ווידער פלעגט זי דריקען אפט צו די ליפען און טראגען זיי אין בוזעם ווי א הייליגע קמיע. דאס האט פיעל איהר געלינדערט דעם שמערץ פון דער שיידונג מיט איהר טרייען געליעבטען זוהן. דאס זעלבע איז געוועזן מיט איהרע בריעף צום זוהן. אבער פאפיער בלייבט פארט פאפיער, און א מוטער ווילט זיך זעהען א קינד; עס ווילט זיך איהר האבען עס פאר די אויגען, קענען ארומנעמען און קוסען. און דאס זעלבע איז מיט א ליעבענדען זוהן. און דעריבער זענען ביי דער אלטער און ביי איהר זוהן דעם סאל-

דאט יענע פיער יאהר אוועק דא אין האפען, דא אין פערלירען די האפנונג, אין קלעמעניס, זארג און הארצקלאפעניס. אנקומענדיג אין דינסט איז ער אוועק מיט זיין פאלק פון זיין דארף, ערגעץ אין נארד־איטאליען, אויף די אינזעל סיציליען, ווייט איבער'ן וואסער אין דרום־זייט, (א קלייניגקייט אזש אין „סיציליען", „איבערן גרויסען וואסער" — מען קען זיך פארשטעלען, וואס דאס האט בעטייט פאר דער ארימער אלטער). דא האט ער געמוזט בלייבען גאנצע צוויי יאהר. דערנאך איז ער אוועק מיט'ן פאלק ערגעץ אנדערס וואו, אויך ווייט פון דער היים, דארטען ווייטער א יאהר פערבראכט, נאכדעם האט מען געהייסען געהן אין אן אנדער שטאט אין מיטעל־איטאליען נאך אויף א יאהר. אין א שענעם פרימארגען האט זיך געלאזט הערען די בשורה אין פאלק, אז מען וועט ווייטער מארשירען. וואוהין איצטער? האט געפרעגט אונזער סאלדאט זיין סערזשאנט, ווארטענדיג אהן אנ'אטעם אויף זיין ענטפער. „נאך נארד־איטאליען" האט יענער געענטפערט. נאך נארד־איטאליען? דאס איז דאך אהיים צו! דעם סאלדאטס הארץ איז שיער ניט צעשפרונגען פון קלאפעניס. „וואוהין איז דאס?" האט ער ווידער געפרעגט, דער סערזשאנט האט איהם אנגערופען די שטאט, דאס איז געווען די נאהענטסטע שטאט צו זיין דארף. „אך!" האט ער א געשריי געטאן און שיער ניט געוואלט ארומנעהמען זיין סערזשאנט, און איז טאקע נאך א האר ניט ארעסטירט געווארען פאר אזא מעשה.

נאך דעם זעלבען אבענד, קוים האט ער געקראגען א שטונדע פריי, האט ער באלד געגעבען צו וויסען אהיים.

אט דאס איז אלזא געווען די אורזאכע פון זיין גרויס שמחה אין יענעם אבענד. פון דער שטאט, וואו זיין פאלק איז איצטער אנגעקומען איז געווען נאר עטליכע שטונדען רייזע צו זיין דארף.

צוויי טעג זענען אוועק. דער סאלדאט האט אלץ געקלערט איבער דעם פלאן צו בעטען ערלויבניס אויף עטליכע טעג און לויפען אהיים. און ווי ער קלערט אזוי, ערשט מען דערלאנגט איהם אין קאזארמע א בריעף. ער איז אוועקגעלאפען אין א ווינקעל און באלד אויפגעריסען דעם קאנווערט. מיט ציטערנדע הענד האט ער פארנאנדערגענומען דעם בריעף

און ווי ער האָט אויפגעהויבען די אויגען צום שוואַלבען פייערל פון לאָמפּ צו לעזען איהם, האָבען אין זיי געגומען בלישטשען צוויי טרערען. ער האָט דעם בריעף ניט געלעזען, ער האָט געשלונגען מיט די אויגען, געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ, און נאָכגעמורמעלט ווי אַ צעמישטער איטליכעס וואָרט מיט די ליפּען. ווי ער האָט דעם בריעף געענדיגט, האָט ער איהם צונויפגעפרעסט פעסט אין קולאַק, אַראָבגעלאָזען די האַנד און אויפגעהויבען זיינע גרויסע אויגען צום הימעל. און יענע ביידע גרויסע טראָפּען, וועלכע האָבען געציטערט צווישען די ברעמען — זענען געפאַלען, אַראָבגעגליטשט זיך איבער די באַקען און פאַלענדיג הייס אויף די הענד זענען זיי צערונען געוואָרען. דער בריעף איז געווען פון זיין מוטער. זי האָט געשריבען: מאָרגען וועל איך אַוועק צו פוס אין שטאָט אַריין; פיער יאָהר אַז איך האָב דיך ניט געזעהען, מיין זוהן, איך קען שוין מעהר ניט אויסהאַלטען, אוי ווי דערוואַרט מען די שעה צו זעהען דיין ליבען פנים און אַרויספאַלען דיר אויפ׳ן האַלז!“

ביינאַכט האָט ער ניט געקענט צומאַכען מיט אַ־אויג. פון אויפרעגונג האָט ער ניט געקענט שלאָפען; ער האָט זיך געקייקעלט אָהן אַנ׳אויפהער אויפ׳ן געלעגער; דאָ אויף איין זייט, דאָ אויף דער אַנדער זייט; דאָ געלעגט זיך אויפ׳ן רוקען. דאָ אויפ׳ן בויך. עס איז אָבער געווען אַלץ אומזיסט. זיין קאָלדרע האָט איהם געדריקט ווי אַ פּודיגע משא; ער האָט געפיהלט אַ ברענענדיגע היץ, אַ קלעמעניס אין דער ברוסט, עפּיס אַ מאָדנע אונרוהיגקייט. אַז ער האָט גאָר ניט געוואוסט וואו אַהין צו טון זיך. אַלע ווײַלע האָט ער זיך געזעצט אויפ׳ן בעט, אַרומגעקוקט זיך אַרום אויף זיינע קאָמעראַדען; זיי זענען אַלע געלעגען אין אַ טיפען, רוהיגען שלאָף, ווי מען קען נאָר שלאָפען אין פריהלינג. אַנטקעגען איהם האָט זיך געזעהען דורך אַ פענסטערל אַ שטיקעל אויסגעשטערנטער הימעל. ער האָט דורשטיג געקוקט אַהין און געקלערט: „אַך, ווען איך וואָלט קענען זיין דרויסען, אויפ׳ן פעלד און אָטעמען יענע פרייע לופט!“ ווייט אין אַ ווינקעל איז געשטאַנען אַ לעמפּיל מיט אַ שוואַכען ציטערדיגען פייערל. דער פייערל האָט זיך דאָ אויפגעהויבען, דאָ אַראָבגעלאָזען און דערמיט נאָך שטאַרקער אויפגערעגט דעם

שלאָפלאָזען סאָלדאַט. די צייט האָט זיך איהם געצויגען נאָך לענגער. ער האָט זיך ווידער אויסגעצויגען אין בעט און געקלערט וועגען מאָרגענדיגען טאָג. ער האָט צוגעמאַכט די אויגען, געלעגען גיט ריהרענדיג זיך און געפּרובט, טאָמער וועט ער קענען געפינען אין יענעם זיסען געדאַנק רוה און שלאָף. ס'איז אָבער געווען אומזיסט. טאַקע דער זעלביגער געדאַנק האָט איהם ניט געלאָזען רוהען. ער אַליין איז טאַקע געלעגען אויף איין אָרט, זיינע אויגען צוגעמאַכט, אָבער זיין האַרץ האָט געקלאַפּט אַזוי ווי עס וואָלט זאָגען: „ניין, דו וועסט ניט שלאָפען"; אַזוי האָט ער פערבראַכט נאָך פיעלע לאַנגע שטונדען. ענדליך איז ער געוואָרען מיד און פערמאַטערט, זיין האַרץ האָט זיך בערוהיגט, די צוהיצטע פאַנטאַזיע האָט זיך ביסלעכווייז איינגעלעגט, ער איז איינגעשלאָפען און איהם האָט זיך גע'חלום'ט וועגען מאָרגעדיגען טאָג, וועגען זיין מוטער. איהם דאַכט זיך, אַז אָט שטעהט זי אַנטקעגען איהם ביי זיין סאַמע קיסען און שמייכעלט; דאַכט זיך, אַז ער פיהלט ווי זי גלעט מיט איהר האַנד זיין שטערן, ער כאַפּט די האַנד און קוועטשט זי צו צו זיינע ליפּען. און פּלוצלונג דאַכט זיך איהם אויס, אַז ער איז געוואָרען ווידער אַ קינד, ער איז אין דער היים. און ביסלעכווייז שווימען איהם אַרויף אויפ'ן זכרון הונדערט'ערליי בילדער פון די קינדערשע יאָהרען. און אין יעדעם בילד איז דאָ זיין מוטער. אָט טרייסט זי איהם, ווען ער וויינט, אָט נעהמט זי זיך אָן פאַר איהם, ווען דער פאָטער וויל איהם עפּיס טון, אָט פערבינדט זי איהם דעם איינגעשניטענעם פינגער, אָדער פאַדעט אַרום איהם בשעת ער איז קראַנק, שטענדיג פול מיט דער צערטליכסטער ליעבע. דערנאָך האָט ער זיך געפיהלט ווידער ווי אַ גרויסער, האָט זיך דערמאָנט דעם טאָג פון זיין שיידען זיך פון דערהיים, דער מוטערס טרעהרען, איהר פאַלען איהם אויפ'ן האַלז, און דאָס האַרץ האָט איהם ווידער גענומען אַזוי וועה טון — ווי אין יענעם טאָג. ער האָט זיך געפיהלט אַרומגענומען פון זיין מוטערס אָרעמס, ער האָט זיך געוואָלט אַרויסרייסען, אָבער ניט געקענט; זי האָט ניט געלאָזען. ער האָט אַ טיעפען זיפץ געטאָן און — האָט זיך אויפגעכאַפּט. ער האָט זיך אַרומגעקוקט, פערטראַכט, און

געקומען צו זיך, און דאס איז געווען אַן׳אויגענבליק, װעלכער לאזט זיך פֿאָרשטעלען, אָבער ניט בעשרייבען.

אין קאַזארמע האָט זיך געלאָזט הערען אַ טרומייטערייַ. אַלע סאָלדאַטען זענען אויפֿגעשפּרונגען פֿון די בעטען. אונזער העלד האָט זיך אויך גיך אָנגעטאָן, און די גאַנצע צייַט פֿון דעם מאָרגען־מוסטיר איז ער געווען פֿריילך און לעבעדיג. אָבער אינעווייניג איז ער געווען זעהר אויפֿגערעגט און זייַן האַרץ האָט אונרוהיג געקלאַפּט. ער האָט גע־טופּעט מיט די פֿיס, געביסען זיך די ליפּען, אַלע ווייַלע גע־פֿיהרט מיט דער האַנד איבער זייַן גליהענדען שטערן. אָפּט האָט ער געפֿרעגט בייַ די קאַמעראַדען: וואו האַלט דער זייגער? יעדען אויגענבליק האָט ער אַ קוק געטאָן אויף זיך, צו איז זייַן אָנצוג און אַלעס אויף איהם אין אָרדנונג. ענד־ליך איז שוין געקומען נאָהענט די מיטאָג־צייַט, וואָס ער האָט מיט אַזאַ אונגעדולד ערוואַרט. די מוטער האָט איהם געשריבען, אַז זי וועט אַרויסגעהן פֿון דאָרף אונגעפֿעהר 9 אַ זייגער אין דער פֿריה. ער האָט אויסגעמאָסטען אין זייַן גע־דאַנק, ווי לאַנג דער וועג איז, און ווי פֿיעל זייַן מוטער מיט איהרע לאַנגזאַמע טריט קען מאַכען אין אַ שעה. נאָך זייַן חשבון דאַרף זי שוין זייַן גאָר נאָהענט. צו דער צייַט פֿון איהר קומען האָבען אַלע סאָלדאַטען געדאַרפֿט אַרויסגעהן אויף אַ מוסטיר. איהם האָט מען אָבער היינטיגען מאָל פֿריי־געלאָזען, צוליב דער מוטער. אַלע זענען אַוועק און ער איז געבליבען אין קאַזאַרמע אַליין. ער איז אַרויפֿגעלאָפֿען אויף די טרעפּ צו זיך, וואו עס איז געווען זייַן געלעגער, אָנגעשפּאַרט זיך אָן בעט און געבליבען אַ ווייַלע רוהיג. ער האָט געאָטעמט שווער און קוים זיך געהאַלטען אויף די פֿיס. באַלד האָט ער זיך געזעצט אויפֿ׳ן בעט, אייַנגעשפּאַרט די איילענבויגענס אָן די קניע, אַרייַנגעלעגט דאָס געזיכט אין די הענד און קוקענדיג מיט אויסגעשטעלטע אויגען צו דער פּאָדלאָגע, האָט ער געקלערט: „זי וועט קומען אַהער אַט אַהער, אין דער קאַזאַרמע!“ און לאַכענדיג מיט אַנ־אַבגעבראָכענעם און פֿערשטיקטען געלעכטער, האָט ער זיך אָנגעכאַפּט פֿאַר די האָר מיט ביידע הענט.

ער האָט אויפֿגעעפֿענט פֿיער פֿינגער: „ווי לאַנגזאַם זענען זיי אַוועק די פֿיער יאָהר!“ און ער האָט איבערגעקליבען

אין זיין געדאנקען אלץ וואס ער האט איבערגעלעבט אין די פיער יאהר; זיין בענקען, זיין האפען, זיין קומער און שמערץ. „ארימע מוטער!“ האבען געמורמעלט זיינע ליפען, מיט צערטליכער און טרייער ליעבע אין א ציטערדיגען טאן, „אזוי ווייט דארפסטו געהן מיך צו בעזוכען, און דו קומסט אליין, צופוס, און מאכסט אזא לאנגען וועג אין אזא היץ; וועסט קומען אהער אין א ווייטע שטאט, צווישען אזוי פיעל מענשען, און ווייסט ניט וואו איך בין; וועסט דארפען אומגעהן אהער און אהין און פרעגען וואו איז מיין קאזארמע און מוזען שטעהן אזוי לאנג אויף די פיס, א קראנקע, אן אלטע, א פערמאטערטע, און אפשר וועסטו פערבלאנדזשען ערגעץ אין די גאסען, זוכען און לויפען ניט וויסענדיג וואוהין און וועסט וויינען, וואס דו קענסט מיך ניט געפינען. „ארימע מוטער!“ אזוי האט ער אלץ געמורמעלט פאר זיך, קוקענדיג מיט א שארפען בליק אויפ'ן וואנד, בייסענדיג זיך די ליפען, ער זאל ניט ארויספלאצען אין א געוויין, און פון צייט צו צייט האט ער אלץ ווידערהאלט די ווערטער: „ארימע מוטער!“

דאן האט ער ווידער א פיהר געטאן מיט ביידע הענד איבער'ן געזיכט, א טרייסעל געטאן דעם קאפ, א ציה געטאן דעם אטעם מיט א שווערען זיפץ, א ווילדען שפרונג געטאן אויף די פיס און געלאזען זיך לויפען דורכ'ן צימער ווי איינער וואס איילט זיך אין וועג. אין א ווייל ארום האט ער זיך מיט א מאל אבגעשטעלט. „איצטער?!“ ער איז צוגעלאפען צום פענסטער, וואס קומט ארויס צום גאס, האט זיך איבערגעבויגען איבער'ן פענסטער־שוועל צום דרויסען, א קוק געטאן רעכטס, לינקס: איין מאל, צוויי מאל, דריי מאל: קיינער ניטא.

דאס בלוט האט איהם א זעץ געטאן אין קאפ. „מען דארף קלערען וועגען אנ'אנדער זאך!“ האט ער געזאגט צו זיך אליין, און ער האט זיך פארגענומען גאר ארויסשלאגען פון זינען זיין מוטערס בילד, כדי וואס גיכער איבערצושטופען די צייט פון ווארטען. ארויסשלאגען פון קאפ איהר בילד? — דאס איז געוועזען דעם ארימען סאלדאט גאר אוממעגליך. ער האט א מאך געטאן מיט'ן האנד.

„זעה, מאמע“, האט ער דאן אויסגעשריען, „איך האב

דיך ליעב, ווייסט דו? אזוי ליעב" — ער האט זיך אומגעקוקט ארום: קיינער איז ניטא. דאן האט ער ווייטער געדעט: „אזוי ליעב ווי קיינער אויף דער וועלט קען דיך ליעב האבען!" דאן איז ער פלוצלינג אויפגעשפרונגען און נאך אמאל זיך געפרעגט: „אפשר איצטער?" איז צוגעלאפען נאך אמאל צום פענסטער, אבער באלד האט ער זיך אבגעהאלטען, זיך אומגעקעהרט און געמורמעלט: „ניין, מען דארף ניט קוקען". ער איז ווייטער אויפגעשפרונגען און געוואלט זאגען נאך אמאל: „ניין!" ער האט אבער א שמייכעל געטאן, ווי איינער זאגט: „יע, אבער איך קען דאס פארט ניט אויסהאלטען". און ווירקליך, אין א מינוט ארום, איז ער צוגעלאפען ווידער צום פענסטער און ארויסגעקוקט: „קיינער ניטא".

דאן האט ער זיך צוריק אווארף געטאן אויפ'ן בעט, און אנגעטאן זיך אלע כחות, געזוכט מיט אלע וועגען אבצונארען זיך, כדי איבערצוקומען די צייט. ער האט גענומען פארשטעלען זיך די מוטער ווי זי איז ארום פון דער היים מיט א פאק העמדער און נאך זאכען פאר איהם. ער האט זי בעגלייט אויפ'ן וועג, נאכגעגאנגען איהר יעדען טריט, אויסגעקלערט פערשיידענע פאסירונגען, וואס האבען מיט איהם געטראפען אויפ'ן וועג, און אזוי האט ער זיך פערקלערט און פאנטאזירט א געוויסע צייט.

דאן איז ער ווידער געקומען צו זיך; דער געדאנק אז נאך א פאר מינוט וועט ער זי ארומנעהמען, זיין מוטער, איז איהם ווידער קלאר אריינגעקומען אין זינען, און ער האט געפיהלט אזא פרייד, אזא תענוג, ווי דאס וואלט געווען צום ערשטען מאל. זיינע אויגען זענען לעבעדיג געווארען, די ליפען האבען געציטערט, זיין גאנצע געזיכט האט געלויכטען פאר פרייד. דערנאך איז ער איבערגעגאנגען אין א שלוכצענדען, היסטערישען געלעכטער; זיין ברוסט און זיינע שולטערן האבען זיך דא געהויבען, דא אראבגעלאזען, ווי דער אטעם ביי איינעם וואס איז שטארק געלאפען. ענדליך איז ער געפאלען אויפ'ן בעט, דאס געזיכט בעגראבען אין די הענד, און האט פערשמיקט אין די קאלדרע דעם געמישטען אנפאל פון וויינען און לאכען, שאקלענדיג מיט'ן קאפ, ווי ער וואלט זאגען: „ארימע מוטער!"

— וואס ביסט דו, משוגע? — האט אויסגעשריען א קאפ-

ראַל, וועלכער איז דורכגעגאַנגען דעם צימער און אָבגעשטעלט זיך אויפ'ן שוועל.

דער סאָלדאַט איז אויפגעשפּרונגען, אַ דרעה געטאָן זיך און אָנגעקוקט יענעם מיט טרערען אין די אויגען און אַ שמייכעל אויף די האַלבגעעפענטע ליפּען. ער האָט גאָר נישט פערשטאַנען. דער קאַפּראַל איז פערשוואונדען געוואָרען מורמלענדיג פאַר זיך: „ער איז ווירקליך משוגע!“

געלאַסען איז אָבער דער סאָלדאַט געבליבען נאָר איין אויגענבליק. דאַן האָט ער, ווי עס וואָלט איהם אַריינגעקומען אַ פּלעצליכער געדאַנק, אַ כאַפּ געטאָן פון אונטער'ן בעט דעם קופּערטעל, וואו ער האָט געהאַלטען זיינע זאַכען, האָט האַסטיג גענומען דאָרטען גראָבען זיך, און געשווינד אַרויסגענומען בערשטלעך, קעמלעך, קעסטעלעך און פאַנאַנדערגעלעגט אויפ'ן בעט. דאַן האָט ער געכאַפּט אַ בערשטעל, פערקאַשערט די קאָלדרע, אַוועקגעשטעלט איין פוס אויף דער פלאַנקע פון בעט און אָנגעהויבען מיט אַלע קרעפטען פוצען די שטיוועל. ער האָט געפוצט פלייסיג, צייטענווייז אָבגעשטעלט זיך און אַ קוק געטאָן צו זיי גלאַנצען גוט. „איך וויל זיך אויספוצען פיין“ — האָט ער פאַר זיך גערעדט מיט אַן ערנסטער מינע. „די שטיוועל זאָלען בלאַנקען, אַלץ זאָל זיין נעט און ריין; איך וויל זיין אַ שענער סאָלדאַט, — איך וועל איהר געפעלען“. אַז ער איז פאַרטיג געוואָרען מיט די שטיוועל, האָט ער זיך גענומען צו דער קליידער-בערשטעל, דערנאָך צום קעמיל, דערנאָך האָט ער אַרויסגענומען אַ קיילעכדיגע שפּיגעלע, איינגעקוקט זיך און געשמייכעלט: ער איז זיך אַליין געפעלען געוועזען.

אין מיטען האָט ער דערהערט גיכע טריט אויף די טרעפּ; ער האָט זיך צוגעהערט; די טריט זענען געקומען נעהענטער: דאָס איז דער קאַפּראַל; ער קומט אַריין, קוקט זיך אַרום און זעהט דעם יונגען מאַן. רופט ער איהם אָן ביים נאָמען, „עפּיס אַ פרוי ביי'ן טויער פרעגט זיך נאָך אויף דיך!“

„מיין מוטער!“ האָט אַ געשריי געטאָן דער סאָלדאַט און האָט זיך אַלאָז געטאָן אַראָב. ער איז דורכגעפלויגען די האַלען פון דער קאַזאַרמע, אַראָבגעשפּרונגען פון די טרעפּ און מיט נאָך אַ שפּרונג איז ער געוועזען נעבען טויער. דאָרט האָט ער דערזעהען אַ ווייבליכע געשטאַלט און איז אַרויס-

געפאלען אויף איהר. זי האט געעפענט איהרע ארעמס. ער האט זיך א ווארף געטאן אויף איהר ברוסט און ביידע האבען ארויסגעלאזען א געשריי. דער זוהן האט ארומגענומען דער מוטערס קאפּ מיט ביידע הענד, האט איהם א בויג געטאן צוריק און איינגעקוקט זיך אין איהרע אויגען. דאן האט ער צוגעטוליעט דעם טייערען קאפּ צו זיין שולטער, איינגעשלאסען איהם אין זיינע ארעמס און צוגעפרעסט זיינע ליפּען צו איהרע האר. די אלטע האט זיך געסטארעט צו פערשטיקען איהר שלוכצען אן דעם זוהנ׳ס שולטער, געדריקט איהם פעסט צו זיך און געלאזען הענגען איהרע מאגערע הענד איבער זיין מאנטעל. די סאלדאטען, וואס זענען געשטאנען אויף דער וואך, האבען זיך צוזאמענגעשארט אין א קופּקע, אן א זייט און האבען געקוקט אונבעוועגליך און שטום אויף דער ריהרענדער סצענע, וואס איז פארגעקומען פאר זייערע אויגען. איך, אלס דעזשורנער אין יענעם טאג, בין אויך געווען נאהענט דערביי.

איהרע האר האבען זיך צושאטען און זענען ארונטערגעפאלען אויפ׳ן פּנים אין דעם ערשטען שטורם פון ארומנעהמען זיך. ער האט זי צונויפגעקליבען מיט ביידע הענד און זי צערטליך געלעגט אויף זייער ארט צוריק. די אלטע האט זיך ניט געקענט איינעמען, האט אויך געשלוכצט, אהן טרערען און ניט רעדענדיג א ווארט. ענדליך האט זי אויפגעהויבען די אויגען אויף איהר זוהן, א שמייכעל געטאן, אבגעצויגען דעם אטעם מיט א מיעפען זיפץ און געמורמעלט: „מיין זוהן!“ זי האט איהם ארומגענומען נאך אמאל. „ביזטו מיד?“ האט ער זי געפרעגט, בעפרייענדיג זיך פון איהרע ארעמס. „אביסעל“ — האט זי געענטפערט מיט א שמייכעל און זי האט גענומען זוכען מיט די אויגען א פּלאץ, וואו אנידערצולעגען דעם גרויסען פּאק וואס זי האט געבראכט מיט זיך. „קומט אריין אהער!“ האב איך געזאגט, עפענענדיג די טיר פון מיין צימער. „אך, דער אפיציער“. האט זי געזאגט, ווענדענדיג זיך צו מיר און פערבויגענדיג זיך, „איך דאנק אייך זעהר, הערר אפיציער!“ דער זוהן איז געווען עפּיס אין א פערלעגענהייט. „געהט אריין, נישקשה“, האב איך ווידערהאלט, „איהר אויך“.

זיי זענען ביידע אריין ניט דרייסט, מורא האבענדיג,

און זענען צוגעגאנגען צום טיש. די אלטע האט אוועקגעלעגט דערויף איהר פּאַק. איך בין אבגעטראָטען אָן א זייט. „קום אהער, לאָמיך א קוק טאָן אויף דיר, מיין זוהן; קעהר זיך אום", האט זי אָנגעהויבען צו ריידען. ער האט זיך ווידער אומגעקעהרט, שמייכלענדיג, זי זאָל איהם קענען בעטראַכטען פון אלע זייטען. די מוטער איז אבגעטראָטען אביסעל, האט איהם גענומען מוסטערן פון קאָפּ ביז די פיס. „ווי שען דו זעהסט אויס אין דעם מונדיר!" האט זי אויסגערופען צערטליך, צונויפלעגענדיג די הענד. די אלטע האט זיך געפיהלט אזוי מונטער, ווי א יונגע ווייבעל, זי האט שיער בעקומען לוסט צום טאנצען ארום איהם. זי איז צוגעגאנגען נאָהענט צו איהם און ווידער אבגעגאנגען אביסעל, און נאָך אמאָל צוגעטראָטען פעסט צו איהם, ממש געשלונגען איהם מיט די אויגען, ארויפגעלעגט איהרע הענד אויף זיינע אקסלען און אראבגעלאָזען זיי אויף זיינע אָרעמס, כדי אָנצונעהמען איהם ענדליך ביי די הענד. זי האט צוגערוקט איהר פנים צו זיין ברוסט צו בעקוקען זיינע קנעפּ, און קוקענדיג האט זי ניט ווילענדיג אָנגעהויכט זיי מיט איהר אָטעם. זי האט געכאַפּט א ברעג פאַרטוך און אבגעווישט זיי, די קנעפּ. דערנאָך, אז זי האט איהם א לאנגע צייט אזוי איין מאָל און נאָך אמאָל בעטראַכט, האט זי איהם ווידער ארומגענומען אָנרופענדיג איהם ביי'ן נאָמען. נאָכדעם האט זי איהם מיט אמאָל אָבגעלאָזען און פער'דאגה'עט געפרעגט: „און די מלחמה?" דער זוהן האט א שמייכעל געטאָן. זי האט איבערגע'חזר'ט: „און די מלחמה? זאָג מיין זוהן, ווען געהט איהר אויף דער מלחמה?" — „אַך, וואָס רעדסטו, מוטער, ווער האט דיר געזאָגט עפּיס וועגען מלחמה?" — „אזוי, איז ניטאָ קיין מלחמה?" האט זי געפרעגט גליקליך; איהר וועט מיר שוין קיין מאָל ניט פיהרען מעהר קיין מלחמה, ניט אמת?..." „קיין מאָל ניט? דאָס קען מען דאָך ניט זאָגען, ליעבע מוטער" — „אזוי? פיהרט איהר דאָך יע מלחמה! זאָג מיר דעם אמת, זוהנעלע!" — „מאַמינקע, ווי קענסטו פערלאנגען, אז מיר זאָלען דאָס וויסען, מיר, פּראָסטע סאָלדאַטען?!" — „אָבער אז איהר ווייסט דאָס ניט, איהר וואָס איהר פיהרט די מלחמה" — האט זי געזאָגט מיט א טאָן פון איבערצייגונג — „טו ווער זשע זאָל עס וויסען?

נאָך דיזע ווערטער איז זי געבליבען שטעהן אונבע־ וועגליך. זי האָט געוואַרט אויף אַנ'ענטפֿער. איהר געזיכט, איהר גאַנצע פּערזאָן, איז געווען פֿיל מיט ליעבע און צערט־ ליכקייט. איהרע ליפּען האָבען אַזוי ליעבליך געשמייכעלט, איהרע אויגען האָבען אַזוי געלויכטען, אַזוי געלויכטען און צוגעצויגען צו זיך, אַז דער זוהן איז געשטאַנען אַנטקעגען איהר גאָר ענטציקט: זי איז איהם אַזוי געפֿעלען אין דעם אויגענבליק. ער איז צוגעלאָפֿען צו איהר, גענומען איהר קאָפּ צווישען זיינע ביידע הענד, געקוּשט איהר, געשאָקעלט, ווי מען טוט מיט קליינע קינדער, אין פּרעסענדיג נאָך אַמאָל זיינע ליפּען צו איהר שטערן, האָט ער שמייכלענדיג גע־ מורמעלט: „מאַמינקע, מיין טרייע, גוטע מאַמינקע!"

פֿון דייטש ש. הורוויץ.

ל.ניידוס. קום צוגעהן!..

קום צוגעהן אין דער נאַכט אויף דעם ברעג פֿון דעם טייך,
וואו די וועלען צאַרט מורמלען און שוימען;
קום צוגעהן אין דער נאַכט, ווען עס דרעמעלט דער טייך,
שטיל פֿערוויעגט אין בעצויבערטע טרוימען...
כ'וועל דערצעהלען פֿון אַלץ דיר, וואָס ס'פּרעסט מיך ביי טאָג,
וועגען טיעפֿע, פֿערבאָרגענע וואונדען,
וועגען בלויע חלומות, וואָס קומען, און באַלד
ווערען ווידער אויף אייביג פֿערשוואונדען...
וועגען שטומע, בעהאַלטענע שמערצען אין האַרץ,
וועלכע קיינער וועט קיינמאָל נישט היילען,
וועגען דורשטיגער, ציהענדער בענקשאַפֿט, וואָס נאָגט,
וועל איך, קינד מיינ'ס, דיר דאַמאָלס דערצעהלען...
וועגען אַלץ, וואָס מיך פּייניגט ביי טאָג, ווען די וועלט
איז פֿערהילט אין אַ זונען־שיין העלען, —
וועל איך שטיל דיר פֿערטרויען ביי נאַכט אויף דעם ברעג
פֿון די קיהלע און מורמלענדע וועלען...

ח. נ. ביאליק. די געשטארבענע אין דער מדבר.

אויף, איהר מדבר־וואנד'רער! לאזט די סטעפּעס לערע!
פאָרווערטס! א מלחמה שטעהט נאך פאר א שווערע!

אין דער וועג איז לאנג נאך. אויף! א סוף צום וואנדער!
זעהט, א וועג א ברייטער וויקעלט זיך פונאנדער.

פיערציג יאָהר געבלאָנדזעט אין די בערג — און האָבען
זעקס מאָל הונדערט טויזענד מאן אין זאמד בעגראָבען.

נור זאָל אונז ניט באנגען אום די טויטע שקלאפען,
מונטער גערט א נייעס לעבען זיך צו שאפען.

פאָרווערטס! קוקט ניט אום זיך! היפּט די טויטע איבער!
לאָזט אין זייער שאנד זיי פוילען אין די גריבער.

לאָזט זיי פון מצרים זעהן א טרוים א זיסען:
פולע טעפּ מיט פליישען נאך געלוסט גענוסען.

היינט נאך, אָדער מאָרגען וועלען זיך צוטיילען
מיט דער לעצטער לייכע שטורמווינד און איילען.

און די זון צום ערשטען מאָל וועט שיינען פּרעכטיג
אויף א דור א יונגען — פריי און שטאָלץ און מעכטיג.

און די שטאָלצע יוגענד וועט מיט פריידען־שאלען
אויך צוערשט בעגריסען איהרע מילדע שטראהלען.

אויף זשע, וואנד'רער! דרייסט און מונטער לאמיר ציהען,
קומט, פערלאָזט די וויסטע! נור ניט הויך געשריען.

מוטיג, אָבער שווייגענד, טרעט אום, ניט צו שרעקען
בייזע מדבר־חיות — זיי פון שלאָף ניט וועקען.

פון די אייג'נע פיסטריט זאָל א יעדער פיהלען
נור ביי זיך אין הארצען יעדען אָבקלאנג שפּיעלען.

פאַרטיג ברויט פון הימעל וועט דיר מעהר נישט פליהען;
ברויט מוזט ערווערבען נור דורך שווערע מיהען.

ניט קײן לופֿט-געצעלטען. ניט קײן װאָלקען-שװעלען —
הײזער און געצעלטען אַנד'רע מוזטו שטעלען.

װאָרום אונטער הימעל, הױך די סטעפּעס הײסע,
איז בײַ גאָט פֿאַראַנען נאָך אַ װעלט אַ גרױסע.
און, אָנשטאָט די טױטע זאַמדען-פֿעלדער גליהענד,
װעט דיר נאָך אַלאַנד ערשײַנען גרין און בליהענד.

און פֿורכטבאַר און שען, אױף דעם שפּיץ פֿון נבֿו,
אין דעם פֿלאַמענד-פֿערגעהענדען שטראַהל,
װי אַ מלאך פֿון קריג שטעהט יהושע בן נון,
און עס דונערט אַרונטער זײַן שאַל.

און זײַן שטים, װי אַ בליץ שנײַדט די לופֿטען און ס'ברענט
װי אַ פֿלאַקער זײַן װאָרט, װי אַ בראַנד;
און די שרעקליכע װיסטע, פֿערציטערט הילכט אָב:
אױף, מײַן פֿאָלק! געה ערקעמפֿף זיך אַלאַנד!

און פֿון אונטען װי זאַמד פֿונ'ם ים אַזױ פֿיעל,
אַנ'אַרמײ פֿול מיט יוגענד און מאַכט,
אין אַ הײליגער שטילקײַט האָרכט צו יענע שטים,
װאָס פֿון הײליגען בערגענשפּיץ קראַכט.

און טראָמפּײטען שױן בלאָזען צום מאַרש און דער פֿירשט
איז פֿון שפּיץ פֿון נבֿו שױן אַראָב;
טו װאָרום טוט דאָס פֿאָלק זיך ניט ריהרען? פֿאַר װאָס
שטעהט עס שטיל און געבױגען דעם קאָפּ?

װאָס איז איהם אין דער מדבר צו לאָזען דאָ שװער?
װאָרום בלאָנדזען די אױגען אַרום?
און װאָס װײנען זײ שטיל? װעמען זוכען זײ פֿאָרט
אױפֿ'ן שפּיץ פֿון נבֿו דאָרטען שטום?

דעם געשטאָרבענעם משה, דעם זוכט זײער בליק;
און פֿון ערשטען ביז לעצטען אין פֿעלד
קניעט דאָס פֿאָלק צו דעם גײַסט פֿון דעם געטליכען מאַן,
זײער טרײַען ערלעזער און העלד.

פֿון העבּרעאיש ש. הורװיץ.

אלעקסאנדר סוועטאכאווסקי. חוה רובין.

(ערצעהלונג).

איך בין מודה מיינע געעהרטע לעזער, אַז די פּערזאָנען און די געשעהעניסען, וואָס איך וויל דאָ בעשרייבען, זענען שייך צו אַזאַ קלאַס מענשען, וועלכע צאָהלען ניט קיין שכר זייערע מליץ־יושר'ס; הייסט דאָס, אַז איך נעהם זיך צו דער ערצעהלונג גאָר אָהן אַ שום פּניה. איך בעוואָרען זיך אומיסנע אַ פריהער, כדי דער משפט פון דער געזעלשאַפטליכער מיינונג, ווען ער וועט אַרויסטראָגען אַ פּסק־דין וועגען די סבות, פאַר וואָס איך האָב זיך גענומען צו דער בעשרייבונג, זאָל ער ניט געפינען, אַז איינע פון די סבות איז געווען דער חשק זיך אויסצופייגען פאַר די קרובים פון מיינע העלדען. און דעריבער מוז איך פון אָנפאַנג אָן ערקלערען, אַז דער נאָמען ר ו ב י ן*) האָט אפשר געקענט בעווייזען, וואָס חוה און איהר מאַן שמחה האָבען געוואָלט זיין, אָבער ניט דאָס, וואָס זיי זענען אין דער אמת'ן געווען. וואָרום געווען זענען זיי אַזוינע קבצנים, אַז ס'וואָלט זיי זעהר שווער אָנגעשטאַנען צו הייסען, למשל, ז אַ מ ד מ אַ ן; ווערדליג זייער עשירות, וואָלט דאָס זיי געווים ניט געווען קיין בזיון. רובין האָט זיך אַ נאָמען געגעבען שמחה'ס אַנ'עלטער־זיידע, וועלכער האָט געוואָלט בעקומען כאָטש דעם נאָמען פון אַ טייערען שטיין און אויף די קינדס־קינדער איבערטראָגען דאָס דאָזיגע מזל'דיגע וואָרט. עס האָט אָבער ניט געהאָלפען ניט איהם, ניט זיינע קינדער. שמחה איז טאַקי געווען אַ רובין, נאָר איינגעפאַסט אין'ם ביטערסטען דלות. ס'האָט איהם באמת ניט געפעהלט קיין איינציגע פון די מעלות טובות, וועלכע קענען דערווערגען אַ קבצן. אַלס „חסיד" פלעגט ער גאַנצע טעג איבערזיצען אין קלייזעל; אַלס מיוחס, וואָס שטאַמט „פון זעהר אַ שענער משפחה", פלעגט ער זיך האַלטען פאַר אַ „שיינע־מורנו", וואָס די וועלט איז איהם מחויב אויסצוהאַל־

*) רובין — אַזאַ מין טייערער שטיין; ווערט בענוצט אַלס ציהרונג. אָנמ. פונ'ם איבערזעצער.

טען און וועט איהם ניט לאָזען פֿאַלען; איבריגענס איז ער שוין עטליכע יאָהר געוועזען קראַנק אויף דער ברוסט און איז ניט געוועזען פֿעהיג צו קיין שום האַנד־אַרבייט. זיין פֿאָטער'ס טויט האָט פֿון איהם גאָר אינגאַנצען געמאַכט אַ תל. פֿונ'ם פֿאָטער האָט ער בעקומען בירושה אַ פֿיערטעל שטוב אין קאַזימעזש ביי דער ווייכסעל, אַ פֿיערטעל פֿון אַ חורבה, אַנ־אמת'ע נוטה למות, וואָס די אונטערשטע זייט פֿון די פֿענסטער איז שוין איינגעזונקען נידעריגער ווי די ערד פֿונ'ם בלאָטיגען געסעל און וואָס אַפֿילו די שטאָט־אופּראַווע האָט זי בעפֿרייט פֿון פּאָדאַטקעס, ווייל מען מוז זי צענעהמען. פֿונדעסטוועגען איז שמחה געוועזען מלא גאוה פֿון זיין מאַיאָנטעק, וואָס האָט איהם געשענקט דעם טיטול „בעל־הבית“. ער האָט אַריינגעלאָזט אין שטוב אַריין צוויי שכנים (די שטוב איז געוועזען זיין גאַנץ פֿערמעגען) און זיצענדיג דאָרט פֿלעגט ער גאַנצע טעג אָדער זיך קריגען מיט די שכנים, אָדער דערצעהלען, אַז „נאָך פּסח“, אי״ה, מאַכט ער רעמאָנט, אָדער ער פֿלעגט זיצען אויף דער באַנק פֿאַר דער שטוב און זיך וואַרעמען אויף דער זון אָדער וואַרפֿען די היהנער געקאָכטע שאָלעכץ פֿון קאַרטאָפֿעל. אַפֿילו אין קליינעל האָט ער אויפֿגעהערט געהן. די קרענק, דער הונגער, דער יחוס־שטאָלץ, דאָס געפֿיהל פֿון בעל־הבית'ישער „חשיבות“ — דאָס אַלעס האָט איהם געמאַכט פֿאַר אַנ'אמת'ן פּוסטעפּאַסניק. ווען עס פֿלעגט איהם נמאס ווערען אַרומגעהן לעדיג, פֿלעגט ער אַרויסגעהן אויפֿ'ן מאַרק און שמועסען מיט'ן עולם וועגען די פֿיעלע בעלנים, וואָס ווילען, כלומר'שט, קויפֿען זיין שטוב (אין אמת'ן האָט זי קיינער ניט געדאַרפֿט האָבען). און אַזוי ווי די שכנים פֿלעגען איהם שטענדיג בלייבען שולדיג דירה־געלד, וועט דאָך דער לעזער פֿרעגען, פֿון וואָס האָט געלעבט שמחה מיט זיינע פֿיער קינדער?

כדי צו פֿערענטפֿערען די פֿראַגע, דאַרפֿען מיר זיך ווענדען צו חוה רובין.

אַ קינסטלער, וועלכער קען בעניי׳ען קאָליע־געוואָרענע בילדער, וואָלט אונז געזאָגט, אַז די דרייסיג־יאָהריגע חוה איז געוועזען אַ שען ווייבעל. אַ קוק געבען אויף איהר, וואָלט מען נאָך געקענט בעמערקען אַ שענעם אָנבליק, אַ געטאָקטע נאָז, אַ פֿייערדיג שוואַרץ אויג, אַ קליינינקען פֿיין־געשניצטען

אויער, אַ ליעבליכען שמייכעל; דאָס אַלעס איז אָבער געווען
אַזוי פערוויסט פאַר דחקות און נויט, אַז מיר וועלען שוין
בעסער רעדען פון חוה'ס פּראַצע, איידער פון איהר שענקייט.
געהאָרעוועט האָט זי אַזוי, ווי עס קען נאָר האָרעווען אַ
יודיש ווייבעל, וואָס מוז מפרנס זיין אַ מאַן און פיער קינדער
פון איהר מסחר און וואָס פערמאָגט סך-הכל דריי רובל מזומנ'עס
קאַפּיטאַל. ווען חוה וואָלט געבוירען געוואָרען אַ גויה, וואָלט
זי פערדינט עטליכע גילדען אַ טאָג און וואָלט זיך געלעבט
בהרחבה; אַזוי ווי זי איז אָבער געווען אַ יודיש קינד, וואָס
זעהר פיעלע סאָרטען אַרבייט זענען פאַר איהר טריף, האָט
זי זיך פערנומען נאָר מיט האַנדעל, ד. ה. זי פלעגט אַרומ-
טראָגען אין די הייזער די נויטווענדיגסטע לעבענס-מיטלען
און דערמיט פלעגט זי פערדינען פון 20 ביז 25 גראָשען
אַ טאָג. אי דאָס אויך מיט דער גרעסטער טרחה! געמוזט לויפען
גאַנץ פריה צו דער פערמע דריי ווערסט פון שטאָט, אָב-
נעהמען דאָרט די בעשטעלטע מילך און פאַנאַנדערטראָגען
איבער די הייזער; געמוזט שמייען פון איין דאָרף צום אַנדערן
און קויפען דאָ אַ פּאָר טעפּ פּוטער, דאָרט אַביסעל קעז פאַר די
שטעטעלשע פּריצ'טעס; געמוזט טראָגען נאַפט צום פאָל-
וואַרק, וואָס איז געלעגען ניט ווייט פונ'ם שטעטעל — און אַזוי
ווייטער. אין אַ קליין שטעטעל, וואו יעדערער האָט אַלצדינג
ביי זיך אין דער היים אָדער ער קען אַלעס לייכט בעקומען,
מוז דער מין מסחר זיין זעהר קליין און קען מפרנס זיין אַ
מענשען נאָר דאַן, ווען ער איז גאָר אַ קנאַפּער בעל-הוצאה.
איז חוה'ן טאַקי אויסגעקומען האָרעווען פון אינדערפריה ביז
נאַכט פאַר 25 גראָשען. דער פער'כשופ'טער קרייז פון איהר
אָרימקייט איז געלעגען אין איהר קליינעם גרונד-קאַפּיטאַל,
וועלכער האָט איהר ניט געלאָזט מאַכען קיין גרעסערע
מסחרים. וואָלט זי געהאַט אַ קאַפּיטאַל פון 50 רובל, וואָלט
זי אין אַ דריי יאָהר אַרום שוין געטראָגען שבת אַנ'אַטלאַסע-
נעם בורנעס און די קאַזימעזשער אַריסטאָקראַטיע וואָלט זיך
מיט איהר געגריסט זעהר פריינדליך. זי האָט אָבער פערמאָגט
אין געשעפט נאָר דריי קערבלעך. בּרייטער מאַכען דעם געלד-
פונדאַמענט פון איהר מסחר האָט זי געקענט נאָר אויף איין
אופן: דורך אַ רייה ריזיקאַלישע און גליקליכע אָפּעראַציעס.

מוט און אמביציע *), די צוויי וויכטיגסטע אייגענשאפטען, וועלכע זענען דערצו נויטיג, האט זי דוקא פערמאגט. טאג ווי נאכט פלעגט זי טרוימען וועגען רייכקייט און וועגען פערמעגען. איינמאל האט זי אפילו שיער ניט געגעבען אנ'אויפגאב אויף צעהן טעפ האניג ערגיץ אין א דערפעל, זי האט זיך אבער אבגעהאלטען, ווייל זי האט מורא געהאט אנווערען אלע איהרע מזומנים. ווען זי האט אבער דערהערט, אז איהרער א בעקאנטער האט געקויפט דעם זעלביגען האניג און פערדינט אויף איהם פיער רובעל, האט זי זיך צעוויינט און האט בעשלאסען, אז ווי באלד ס'וועט זיך איהר עפּיס טרעפען, זאל זי ניט זיין קיין נאר און פרובען דאס מזל.

איינמאל איז זי אוועק צו דער ווייכסעל קויפען עטליכע פישלעך. ווען זי איז צוגעגאנגען נאהענט צו די פישער, האט זי דערזעהען, אז עפּיס זענען זיי אויפגערודערט מעהר ווי געוועהנליך. די סבה זענען געווען פיער נאר-וואס געכאפּטע יעסיאטרען **). חוה'ן איז תיכף, ווי א בליץ, דורכגעלאפען א ווילדער געדאנק: קויפען? מיט א ציטערדיגען קול האט זי געפרעגט דעם מקח.

— פאר אלע צוזאמען פינף גראשען א פונט — האט געענטפערט איינער פון די פישער. — ס'וועט זיין אנ'ערך הונדערט פופציג פונט בסך-הכל.

חוה האט זיך תיכף אנגעהויבען דינגען.

— וואס איז דא צו רעדען — האט געזאגט דער פישער — שוין א חודש, אז מיר האבען ניט געכאפּט קיין יעסיאטר. איהר'ט פערקויפען צו גילדען.

חוה'ן האט אזוי פערבלענדעט די אויסזיכט אויף א פערדיענסט, אז זי האט איינגעוויליגט אויף דעם מקח און האט געגעבען „דערוויילע" דריי רובעל. דאס איבעריגע האט זי

---

*) אמביציע הייסט די שטרעבונג נאך כבוד; אויף א מענשען, וועלכער קען זיין ווערט און וויל מען זאל איהם אבגעבען כבוד, זאגט מען, אז ער האט אמביציע.

**) יעסיאטר (פויליש: jesiort, רוסיש: осетръ, דייטש: Stör, אזא מין פיש. ביי יודען איז דער פיש טריף. אפשר דעריבער איז אין דער יודישער שפּראך ניטא פאר איהם קיין נאמען. אנמ. פונ'ם איבערזעצער.

גערעכענט בעצאָהלען פון דעם וואָס זי וועט תיכף אָבליזען.

געהענדיג מיט די פישער אין שטאָט אַריין, אַ צעהיצטע פאַר אויפרעגונג, מיט אַ פערפלאַמטען פנים, האָט זי אויסגערעכענט ביי זיך אין געדאַנק, אין וועלכע הייזער וועט זי קענען פערקויפען איהר סחורה. דער ריכטער, דער עלטערער שרייבער, דער יונגערער שרייבער, דער נאָטאַריוס, דער גאָלאָווא, דער קאַסיר, דער בעל־הבית פון דער גאַרבאַרניע... פופצעהן גראָשען אַ פונט, צוואַנציג, אפשר טאַקי אַ גאַנצען גילדען... ביי דעם געדאַנק האָבען חוה'ס אויגען אָנגעהויבען פונקלען מיט אַזאַ גלאַנץ, וואָס האָט זיך שוין לאַנג אין זיי ניט בעוויזען, אַרום די ליפען האָט זיך געשלענגעלט אַ שמייכעל פון פערגניגען. זי האָט פערריכט דעם טשעפעק אויפ'ן קאָפּ און גענומען לויפען אַזוי גיך, אַז די פישער האָבען זיך קוים געקענט נאָך איהר נאָכשלעפען מיט זייער משא. און אויב קיינער וועט ניט וועלען קויפען?

הונדערט פופציג פונט פיש אויף איין קאַזימעזש, וואו אין אַ וואָכעדיגען טאָג קענען זיך קוים דרייסיג מענשען ערלויבען אַזאַ לוקסוס... זי האָט זיך אָבגעשטעלט אַ דערשראָקענע, אָהן אָנ'אָטעם, נאָר תיכף איז זי ווידער געקומען צו זיך, אַראָבגערוקט די פאַטשיילע פונ'ם קאָפּ, גענומען לויפען.

— געהט צו מיר אַהיים — האָט זי געזאָגט צו די פישער, אַרויסרייסענדיג ביי זיי פון די הענד איין יעסיאָטר — און וואַרט אַ ביסעלע, איך וועל באַלד קומען, נאָר צעבייטען דאָס געלד.

און ניט וואַרטענדיג אויף קיין ענטפער, האָט זי זיך אַלאָז געגעבען דורך אַ שמאָלינקען געסעל צום אַנדערן עק שטעטעל. חוה איז געווען געניט אין איהר מסחר: זי האָט פערשטאַנען, אַז אויב זי וויל פערקויפען אַזאַ שלל פיש, מוז זי אַרומגעהן איבער די הייזער פון דער שטעטעלשער אַריסטאָקראַטיע ניט גלאַט אַזוי, ווי ס'וועט זיך טרעפען, נאָר אָנהויבענדיג פונ'ם גרעסטען און געהענדיג כסדר, פונ'ם גרעסערען צום קלענערען, וועדליג זייער חשיבות. דעריבער איז כאָטש צו איינציגע פריצ'טעם וואָלט איהר געווען נעהענטער, איז זי פונדעסטוועגען אַוועקגעלאָפען אויפ'ן אַנדער'ן עק שטעטעל צום ריכטער'ס הויף. איהר חשבון איז ניט געווען קיין פאַלשער. דעם ריכטער'ס ווייב האָט זיך, בערך, וועניג גע-

דונגען און אויסגעקויפֿט ביי איהר דעם גאַנצען פֿיש פֿאַר דריי רובעל, דאָס האָט בעטראָפֿען אריבער עלף גראָשען פֿאַר יעדען פֿונט.

אויפֿ'ן וועג אַהיים האָט חוה די גאַנצע צייט געשוועבט צווישען פֿרייד און חרטה: פֿון איין זייט איז זי געווען נאָך שכּור פֿון דער האָפֿנונג צו בעקומען אַ גרויסען פֿערדינסט, פֿון דער אַנדערער זייט האָט זי געדאגה'ט, וואָס וועט זי טון מיט די איבעריגע פֿיש.

— מילא — האָט זי זיך געטראַכט, לויפֿענדיג אַ פֿערמאַטערטע — איינמאָל וועלוועלער, אַנ'אַנדער מאָל טייערער. די האָט גענומען אַ גאַנצען פֿיש, בעצאָהלט מזומנ'ע געלד: כ'וואָלט שוין געמעגט אויסקוועטשען די איבעריגע פֿיש, וואָלט איך סיי ווי געהאַט מיינע דריי רובעל.

— מיינע דריי רובעל! — האָט זי אויסגעשריען אויף אַ קול, אָנטאַפּענדיג אין קעשענע דאָס פּאַפּירעל. — פֿינף גילדען קומט זיי, מילא, וועל איך בעצאָהלען; צוויי יעסיאָטרען זאָלען ניט ווערט זיין קיין פֿינף גילדען?

פֿון דער ווייטענס האָט חוה דערזעהען, ווי איהר מאַן טענה'ט עפּיס מיט די פֿישער פֿאַר דער שטוב און שטורכעט מיט אַ שטעקעל די יעסיאָטרען, אויף וועלכע די קינדער האָבען מיט פּחד געקוקט.

— וועלכע פֿיש, וואָס מיר פֿאַר פֿיש — האָט ער גערעדט מיט עקעל — ווער עסט דאָס? — אַ הונגעריגער; און ווער קויפֿט דאָס? — אַ נאַר. אַי, אָי, אַ מאַכל! קיין אויפֿגאָב האָט זי אייך ניט געגעבען?

— געגעבען — האָט איינער פֿון די פֿישער געענטפֿערט — אָבער מיט'ן רעשט זוימט זי זיך עפּיס.

— נו, איז וואָס, אַז זי זוימט זיך, האָב איך אפשר קיין שטוב ניט, בין איך אפשר קיין בעל־הבית ניט, איז מיין מאַיאָנטעק ניט ווערט קיין פֿינף גילדען?

דערזעהענדיג, אַז דאָס ווייב געהט, האָט שמחה זיך גענומען בערימען מיט נאָך אַ העכערען טאָן.

— אויף מיין נחלה בין איך ניט שולדיג קיינעם אַ גראָשען, וועל איך, ברוך השם, נאָך אויסהאַלטען אייערע פֿאַר יעסיאָטרען. איך האַנדעל גאַר ניט מיט אַזוינע שמאַטעס, איך

האב אייך געזאגט, איך האב א שטוב, שמחה איז א בעל־הבית.

חוה האט אויפ'ן שטעל בערוהיגט איהר מאן מיט א שארף ווארט און זיך גענומען צו די פישער:

— ס'קומט אייך דריי גילדען...

— פינף! — האבען יענע אנגעהויבען שרייען.

— וואס הייסט? א רובעל פיפצעהן א שטיק.

מ'האט זיך אנגעהויבען דינגען. חוה האט געוואלט עפיס אויסדינגען, מחמת ערשטענס איז אזוי געווען איהר געוועהנהייט און צווייטענס האט זי דעם ערשטען פיש פערקויפט וועלוועלער, ווי זי האט גערעכענט; איהר גאנצע טרחה האט איהר אבער גאר ניט געהאלפען.

ווען די פישער זענען אוועקגעגאנגען, האט זי זיך אנידערגעזעצט אויפ'ן באנק פאר דער שטוב און אנגעהויבען אבווישען מיט'ן פארטוך דעם שווייס פונ'ם פנים, ניט ענטפערענדיג גאר ניט אויף די וויינענדיגע געשרייען פון די קינדער, וועלכע האבען זי געטארעט פון אלע פיער זייטען. שפעטער האט זי ארויסגענומען פון דער קעשענע צוויי בארלעך, צעביסען יעדעס אויף צווייען און פערשטאפט מיט זיי די פיער אפענע מיילער.

— שמחה! — האט זי א רוף געטאן איהר מאן, וועלכער האט זיך צוגעקוקט צו די פערשימעלטע שינדלען פון זיין דאך, ארומגעהענדיג מיט די הענד פערלעגט אויף הינטען. — נעהם טראג אריין די פיש אין שטוב אריין.

— ס'איז זיי דא אויך ניט קאלט — זיי מעגען ליגען...

— האט ער קאלטבלוטיג געענטפערט און הוסטענדיג זיך אוועקגעשלעפט אין שטאט אריין.

חוה האט אנגעהויבען ציטערן פאר כעס און אין די אויגען ביי איהר האבען א גלאנץ געטאן צוויי גרויסע טרערען. זי האט געהאסט איהר מאן פאר זיין פוילקייט און קראנקהייט, אויף וויפיעל מען קען נאר האסען אונטער'ן יאך פון שווערער פראצע. ווען שמחה וואלט געווען א געזונטער, וואלט זי געפיהלט צו איהם א שטיקעל ליעבשאפט; ווען ער וואלט ניט געטאן גאר ניט מחמת דאס פאסט ניט א יוד א לערנער, וואלט זי מיט געדולד אליין געטראגען דעם גאנצען עול פון פרנסה. שמחה האט אבער ניט געטאן א האנד אין

קאלט וואסער מחמת חסיד'ישער בטלנות און מחמת פוילקייט, וועלכע האט זיך גענומען פון זיין שוואכען געזונד. א פאראזיט א קראנקער ווען ער פלאדועט נאך דערצו קינדער — קען דען זיין ערגערס פאר אנ'ארימער יודענע, וועלכע מוז אויסהאלטען א גאנצע געזינד?

חוה האט א שטיק צייט געשוויגען. זי האט אלץ געטראכט וועגען די פיש, וועלכע מ'האט געמוזט פערקויפען וואס גיכער, כדי זיי זאלען ניט ווערען קאליע פון דער היץ. די קינדער האבען ווידער אנגעהויבען שרייען, אבער זי האט דאס שוין ניט געהערט; שנעל האט זי זיך אויפגעהויבען און אוועק, צו איינער פון איהרע קונדען, צו דעם קאסיר'ס ווייב, וועלכע האט געוואוינט ניט ווייט פון איהר שטוב. זי האט די פריצ'טע געטראפען אין גארטען.

— אי, אי, טייערע פאניע, האב איך פאר אייך א שטיקעלע סחורה, נאך קיינעם קיין פיפס ניט געטאן... א פרישינקער, א שענער, א צאפעלדיגער יעסיאטר...

— יעסיאטר — האט די קאסירקע געענטפערט — יעסיאטר דאס איז ניט קיין פיש, ניט קיין פיש. פאר-א-יאהרען האב איך איינגעמארינירט צוואנציג פונט, האב איך האלב ארויסגעווארפען, ווארום אפילו די קינדער האבען עס ניט געוואלט נעהמען אין מויל.

— אי, וואס זאגט איהר, פאני, וואס זאגט איהר. דער אלטער נאטאריוס האט דאס דאך בעסער ליעב געהאט, איידער געפרעגעלטע שוועמלעך. און דעם ריכטער'ס ווייב זאגט מיר אלע מאל: שמח'אווא, שמח'אווא, ווען וועסטו מיר שוין ברענגען יעסיאטר?

— כ'ווייס, אויב וואלוועל...

— פון אייער'ט וועגען א גילדען א פונט.

— איהר מעגט שוין געהן ווייטער. פאר אזא געלד וועל איך האבען לאכס.

— פאני, מיר אליין קאסט פינף און צוואנציג גראשען, איך מוז דאך עפיס פערדינען.

— פופצעהן גראשען אויב איהר ווילט, וועל איך נעהמען דרייסיג פונט.

— מילא, וואס זאל איך מיט אייך טון? אך, טייערע פאני, אזא געשמאקער פיש, ס'איז אזש אנ'עבירה עסען. כ'וועל

נאָר אַ לויף טון צו דעם גאָלאָהאַ'ס ווײַב, אפשר וועט זי נעהמען מיט אײך בשותּפות.

דעם גאָלאָוואַ'ס ווײַב, ווען זי איז געוואָהר געוואָרען, אַז חוה איז פֿריהער שוין געוועזען בײַ דעם קאַסיר'ס ווײַב — חוה האָט אויף איין רגע פֿערגעסען דעם סדר היחוס — האָט זי זי אַרויסגעוואָרפֿען הינטער דער טיר.

— אַזאַ לײַדאַטשקע — האָט זי געשריען, פֿערהאַקענדיג די טיר — זי וועט מיר אונטערטראָגען דאָס, וואָס אַ ליאַדע קאַסירקע וועט שוין ניט וועלען פֿרעסען. וואַרט, דו וועסט עס מיר האָבען צו געדענקען!

חוה האָט אַפֿילו קײן צײַט ניט געהאַט צו בעלײדיגען זיך פֿון אַזאַ ברוך־הבא. זי איז אַוועק ווײַטער. דער גאָט פֿון מסחר האָט אָבער, קענטיג, געוואָלט אַרויפֿלעגען אויף איהר אַ שווערען עונש פֿאַר איהר דרײסטע פּראָבע, ווארום אין ערגיץ האָט זי ניט געקענט פֿערקויפֿען ניט קײן גאַנצען פֿיש און ניט קײן האַלבען. אין איין שטוב איז די פּריצ'טע ניט געוועזען אין דער הײם, אין אַנ'אַנדערער איז ניט געוועזען קײן געלד, אַזוי אַז חוה איז אומזיסט אויסגעלאָפֿען דאָס גאַנצע שטעטעל. אַ דערשלאָגענע האָט זי זיך אומגעקעהרט צו זיך אַהײם.

וואָס טוט מען? די זעלביגע פֿראַגע שטעהט ווי אַ שרעקליך געשפּענסט *) אין פֿאַר די אויגען פֿונ'ם רײַכען סוחר, וועמעס שיף, אַנ'אָנגעלאָדענע מיט סחורות, איז געלעכערט געוואָרען אינמיטען דעם ים, אין פֿאַר די אויגען פֿון דער אָרימער הענדלערקע, וואָס קײנער וויל בײַ איהר ניט קויפֿען איהרע צוויי יעס'אָטרען. אין אַזאַ סכנה־צײַט איז דער ערשטער געדאַנק — ראַטעווען דעם קאַפּיטאַל. חוה'ן האָט נאָך געפֿעהלט צו דער סומע, וואָס זי האָט בעצאָהלט די פֿישער, פֿינף גילדען. האָט זי שנעל איבערגעהאַקט מיט אַ האַק איינעם פֿון די פֿיש און אַ העלפֿט אַוועקגעטראָגען צום קאַסיר'ס ווײַב. אויב זי וועט אָבנעהמען אַלצדינג, וואָס ס'קומט איהר, וועט זי האָבען צוויי רובעל ריין פֿערדינסט, אַפֿילו ווען

---

*) געשפּענסט — אַ טרויס־בילד, אַ שרעקליכע געשטאַלט, וואָס אַ מענש זעהט אַמאָל, כאָטש ער ווייסט, אַז דאָס איז אונמעגליך. למשל, ווען איינער זעהט אַ מת אַרומגעהן און רעדען, א. אַז. וו.

דער רעשט פיש זאָל בלייבען פוילען. אָ, זיסע האָפנונג, אָ זעלטענער טאָג פון גליק! צוויי רובעל פערדינסט, פאַר עטליכע שעה לויפען. רייכערע פון חוה'ן וואָלטען ביי אַזוינע פער־דינסטען זיך גענומען האַנדלען מיט פיש.

יענעם טאָג איז איהר אָבער בעשערט געווען, אַז די ערד זאָל שיער ניט פערשווינדען פון אונטער איהרע פיס.

די קאַסירקע האָט קודם כל ערקלערט, אַז צו פופצעהן גראָשען וויל זי ניט צאָהלען, נאָר צו צעהן, און בעצאָהלען וועט זי ערשט איבערמאָרגען. און חוה האָט דאָך אַפילו די דריי רובעל איהרע ניט געהאַט אין קעשענע, און פאַר'ן גאַנ־צען טאָג האָט זי ניט פערדינט קיין איינציגען מזומנ'עם גראָ־שען! בעטויבט פון דעם דאָזיגען געדאַנק, מיט אַנ'אויסדרוק פון וואונדערבאַרער ענטשלאָסענהייט אויף איהר פנים, איז זי אַ פערטראַכטע געגאַנגען אַהיים. ס'איז געווען איינס אַ זייגער ביי־טאָג. שמחה האָט געפליקט די בלעטער פון אַ בורעק און געוואָרפען זיי די הינער, וועלכע האָבען זיך ניט געלאָזט נאַ־רען. די קינדער זענען געזעסען אַלע צוזאַמען ביי'ם וואַנד און געקייעט גרינע סטראָנטשקעס פון אַרבעס, וועלכע דער פאָ־טער האָט זיי געבראַכט פון שטאָט אַ פולע האַנד. דערזע־הענדיג די מוטער, האָבען זיי שרעקליך אָנגעהויבען צו שרייען. חוה האָט אויפגעהויבען און אַ קוש געגעבען דאָס קלענסטע און אַריינגעגאַנגען אין שטוב.

— קויף זיי אַ פונט ברויט — האָט זי געזאָגט צו דער שכנה, אַרויסנעהמענדיג פיער גראָשען — וואָרום איך מוז לויפען.

און ניט קוקענדיג אויפ'ן געשריי פונ'ם קינד, איז זי אַרויסגעלאָפען פון דער שטוב, אַ כאַפ געטאָן דעם יעסיאָטר, וועלכער איז געלעגען אונטער'ן פענסטער, פערוואָרפען איהם אויף די פלייצעס און גענומען שפאַנען איבער דעם וועג, וועלכער פיהרט הינטער דעם שטעטעל.

— וואוהין לויפט אַזוי די שמח'אָווע? — האָט אַ פרעג געטאָן אַנ'אַלטע פריצ'טע, וועלכע איז געזעסען אויפ'ן גאַניק מיט אַ זאָק אין האַנד.

— קיין פולאַווע, טייערע פאַני — האָט געענטפערט חוה, צוקומענדיג נעהענטער און קושענדיג ביי דער אַלטער די האַנד.

— טראָגסט אַ יעסיאָטר. פאַר וועמען איז דאָס?

— כ'זאָל אַזוי וויסען בייז. דאָ קען איך איהם ניט פֿערקויפֿען. אַ האַלבען האָב איך נאָך אין דער היים.

— דעם האַלבען וועל איך נעהמען. ס'איז געקומען צו מיר אויף וואַקאַציע אַנ'אייניקעל מיט אַ גוטען אַפּעטיט. און דו וועסט דען אַזאַ משא פֿערטראָגען קיין פּולאַווע?

— איך, טייערע פֿאַני, איך האַלט זיך קוים אויף די פֿיס. איך האָב נאָך היינט ניט געגעסען גאָר ניט. איך ווייס אַפילו ניט, צו וועל איך היינט אוספּיִען אָבקאָכען עפּיס פֿאַר די קינדער. נאָר וואָס זאָל איך טון? אַ פֿיש קען לאַנג ניט ליגען. כ'האָב געקויפֿט דריי יעסיאָטרען, איינעם האָט גענומען דעם ריכטער'ס ווייב צו עלף גראָשען אַ פֿונט, אַ האַלבען די קאַסירקע צו צעהן; דאָס איבעריגע האָב איך נאָך ניט פֿערקויפֿט, לויף איך אָט דאָס קיין פּולאַווע. ביז אַהער האָב איך נאָך ניט פֿערדינט גאָר ניט, נאָך אַפילו ניט אָבגענומען אַלע דריי רובעל. און ווער איך אָן דער פּריצה'ס דרייערעל, וועט מיר אויסקומען מיט די קינדער כאָטש קייען די ערד.

די פּריצה, וואָס חוה האָט איהר אַזוי אָפֿענהערציג דערצעהלט אַלצדינג, איז געוועזען אַנ'אלמנה, איהר מאַן איז אַמאָל געוועזען אַנ'אָגאָראָדניק ביי די פּירשטען טשאַרטאָריסקי אין פּולאַווע. אַריבערגעצויגען האָט זי זיך קיין קאַזימעזש, ווייל אין פּולאַווע זענען איהר פֿריהער אָבגעשטאָרבען די בעל-הבתים, נאָכדעם דער מאַן — האָט זי ניט געקענט בלייבען אין דעם אָרט, וועלכער איז פֿאַר איהר פֿול געוועזען מיט אַזוינע שווערע זכרונות. אין קאַזימעזש האָט זי געלעבט פֿון אַ קליינעם קאַפּיטאַל און פֿון קרובֿים'ס שטיצע צוזאַמען מיט איהר טאָכטער — אַנ'אַלטער אונפֿערהייראַטער שוואַכער פֿרוי. דאָס האָט זי פֿאַר צוויי יאָהרען געליהען חוה'ן די דריי רובעל, מיט וועלכע יענע האָט געמאַכט אַלע איהרע מסחרים און וועלכע זי האָט אַזוי שטרענג געהיט. ווי נאָר זי פֿלעגט אַרויסלאָזען פֿון די הענד די דריי רובעל, באַדיי נאָר אויף אַ קורצע צייט, באַדיי נאָר אַ טייל פֿון זיי, פֿלעגט זי שוין ניט קענען זיין רוהיג, זי האָט אַפילו געמעגט האָפֿען גאָר אין גיכען בעקומען אַ זיכערען ריוח. זי פֿלעגט דעמאָלט אַרומגעהן אין איין שרעק, עס פֿלעגט זיך איהר דאַכטען, אַז זי שטעהט ביים ראַנד פֿון אַנ'אָבגרונד, וואוהין זי

ווֶעט אַרײַנפַאלֶען מִיט'ן גַאנצֶען גֶעזִינד. דער זעלבִּיגער שרעק אִיז גֶעוועֶן אוֹיךְ דִי סִבּה, פַאר וואָס זִי האָט זִיךְ אַזוֹי מוֹרא'דִיג גֶעאַיילט צוּ פֶערקוֹיפֶען דִי יֶעסִיאָטרֶען דוקא וואָס גִיכֶער. בִּיז דרײַ רוּבֶּעל האָט אִיהר נאָךְ גֶעפֶעהלט פִינף גִילדֶען.

ס'אִיז גֶעוועֶן מֶערקווִירדִיג, ווִי אַזוֹי חוה האָט דֶערצֶעהלט דער אַלטֶער ווֹלאָסטאָווִיצשעֶכֶע שטֶענדִיג דֶעם גַאנצֶען אֶמת. זִי, וועֶלכֶע פלעֶגט בײַ'ם מסחר טאָקֶען לִיגֶענס און נאַרֶען דִי קלײַנשטעֶטִלדִיגֶע פּרִיצ'טעֶס אוֹיף וואָס דִי וועֶלט שטעֶהט, פלעֶגט נאָר דער אֵיינֶער פּרִיצ'טעֶ זאָגֶען דֶעם רִיכטִיגֶען אֶמת.

— ווִי טײַערזשעֶ האָסטוּ גֶעקוֹיפט דִי יֶעסִיאָטרֶען? — האָט דִי אַלטעֶ גֶעפרעֶגט.

— צוּ פִינף גראָשֶען אַ פוּנט — האָט גֶעעֶנטפֶערט חוה.

— האָסטוּ דאָךְ פֶערדִינט.

— בײַ דֶעם רִיכטֶער'ס ווײַב, ווארוּם דִי קאַסִירקעֶ האָט מִיר נִיט בֶּעצאָהלט.

— גֶעהזשעֶ, מײַן לִיבּעֶ. אִיךְ ווֵייס נִיט, ווער עֶס וואוֹינט אִיצט אִין פּוּלאַווֶע, נאָר כ'האָבּ גֶעהֶערט, אַז ס'אִיז דאָרט אָנגֶעפאָהרֶען אַ סךְ פּרִיצִים.

חוה האָט אַ קוּש גֶעטאָן דער פּרִיצה דִי הֶענד און האָט גֶענוּמֶען גֶעהן ווײַטֶער. פוּן קאַזִימֶעזש בִּיז פּוּלאַווֶע אִיז גֶעוועֶן אַ ווִיאָרסט צֶעהן, און מִיט אַ משא פוּן פוּפצִיג פוּנט אוֹיף דִי פּלֵייצֶעס אִיז דער מהלךְ גֶעוועֶן נִיט פוּן דִי גרִינגעֶ. דער פִישׁ, וועֶלכֶער אִיז גֶעהאַנגֶען אִיבֶּער דֶעם ווײַבּעֶל'ס אַקסעֶל, האָט ווִי גֶעשאָקֶעלט סקֶעפּטִישׁ מִיט'ן קאָפּ אִיבֶּער אִיהר דרײַטֶען פּלאַן. פוּנדֶעסטוועֶגֶען, כאָטש זִי אִיז גֶעוועֶן הוּנגֶערִיג און מִיד, אִיז זִי גֶעגאַנגֶען מִיט האַסטִיגעֶ טרִיט. בײַ דער דרִיטֶער ווֶערסט האָט זִי זִיךְ גֶעזעֶצט אָפּרוּהֶען. אַ פאַרבײַפאָהרֶענדִיגֶער פּרִיץ האָט דֶערזֶעהֶען דֶעם פִישׁ לִיגֶען נֶעבֶּען אִיהרֶע פִיס און זִיךְ גֶעהֵייסֶען שטֶעלֶען.

— וואָס האָט אִיהר דאָס? — האָט עֶר גֶעפרעֶגט.

— אַ יֶעסִיאָטר — האָט חוה גֶעעֶנטפֶערט מִיט אַ קלאַפּעֶנדִיג האַרץ.

— עֶ, יֶעסִיאָטר — האָט עֶר אַ בּוּרטשעֶ גֶעטאָן אוּנצוּפרִידֶען און גֶעהֵייסֶען פאָהרֶען ווײַטֶער.

אפשר וועֶט אִין פּוּלאַווֶע יֶעדֶערֶער אַזוֹי שאָקלֶען מִיט'ן

קאָפּ? חוה האָט זיך אַהויב געטאָן און גענומען געהן. מיט צווײ וויאָרסט ווײטער האָט זי זיך נאָך אַמאָל צוגעזעצט. טראַכטענדיג אַזוי וועגען איהרע צרות, האָט זי דערזעהען — עס פֿאָהרט פֿון קאַזימעזש אַ וועגעלע מיט אַ פֿוהרמאַן און נעבען פֿוהרמאַן זיצט אַ ייד, וואָס האָט זיך, קענטיג, אויפֿגעזעצט אינמיטען וועג. דעם פֿוהרמאַן האָט חוה געקענט: דאָס איז געווען דער בריעף־טרעגער, אַנ'אויסגעדיגטער סאָלדאַט, אַ טויגעניכטס און אַ שכור, וואָס מ'האָט איהם שוין ניט איינמאָל געזאָגט מוסר אין צערקווע און געשלאָגען אין צירקעל. דאָס איז ער איצט געפֿאָהרען מיט דער פּאָסט און אויף אייגענע אַחריות גענומען אַ פּאַרשוין.

— פֿראַנעק, פֿראַנעק — האָט זי געשריען — וואַרט אַ'יס.

— וואָס דאַרפֿט איהר? — האָט ער געפֿרעגט, פֿערהאַלטענדיג דאָס פֿערד.

— נעהם מיך קיין פּולאַווע.

— סײַדען איהר וועט צושפּאַנען דעם פֿיש אַײערן, וואָרום פֿאַר מײַן שקאַפּע וועט דאָס זײַן צו שווער.

— ס'איז דען ווײַט? דרײַ שפּאַן.

— נו, טאָ שפּאַנט.

— פּלוידער ניט קײַן נאַרישקײַטען.

— וואו זשע וועט איהר זיצען? סײַדען בײַ מאָשקען אויף די קניע.

— כ'וועל שוין געפֿינען אַנ'אָרט.

ניט וואַרטענדיג, ביז ער וועט איהר ערלויבען, האָט זי זיך גענומען דראַפּען אויפֿ'ן וועגעלע.

— ווײַזט נאָר פֿריהער אַ גילדען — האָט פֿראַנעק געשריען.

— נאַרעלע, איך וועל דיך ניט קריוודען.

מ'האָט גענומען פֿאָהרען.

— וואָס פֿאָהרסטו גאָר עפּיס הײַנט מיט דער פּאָסט? — האָט זי געפֿרעגט.

— בײַ יענדזשײַען איז אַ קינד געשטאָרבען — האָט פֿראַנעק געענטפֿערט — פֿאָהר איך. צום טײַוועל אַזאַ אַרבײַט.

— אַרומגעהן מיט בריעף איבער'ן שטעטעל איז דען בעסער? אָדער לויפֿען איבער די דערפֿער?

— ווער לויפֿט? ס'וואָלט ניט געקלעקט קײַן שטי־

וועל. כ'דארף אמאל אפטראגען א בריעף אין א הויף אריין, ווארט איך. טרעפט זיך א געלעגענהייט — איז גוט, ניט — ניט. פאפיער איז ניט קיין מילך, עס ווערט ניט זויער.

— און אז ס'איז א נויטיגע זאך?

— מיר איז ניט נויטיג. סיידען ס'פעהלען קלינגערס.

— א סך בריעף צעטראגסטו אין די דערפער?

— דער שווארץ יאהר ווייסט זיי. מיינסט איך טראג אלע פאנאנדער? א נאר וואלט איך געווען. איך טראג נאר די, וואס ס'שטעהט אויף זיי, מען זאל זיי אבשיקען מיט א שליח; די פריצים הייסען זיי זיך ברייגנען אהיים, מען מוז זיך אונטערשרייבען; זאקאזנע הייסט דאס, סטראכירטע.

— מען צאהלט דיר עפיס גוט פאר'ן וועג?

— עט, בלאטע. אמאל גיט מען א קאפיקע און אמאל גרויפען. דעם פריץ פון אושטשאנשע האב איך געזאגט יענע וואך, אז איך בין ניט קיין פויגעל, ער זאל מיר שיטען גרויפען. אין פאלאנוווקע א וואוילער שלאכטשיטש: נעכטען פאר א בריעף געגעבען א רובעל.

— א רובעל? — האט חוה אויסגעשריען פערוואונדערט.

— קיין פאלאנוווקע איז דאך ווייניגער ווי א מייל וועג.

— זעקס ווארסט. האב איך מיר געמאכט א פיינע כוסה, געזאגט עפיס דעם פאסטמייסטער אויף צו להכעיס, ווערט ער אין כעס און גיט מיר אין קארק, האב איך איהם אנגעריבען א מארדע. איז ער איצט פלאם-פייער, ער זאגט, ער וועט מיך ארויסטרייבען, אזא הונד. נאר די פאסט איז שוין נאהענט, זשידעס, אויפשטעהן.

חוה איז ארויסגעשפרונגען.

— גאט זאל דיר בעצאהלען — האט זי געזאגט.

— וואס, פארשיווע יודענע, איך זאל נאך געהן צו דיין גאט מאהנען וואס ס'קומט מיר? א גילדען מיר אהער.

— פראנעק, ביזט משוגע? פאר אזא פיצעל וועג א גאנצען גילדען!

— אויב דו גיסט ניט תיכף צעהן קאפיקעס, שנייד איך מיר אב א שטיק פיש.

און מיט די ווערטער האט ער שוין ארויסגענומען דעם מעסער.

— לײַדאַק, װאָס טוסטו! — האָט זי אױסגעשריִען מיט שרעק — נאַ, נאַ דיר, רוצח.

אַרױסגעװאָרפֿען דעם יעסיאָטער און בעקומען געצאָהלט פֿון מאָשקען, האָט פֿראַנעק אַ בײַף געטאָן און אַװעקגעפֿאָהרען װײַטער. חוה איז מיט איהר משׂא אױף די פּלײצעס אױך געגאַנגען אַ װײַלע אױף דעם זעלבינען װעג, נאָכדעם האָט זי זיך גענומען אָן אַ זײַט, צו דער אַלטע פֿינ'ם מאַריען־אינסטיטוט. דאָרט איז זי געװען זיכער, אַז זי װעט פֿערקױפֿען דעם פֿיש. נאָר זי האָט געהאַט אַ טעות. די הױז־װירטין האָט איהר ערקלערט, אַז אַלערלײ עופֿות און פֿיש קױפֿט זי נאָר אין גרױסע פּאַרטיעס, פֿון צעהן ביז צװאַנציג יעסיאָטרען װאָלט זי זעהר גערן געקױפֿט, אָבער אײן יעסיאָטער האָט פֿאַר איהר ניט קײן חשבון.

פֿערלאָזענדיג דעם אינסטיטוט, האָט זיך חוה צעװײנט. װאָס װעט זײַן, אױב מ'װעט זי אַזױ אױפֿנעהמען אומעטום? — האָט זי זיך געטראַכט. אַזאַ סחורה קען לאַנג ניט ליגען. זי איז לאַנגזאַם געגאַנגען איבער דער גאַס מיט דעם יעסיאָטער אױף די פּלײצעס, אפֿשר װעט עמיצער זי דערזעהען און בעקומען חשק צו קױפֿען דעם פֿיש. אין אַ שטיקעל צײַט אַרום האָט אַן עלטערער הערר זי אָפּגעשטעלט און אַ פֿראַגע געטאָן:

— פֿאַר װעמען איז דאָס?

— אױף צו פֿערקױפֿען — האָט געענטפֿערט חוה.

— פֿריש?

— אַקוראַט פֿינ'ם טײַך.

ער האָט בעטראַכט דעם פֿיש.

— װיפֿיעל װילט איהר פֿאַר'ן גאַנצען?

— פֿינף רובעל.

— פֿיער װעט איהר נעהמען?

חוה איז דערציטערט געװאָרען פֿאַר שׂמחה.

— אָ, טײַערינקער הערר — האָט זי געבעטען. — דאָס איז צו װעניג. מיר אַלײן קאָסט פֿיער רובעל.

— איהר װעט נעהמען, צי ניט?

— װאוהין טראָגען?

— אָט צו יענעם הױף, צום דאָקטאָר פּריסקי. דאָרט װעט מען בעצאָהלען.

ער האט איהר אנגעשריבען אויף א צעטעל עטליכע ווערטער און געהייסען אבגעבען אין הויף.

ווען הודה וואלט געווען לוטים ווייב און אויף פולאווע וואלט זיך געדארפט אויסגיסען א רעגען פון שוועבעל, וואלט זי ניט געענדיגט דעם עסק און ניט אנטלאפען פון דארט אזוי גיך, ווי דעם מאל. פאראן בעשעפעניסען, וואס פון עטליכע פערדינמע רובעל וואקסען זיי אויס פליגעל אויף די פלייצעס. לויפענדיג אהיים האט הודה געלאכט, געפאטשט מיט די הענד, גערעדט צו זיך אליין עפיס א פרעהליכס און ארויסגעוויזען אזא שמחה, אקוראט ווי פון די עטליכע רובעל וואלט זי געמוזט אראב פונים זינען. סוף כל סוף האט דער גוף אויך אנגעהויבען פערלאנגען זיינס, כאטש א שטיקעל צייט האט די אויפרעגונג ניט געלאזט הערען זיין קול. פון אינדערפריה אן האט הודה ניט געהאט קיין ברעקעל ברויט אין מויל, אחוץ עטליכע טריקענע קארטאפליעס, וואס זענען געבליבען פון נעכטען. און געווען איז שוין שפעט, שוין נאהענט צו נאכט. מיד פון א גאנצען טאג לויפען, אויסגעמוטשעט פון הונגער, האט הודה נאך די ערשטע מינוטען פון שמחה דערפיהלט א שרעקליכע שוואכקייט אין די פיס. זי האט זיך דערשלעפט ביז'ן נאהענטען דערפעל און אריינגעגאנגען אין קרעטשמע. ביים טיש איז געזעסען פראנעק מיט נאך עפיס איינעם אנ'אומבעקאנטען יונגען מענשען. ביידע האבען זיי איבערגעקוקט די פאסט-פאקעטען און געזופט בראנפען. דער קרעטשמער איז געשטאנען פון דער וויטענס און נייגעריג זיך איינגעהערט אינ'ם פרעהליכען שמועס.

— איינינע פאסט-בעאמטע — האט דער האלב-שכור'ער פראנעק גערעדט צו זיין חבר — האבען שוין אזא חוש אין די פינגער, אז זיי דערקענען באלד, צי ס'איז דא געלד אינ'ם בריעף, צי ניט.

— אין דעם מוז געווים זיין — האט געזאגט דער חבר.

— אזא דיקער, א פעטינקער. אפשר פאלמעסען, הא?

— נא!

הודה איז געווען פערנומען מיט איהרע געדאנקען און ווייניג זיך צוגעהערט צו די שמועסען. זי האט געקויפט צוויי פלעצעלעך, זיך אוועקגעזעצט אינדרויסען פאר דער קרעטשמע אויף א קלאץ און גענומען עסען. דורכ'ן אפענעם פענס-

טער האט זיך געלאזט הערען א פרעהליכער געלעכטער, איינמאל האט זי דערהערט אפילו, ווי פראנעק רעדט וועגען עמיצען:

— איך וואלט זי געמאכט, וואלט זי שוין ניט דערלעבט!

וועגען וועמען דאס רעדט זיך, האט חוה ניט געוואוסט.

אין א ווייטע ארום איז פראנעק ארויסגעגאנגען א שכור'ער פון דער קרעטשמע און זיך אריינגעזעצט אין וועגעלע. ער איז קוים ארויף.

— העי, יודענע, פאהרסט מיט מיר? — האט ער אגעשריי געטאן.

— ניין — האט חוה געענטפערט.

פראנעק האט זיך צולאכט, איהר דערלאנגט א שמיץ מיט'ן בייטש איבער דער פלייצע, נאכדעם האט ער א טרייב געטאן דאס פערד און שוין פאהרענדיג אויסגעשריען:

— וואס, מכשפה, האסט מורא איך זאל מיט דיר ניט טרייבען קאטאוועס?

חוה האט זיך צעוויינט פאר הארץ-וועהטאג, אויסגעשאטען עטליכע קללות, און אזוי ווי פאר קלעמענים האט זי שוין מעהר ניט געקענט עסען, האט זי דעם רעשט פלעצעל בעהאלטען אין קעשענע און זיך גענומען געהן ווייטער. וועגען וואס זי האט געקלערט געהענדיג, איז שווער צו זאגען. וועגען דעם האלבען פיש, וואס איז נאך געבליבען אין דער היים, וועגען די צוויי פערקיפטע, וועגען די וועגהוצאות, וועגען די הונגעריגע קינדער, וועגען דער רייכער וועטשערע, וואס זי וועט זיי היינט קאכען, וועגען בריעף צעטראגען, וועגען פראנעק'ן און זיין בייטש... נאר דער מאן האט ניט פערנומען קיין פלאץ אין איהרע געדאנקען. נאכ'ן פנים האט מען געקענט זעהען, אז דער מח ארבייט ביי איהר כסדר, אלע ווייל'ע פלעגט זי מורמלען עפיס שטיקלעך ציפער פון איהר ארימען חשבון. מיר, וואס מיר ווייסען דעם סוד פונ'ם מסחר מיט די פיש, וועלען זיך דערויף ניט וואונדערן. אחוץ דעם הוב, וואס איז געבליבען ביי'ם קאטיר'ס ווייב, האט חוה היינט פערדינט אריבער דריי רובעל. דריי רובעל ריינעם ריוח! מען דארף זיין א הונגעריגע היה, כדי

צו פיהלען, וואָס פאַר אַ שמחה עס איז צו געפינען אַ שטיק פלייש פאַר די קינדער.

ס'איז שוין געווען דונקעל, ווען חוה איז געקומען צום לעצטען דערפעל פאַר קאַזימעזש. געהענדיג נעבען אַ גראָבען, האָט זי דערהערט עמיצען כראָפּען געשמאַק, און אַביסעל ווייטער האָט זי דערזעהען ווי פראַנעק'ס פערד דרעהט זיך אַרום איבער'ן פעלד און שלעפּט נאָך דאָס איבערגעקעהרטע וועגעלע. חוה האָט פערשטאַנען, אַז דאָס אײַלט זיך פראַנעק צו פאַנאַנדערטראָגען די בריעף, און אַזוי ווי זי האָט נאָך גוט געפיהלט דעם טעם פון זיין בײַטש, האָט זי זיך גענומען אָן אַ זײַט, כדי אויסצומײַדען דאָס געפעהרליכע אָרט.

דער לעזער וואָלט אַ טעות געהאַט, ווען ער וואָלט גערעכענט, אַז די בעגעגעניס האָט אַרויסגעפיהרט חוה'ן אויפ'ן געדאַנק, ווי הפקר עס איז בײַ אונז די קאָרעספּאָנדענץ און ווי שווער עס קומט אָן, ביז מיר דערהאַלטען אַ בריעף. ס'הויבט זיך גאָר ניט אָן. חוה האָט פשוט געטראַכט, ס'אַ מזל דער פראַנעק האָט, וואָס ער צעטראָגט בריעף און בעקומט אין פּאָלאַנוּוקע אַ גאַנצען רובעל...

ווען זי האָט דערזעהען ליכט אינ'ם פענסטערל פון איהר שטוב, האָט אַ זיסער שוידער דורכגענומען איהר לײַב. שוין לאַנג האָט זי זיך ניט אומגעקעהרט אַהיים מיט אַזאַ גרויסען פערדינסט, שוין לאַנג האָט זי אַזאַ וועטשערע ניט געקענט קאָכען. ס'האָט איהר מעהר פון אַלץ הנאה געטאָן, וואָס איהר איציקעל, אַ קינד פון צעהן חדשים, וועלכען מ'האָט דעם גאַנצען טאָג געשטאָפּט מיט קאַרטאָפעל, וועט איצט בעקומען אַ לעפעל געקעכטס. כדי ניט אָנוועהרען קײַן צײַט, איז זי גלײַך אַוועק אין מאַרק אַרײַן, געקויפט אַ קוואָרט מעהל, פאַר דרײַ גראָשען פּוטער, אַ גלאָז מילך און אַ פײַג. נאָך פון דער ווײַטענס האָט זי דערהערט דאָס ביטערע געוויין פון די קינדער אין שטוב. אַנ'אַנדער מאַמע וואָלט געוויס זיך דערשראָקען, זי וואָלט געמיינט, ס'האָט זיך געטראָפען אין שטוב ווער ווייסט וואָס. חוה האָט אָבער געוואוסט, אַז דאָס איז ניט מעהר ווי אַ כאָר פון פיער הונגעריגע מאָגענס.

— שטילער, שטילער, קינדערלעך — האָט זי געזאָגט,

אַרײַנפֿאַלענדיג אין שטוב אַרײַן. אין שטוב האָבען צוויי יונגלעך געכליפּעט יעדערער אין אַ באַזונדער ווינקעל און דאָס מײדעלע האָט אומזיסט זיך געמיהט אײַנשטילען איציקלען, וועלכער האָט געשריען העכער פֿון אַלע.

הוה האָט אַ קוש געטאָן איציקלען, איהם אַרײַנגעלעגט אין מויל אַרײַן די געקויפֿטע פֿײַג, צווישען די איבעריגע דרײַ קינדער האָט זי צעטיילט דאָס שטיקעל פּלעצעל, וואָס זי האָט ניט דערעסען אין וועג. און אויף אַזאַ אופֿן האָט זי אין גיכען אײַנגעשטילט דאָס גאַנצע נעסט.

— וואו איז דער טאַטע? — האָט זי געפֿרעגט דאָס עלטסטע מײדעל.

— אַוועקגעגאַנגען מסדר-קדושין זײַן, ער וועט זײַן אויף אַ חתונה.

— ער'ט ניט געקאָכט גאָר ניט?

— ניין.

ס'איז נאָך קיין שעה ניט אַריבער, האָט די יודענע שוין געגעסען מיט די קינדער די וועטשערע — קליסקעלעך מיט קאַרטאָפֿעל און מיט פּוטער; פֿאַר איציקלען האָט מען די קליסקעלעך פֿערווײַסט מיט מילך. די קליסקעלעך זענען דאָס געווען דער צוגאָב צו דער געוועהנליכער וועטשערע, וואָרום בײַ פּיפּצעהן גראָשען הוצאות אַ טאָג האָט זיך הוה ניט אָפֿט געקענט ערלויבען אַזאַ לוקסוס. ברויט, קאַרטאָפֿעל, געברעטענע קאַשע — דאָס איז געווען דאָס אײנציגע עסען אין רובינ'ס געזינד.

ווי זיס הוה'ס שלאָף איז געווען יענע נאַכט — וואָלט איך אומזיסט זיך געמיהט בעשרײַבען. דאָס איז געווען דער שלאָף פֿון אַ גליקליכען, וועלכער האָט געוואונען אין לאָטעריע, דער שלאָף פֿון אַ קבצן, וועלכער האָט געפֿונען אַ זאַק גאָלד, אָדער, ווי איך האָב שוין פֿריהער געזאָגט, דער שלאָף פֿון אַ חיה, וועלכע האָט נעבען איהר נאָרע געפֿונען אַ גרויסען שטיק פֿלייש.

— וואו האָסטו זיך אַרומגעשלעפּט — האָט שמחה גע־בורטשעט אויפ'ן אַנדערן טאָג — האָסט ניט קיין מאַן, קיין קינדער, לויפֿסט אַרום שפּאַצירען. וואָס האָסטו פֿערדינט?

הוה האָט געשוויגען. זי האָט ניט געוואָלט דערצעהלען וועגען איהרע קאַפּיטאַלען, כדי דער מאַן זאָל ניט בעקומען

צו זיי קיין חשק. יענער האט שוין א יאהר דריי געקלערט וועגען א נייער קאפאטע, ווארום מיט דער אלטער איז איהם שווער געווען צו שפילען די ראלע פון א פיינעם בעל-הבית.

— א פריצ'טע ביזט — האט ער ווייטער גערעדט — קויפסט זיך פיש. וואס וועט זיין מיט אט דער העלפט, ווער וועט זי נעהמען?

— כ'וועל פערקויפען — האט חוה קורץ געענטפערט און איז ארויסגעגאנגען פונ'ם שטוב מיט'ן האלבען פיש אין די הענד. וואוהין? זי איז שוין איבערגעווען כמעט אומעטום. דערמאנענדיג זיך די געשעהעניסען פונ'ם נעכטיגען טאג, איז איהר צוליב דער מעשה מיט פראנעק'ן איינגעפאלען א געדאנק וועגען דער פאסט. אמת, פאן הושאנסטקיעוויטש פלעגט טאקי דעם ווייב אויף הוצאות געבען זעהר בצמצום און קיין חובות פלעגט ער קיינמאל ניט צאהלען, פונדעסטוועגען ווען עס פלעגט זיך ביי איהם טרעפען א קערבעל, דערהויפט ווען א פויערטע פלעגט שיקען א ביסעל געלד צו איהר מאן אין פאלק אריין, פלעגט דער פאסטמייסטער ניט זשאלעווען אויף שטוב-הוצאות און פאר אלצדינג צאהלען במזומנים. אביסעל האט חוה מורא געהאט מחמת דעם נעכטיגען צופאל מיט פראנעק'ן, נאר זי האט זיך ווידער בעטראכט, אז פראנעק איז פאסט, וואו ס'איז דא פאן הושאנסטקיעוויטש, איז גאר ניט דאס, וואס פראנעק אויפ'ן וועג קיין פולאווע. זי איז אוועק צום פאסט.

די פאסט אין קאזימעזש איז געשטאנען אויף א הויך בערגעל, אפנים צוליב דעם, כדי דעם פאן הושאנסטקיעוויטש'עס ביידע פערדלעך, ווען מ'וועט זיי איינשפאנען אין א עקסטרא פאסטשטאווע ברימשקע, זאלען זיי קענען מיט אמאל אנהויבען לויפען גאלאפ און ווייזען דעם פאסאזשיר, אז זיי זענען גאר ניט אזוינע נבלות, ווי זיי זעהען אויס. נאך אונטער'ן בארג האט חוה דערהערט, ווי דער פאסטמייסטער שרייט מיט א בייז קול און שיט אויף עמיצען שוועבעל און פעך. אין אזא מינוט קומען מיט'ן יעסיאטר איז געווען אביסעל געפעהרליך, אבער ווידער צוריק אוועקגעהן מיט גאר ניט און אפילו ניט געוואהר ווערען, וואס איז די מעשה, האט זיך איהר אויך ניט געוואלט. דעריבער האט זי זיך אריינגערוקט אין די קוסטעס און אנגעהויבען געהן פאמע-

ליך בארג ארויף, אזוי אז מען זאל זי פון הינטער די קוסטעס ניט זעהען. וואס נעהענטער זי איז צוגעקומען, האט זי אלץ מעהר פערשטאנען, וואס דא טוט זיך.

— אין קייטען וועל איך דיך פערקאוען — האט חושאנסטקעוויטש אויף עמיצען געשריען — וואו האסטו צדי בריעף אהינגעטאן, גנב? וואס איז עפיס דער בריעף צעריסען? וואו ביזטו געווען ביז אינדערפריה? דו מיינסט אפשר, הולטייאינער, אז איך וועל אבקומען פאר דיינע פאדלע מעשים? וועסט ביי מיר פוילען אין טורמע, די ליכטיגע וועלט וועסטו ניט דערלעבען צו זעהען, וועסט פוילען, דו הונט...

נאך די ווערטער האבען זיך דערהערט הילכיגע פעטש, נאכדעם א שרעקליכער ברום, א געוויש, ווי עמיצער זאל זיך ראנגלען, נאכדעם האט עפיס האסטיג א שפרונג געטאן, ברעכענדיג די קוסטעס, און עפיס א מענש איז פארבייגעלאפען ניט וויט פון חוה'ן. דאס איז געווען פראנעק, וועלכער איז אנטלאפען פאר'ן פאסטמייסטער. דאס ווייבעל האט דערשראקען א געשריי געטאן און גענומען זיך לויפען אנטקעגען, ארויף בארג.

— אזא גנב! — האט חושאנסטקעוויטש געשריען סאפענדיג און בלייבענדיג שטעהען נעבען חוה'ן — איך וועל איהם נאך וויזען, דעם לייד'אק!

— וואס האט ער דען געגנב'ט? — האט חוה, דערשראקען געפרעגט.

— ער האט בעגנב'ט די פאסט, איינינע בריעף האט ער געעפענט, די אנדערע פערלוירען אדער צעריסען. א, איך וועל איהם דאס ניט שענקען, ניין, כ'וועל איהם וויזען — האט חושאנסטקעוויטש געשריען, קלאפענדיג מיט'ן שטעקען אין דער ערד. — יענדושיי! געה אין שטאט אריין און קויף מיר א ליווער פאפיר, כ'וועל תיכף שרייבען א ראפארט.

בשעת יענדושיי איז געלאפען נאך פאפיער און דער פריץ האט זיך פערשלאסען אין קאנצעלאריע, כדי צו בעקלערען דעם ראפארט, איז חוה אריין אין קיך. דעם פאסטמייסטער'ס ווייב, א דערשראקענע פון דער גאנצער מעשה, האט פון אנפאנג גאר ניט געקענט רעדען פון אנדערע זאכען, נאר ביסלעכווייז האט זי זיך פארט פעראינטערעסירט מיט'ן יעסיאטר.

— כ'וואָלט איהם געקויפט — האָט זי געזאָגט — ווען מיינער וואָלט מיר געגעבען געלד. נאָר כ'ווייס ניט, יענער לייַדאַק האָט בעראַבעוועט די פּאָסט, אפשר איז פאַר אונז אויך דאָרט געווען עפּיס געלד...

— ער האָט בעראַבעוועט — האָט חוה זי געטרייסט — וועט ער געהן אין טורמע. נו, אַ קלאָפּאָט איז דאָס, אָבער וואָס זענט איהר דען שולדיג?

— וויפיעל פונט וועגט דאָס שטיק?

— .פינף און צוואַנציג, אָדער אפשר אַביסעל מעהר. כ'וועל טייערער ניט נעהמען.

פלוצלינג האָט די טיר זיך געעפענט און הושאָנסטקיעוויטש איז אַריין.

— שמח'אָווא, האָסט צייט?

— וואָס איז?

— דער פריץ פון אושטשאָנזשע האָט מיר נעכטען געשריבען, אַז תיכף ווי ס'וועט איהם אָנקומען אַ בריעף, זאָל איך איהם איבערשיקען צו איהם. יענער באָלוואַן איז ערשט געקומען היינט אינדערפריה, כ'האָב איהם שוין גע־געבען דעם וועג. אפשר וואָלסטו געקענט אָבטראָגען דעם בריעף קיין אושטשאָנזשע? מ'וועט דיר בעצאָהלען.

— אַז דער פריץ הייסט, געה איך באַלד — האָט חוה געענטפערט און לאָזענדיג דעם פיש אין קיך איז זי אַרויס פונ'ם הויף.

אַפנים, אין דעם ספר, וואו עס שטעהט פערשריבען, וואָס ס'איז חוה'ן בעשערט אין איהר לעבען, האָט זיך אָנגעהויבען אַ נייער בלאַט. ערשט נעכטען האָט זי מקנא גע־ווען פראַנעק'ן פאַר זיין גליק, היינט געהט זי אַליין מיט אַ בריעף קיין אושטשאָנזשע. אמת, מיט אושטשאָנזשע איז פראַנעק ניט געווען צופרידען, וואָרום מען צאָהלט דאָרט מיט גרייפּען, אָבער ערשטענס איז גרויפּען פאַר חוה'ן אויך ניט געווען אַזאַ סחורה, וואָס מען דאַרף זיך מיט איהר וואַרפען, און ווידער קען דאָך זיין געמאָלט, אַז מאָרגען וועט דער פּאָסטמייסטער זי שיקען קיין פּאָלאַניווקע, וואו מען צאָהלט אַ רובעל. פראַנעק איז דאָך געוואָרען אויס בריעף־טרעגער, זי דאַרף זעהען נאָר נושא חן זיין ביי'ם פּאַן הושאָנסטקיעוויטש.

אַזוי טראַכטענדיג, האָט זיך חוה פרעהליך צעלאַכט,

אַקוראַט ווי ס'האָט פֿאַר איהר אַ בליץ געטאָן אַ גרויסער, ליכטיגער געדאַנק. וואָס דאָס איז געווען פֿאַר אַ געדאַנק, וועלען מיר געוואָהר ווערען שפּעטער, דערווײַלע מוזען מיר אָבגעבען דעם גערעכט דעם אושטשאַנשער פּריץ, אַז ער האָט פֿאַר'ן בריעף בעצאָהלט זעהר לײַטיש. ער האָט געהייסען געבען חוה'ן אַ האַלבען טאָפּ אַרבעס, אַ קוואָרט מעהל, אַ פּאָר צעהנדליג מעהרען, און ווי אַ גוטער מבין אויף שעהנקײַט, האָט ער זי אַפילו אַ גלעט געטאָן מיט ליעבשאַפֿט אונטער'ן גאָמבע און האָט געזאָגט:

— כ'וועל בעטען דעם פּאַן חושאַנסטקעוויטש, ער זאָל מיר שטענדיג שיקען בריעף נאָר דורך דיר.

חוה האָט זיך שטיל אַ נויג געטאָן און איז אַרומגעגאַנגען. דעם טאָג איז איהרע קינדער אויך געווען בעשערט אַ גוטע וועטשערע.

זי איז שוין געקומען צוריק אין פּאָסט אַרײַן מיט'ן צעטעל, און חושאַנסטקעוויטש האָט נאָך אַליין געהאָרעוועט איבער די ראַפּאָרטען. איין מעלדונג, וואו ער האָט געשריבען צו זײַן נאַטשאַלסטווע, אַז דער פּאָטשטאַליאָן האָט פֿערלוירען אין וועג צוויי זאַקאַזנע בריעף, איז איהם אָנגעקומען בערך ניט שווער; נאָר מיט דער צווייטער מעלדונג, וואו ער האָט געשריבען צום גאַלאָווא, זײַנעם אַ בלוטיגען שונא, אַז יענער זאָל הייסען אַרעסטירען פֿראַנעק'ן, האָט ער זיך געמאַטערט שוין אַ לאַנגע צײַט. ער האָט געשריבען, געמעקט, געביטען די ווערטער, און ס'האָט איהם געקאָסט ניט ווייניג מיה, ביז ער האָט אויסגעאַרבייט אַזאַ דאָקומענט, וועלכער זאָל פּאַסען אי צו זײַן אייגענעם אָנוועהען, אי צו דער וויכטיגקײַט פֿון דעם ענין.

— פֿראַנעק'ן האָב איך אָבגעזאָגט פֿון שטעל — האָט ער געזאָגט פֿערטראַכט, אָבטרייסלענדיג דעם טינט פֿון דער פּען — ווען דו וואָלסט געטרײַ געדינט, וואָלט איך דיך אָנגעשטעלט אויף זײַן אָרט.

דאָס ווײַבעל האָט זיך פֿערנייגט און איהרע ליפּען האָבען שטיל געשעפּטשעט אַ דאַנק. אין דער מינוט איז אַרײַנגעקומען די דינסט.

— דער פּריץ וועט עסען דעם יעסיאָטר קאַלטערהייט?

— האָט זי געפֿרעגט.

— יאָ, כ'האָב גאָר פערגעסען — האָט כושאַנסטקיעוויטש אויסגעשריען — וויפיעל זשע קומט דיר פאַר דעם יעסיאָטער?

— אַ קלייניגקייט — האָט זי געענטפערט.

— נו טאָ קום נאָך די בריעף.

אויף אַזאַ אופן איז הוה רובין דעם 13-טען יולי **18 יאָהר אָפיציעל בעשטימט געוואָרען פאַר אַ בריעף-טרעגערין אין קאַזימעזש און אין דער סביבה, מיט דעם רעכט צו פאַנאַנדערטראָגען איינפאַכע און זאַקאַזנע קאָררעספאָנדענץ, פאַר דעם געצאָהלט, וואָס עמיצער וועט בעווילינען צו געבען. דער קלאַנג וועגען דעם האָט זיך שנעל צעשפרייט איבער קאַזימעזש און איז אָנגעקומען אין מאַגיסטראַט אַריין אין איין צייט מיט דעם ראַפאָרט.

— געהערט אַ נייעס — האָט אויסגעשריען דעם גאָלאָוואַ'ס ווייב, אַריינלויפענדיג אין קאַנצעלאַריע צום מאַן — פראַנעק'ן האָט כושאַנסטקיעוויטש אַרויסגעטריבען און די פערשטונקענע שמה'אָוואַ האָט ער בעשטימט אויף זיין אָרט.

— אָט האָב איך טאַקי אָקאָרשט בעקומען פון איהם אַ ראַפאָרט וועגען פראַנעק'ס גנבה, ער פערלאַנגט, איך זאָל איהם אַריינזעצען אין טורמע.

— וועסט זיין אַ שוטה, אויב דו וועסט אַזוי טון. געדענקסט דען ניט, ווי די כושאַנסטקיעוויטשעס האָבען אָנגערעדט אויף דיר רכילות ביי'ם נאָטאַריוס? דו גלויבסט טאַקי באמת, אַז פראַנעק איז דער גנב? און די יודענע האָט מיר ערשט נעכטען געהאַט די העזה צו ברענגען אַ העלפט יעסיאָטער, וואָס די קאַסירקע האָט איהם פריהער בעשפיגען און אַוועקגעוואָרפען. אַזאַ חוצפה. איבריגענס, טהו ווי דו ווילסט, איך האָב פראַנעק'ן שוין געדונגען פאַר אַ סטרוזש.

— ער איז דאָך אָבער פאָרט אַ גנב — האָט דער גאָלאָוואַ געטענה'ט.

— ביי אונז וועט ער ניט זיין — און חוץ דעם מוזען מיר דאָך ווייזען, ווער עלטער איז.

דער גאָלאָוואַ האָט טאַקי ווירקליך בעוויזען, ווער עלטער איז. אַרעסטירען פראַנעק'ן האָט ער זיך אָבגעזאָגט און האָט איהם נאָך צוגענומען פאַר אַ שומר אין מאַגיסטראַט.

פראַנעק איז קיינמאָל ניט געוועזען פון די לייט, וועלכע

לאָזען זיך אזוי לייכט אָנטרעטען אויף א פוס, בפרט נאָך איצט, ווען עס האָט איהם אונטערגעהאַלטען אַזאַ שטאַרקע האַנד, ווי דעם גאַלאָוואַ׳ס, אָדער, גיכער, דעם גאַלאָוואַ׳ס ווייב׳ס. און אַזוי ווי ער האָט אַחוץ דעם נאָך געוואוסט אַ סך סודות וועגען די מיאוס׳ע פּאַראַנדקעס אין פּאָסט, איז ער געווען זיכער, אַז כושאָנסטקיעוויטש וועט איהם ניט רודפ׳ן זעהר שטאַרק, כדי אַליין ניט אַריינצופאַלען אין קלעם. דעריבער האָט ער ניט נאָר בעשלאָסען צו האַלטען זיך רוהיג און פעסט, נאָר אויך נוקם זיין זיך אָן דער יודענע, וועלכע האָט פערנומען זיין שטעל און וועלכע ער האָט חושד געווען, אַז זי האָט דאָס איבערגעגעבען דעם פּאָסטמייסטער, ווי ער האָט אַרומגעטאַפּט אין קרעטשמע די בריעף.

דעם אמת מוז מען זאָגען, אַז פראַנעק׳ס טענות, פאַר וואָס ער האָט אַזוי פיינט די יודענע, זענען געווען די זעלבינע טענות, וואָס מען הערט זיי זעהר אָפט אין געזעלשאַפטליכען לעבען, אַקוראַט ווי ער האָט זיי אַרויסגענומען פון די געלערענטע ווערק, וועלכע ווערען אַרויסגעגעבען, כדי צו מאַכען די יודען להרוג ולאבד. דאָס ליכט פון אמת דרינגט אַמאָל אַריין מיט זיינע שטראַהלען ביז אין די טיפסטע שיכטען פון דער געזעלשאַפט. אַ סימן פראַנעק, וועלכער האָט קיינמאָל ניט געלייענט קיין יודען-פיינדליכע ווערק און וועלכער האָט פונדעסטוועגען געפיהלט אין זיך די בעגייסטערונג און דעם מוט צו מלחמה האַלטען מיט די יודען.

— אַ כפרה די סלושבע — פלעגט ער זאָגען צו זיין חבר, דעם צווייטען סטרוזש פון מאַגיסטראַט — אַ מענש ווערט ניט פערפאַלען, ניט דאָ איז דאָרטען, אַרבייט וועט ער קריגען. אָבער אַזאַ פּאָדלע יודענע זאָל אויסרייסען דאָס שטיקעל ברויט פון׳ם מויל, דאָס איז אַ חרפה פאַר גאָט און אַ בזיון פאַר לייטען.

— ער וועט זי דען האַלטען?

— אַוודאי, ער איז פאַר אַ קליידעל גרייט צו געהן אין פייער, און פאַר אַ יודען ווערט ער די כפרה. און איהר מיינט אפשר, ס׳וועט איהם עפּיס דערפון ניט בלייבען? איך פלעג מיר האָבען מיין שכל ביי זיך, וואָס איך האָב פערדינט, דאָס איז געווען מיינס; און זי וועט מוזען טיילען מיט איהם יעדען גראָשען. ער בילט, אַז איך האָב ביי איהם בע׳גנב׳ט

די פאסט, דאס וויל ער פון מיר פטור ווערען, ווארום איך בין געווען אנ׳עהרליכער מאן. א לייטישער, כ׳האב מיר גע־טאן מיינס.

— אודאי.

— אי, די יודען די יודען. ס׳וואקסט דיר אויס א הונד, וואו דו האסט איהם ניט פערזיידט; האלסט שוין, האלט זיך, מיט די ציינער, ניין, ער וועט עס דיר אויסרייסען פונ׳ם מויל. מ׳וואלט געדארפט צונויפטרייבען אט די שרצים און זיי אלע דערטרינקען אין דער ווייכסעל.

— אמת.

— ביי אונזער איינעם ווערט פון ברויט שטיין, ביי זיי ווערט פון זאמד א קוילעטש. וואו דו גיסט זיך א ריהר, שטעלט דיר דער יוד אונטער א פוס.

— וואס אמת, איז אמת!

— איך וועל דאס דער ווערעמדיגער יודענע ניט שענקען, איך וועל זי פערטרייבען פון מיין וועג.

ניט קוקענדיג אויף אט דער בעריהמעריי, האט זיך הוה פונדעסטוועגען רוהיג פאנאנדערגעטראגען די בריעף; דעם מסחר האט זי אויך ניט אבגעלאזט, און אויף אזא אופן פלעגט זי פערדינען ביז פופציג קאפיקעס א טאג. הגם קיין פאלאנוווקע, וואו פראנעק האט געזאגט, אז מען גיט א רובעל, איז קיין בריעף נאך ניט געווען, פונדעסטוועגען איז אין דער צייט בכלל אנגעקומען בריעף מעהר ווי געוועהנ־ליך, און הוה פלעגט פערשטעהן, ווי אויסצונוצען די באַ־רעמהערציגקייט פון די אַרעסאַטען: גרויפען, ארבעס, קאר־טאפעל, מעהל, אלטע קליידער, מזומנ׳ע גראשען פלעגען זיך צו איהר שיטען פון אלע זייטען. דער בעסטער בעווייז זענען געווען די פעטע פנימ׳לעך פון די קינדער, וועלכע פלעגען איצט בעקומען צוויי מאל אין טאג געקעכטס, און דאס קליינע זעקעלע, וואס הוה האט געטראגען אויף דער ברוסט הינטער׳ן קאפטעל. אין דעם זעקעלע איז געלעגען אבגעשפארטע צעהן רובעל — אנ׳אנהויב פון דער סומע, פאר וועלכע הוה האט געוואלט קויפען אויף יום־טוב מלבושים זיך אין דעם מאן און די קינדער. יא, דעם מאן אויך: זי האט בעשלאסען צו מאכען איהם א קאפאטע, און דאס איז

געוועזן דער בעסטער סימן, אַז די געשעפֿטען געהען איהר אויסגעצייכענט.

און וואָס מעהר ס'איז געוואַקסען חוה'ס גליק, איז פֿראַנעק'ן געגאַנגען אַלע מאָל ערגער. איינמאָל האָט מען בעמערקט, אַז עס פֿעהלען אינ'ם ביפֿעט צוויי זילבערנע לעפֿעל. דעם גאַלאָוואַ'ס ווייב וואָלט אפֿשר געפֿונען אַנ'אַנדערן ווען הושד צו זיין, דער גאַלאָוואַ האָט אָבער די גאַנצע צייט ניט ליעב געהאַט דעם נייעם סטרוזש, האָט ער איהם איצט תיכף אָבגעזאָגט פֿון זיין שטעל. פֿראַנעק האָט געפּרובט שווערען זיך און אָבלייקענען שטיין און ביין — דער בעאַמטער האָט זיך ניט געלאָזט איינבעטען.

— דאָס איז די פֿאַרשייווע יודענע שולדיג אין אַלצדינג — האָט דער געוועזענער בריעף־טרעגער געזאָגט צו זיין חבר, פֿערלאָזענדיג דעם מאַגיסטראַט. — ביז זי האָט זיך ניט אַריינגעמישט, האָט מיך יעדערער געהאַלטען פֿאַר אַנ'ערהרליכען מענשען.

מיט דעם געדאַנק איז ער אַוועק אין שענק אַריין. דאָרט האָט מען איהם עפּיס פּלוצלינג אָנגעהויבען געבען אַ סך אויף באָרג. פּונקט פֿון דעם טאָג אָן, זינט עס זענען ניט געוואָרען די לעפֿעל. ער האָט אויסגעטרונקען עטליכע גלעזלעך בראָנפֿען כדי צו פֿערטרייבען די מרה־שחורה, און נאָכדעם האָט ער זיך מיט אַ ביטער געוויין אָנגעהויבען קלאָגען פֿאַר ישראל'ן אויף זיין שלעכט מזל און אויף חוה'ן.

— וואָס איז זי שולדיג? — האָט די שענקערין זיך אַריינגעמישט. — זי האָט דיר דען געטאָן עפּיס אַ רעה?

— וואָס האָט זי זיך אַריינגעזעצט אין וועגעלע מיט'ן יעסיאַטר, האַ? — האָט פֿראַנעק געבאָלבעט — איך האָב זיך מיט איהר געוויטעט, קריכט זי אַריין. איז שוין גאָר ניט געווען קיין פֿערד, נאָר אַ צאַפּ. איך וועל זי דערווערגען... און אַז איך וועל זי ניט דערווערגען, וועט זי שטאַרבען פֿאַר הונגער.

— האָב קיין דאגה ניט, ס'וועט איהר ניט שאַדען גאָר ניט — האָט געענטפֿערט די שענקערין מיט רוגזה — איצט קען זי שוין לעבען אַ טאָג. זי איז אָקאָרשט דאָ געוועזן, זי האָט היינט אַ בריעף קיין פּאָלאַנוווקע.

— קיין פּאָלאַנוווקע? — האָט פֿראַנעק אַ געשריי געטאָן

מיט אויסגעשטעלטע אויגען. — דאס איז מיין רובעל. איך וועל אליין אבטראגען מיין פריץ דעם בריעף. קיין פאלאנוווקע!

ווי משוגע איז ער ארויס פון דער קרעטשמע און וואקלענדיג זיך אוועק הינטער'ן שטעטיל.

דעם טאג האט טאקי זיא געדארפט אבטראגען א זאקאזנע בריעף קיין פאלאנוווקע. אזוי ווי זי האט זיך שטארק געוואלט אויספיינען פאר דעם הויף, וואו מען צאהלט דעם שליח מיט אזא ברייטער האנד, האט זי בעשלאסען זיך אויספוצען שענער ווי געוועהנליך. אין דער אייגענער צייט, ווען פראנעק איז ארויסגעלאפען פון דער קרעטשמע, איז זי געקומען אהיים זיך איבערטון. זי האט זיך ריין ארומגעוואשען, אנגעטאן א נייע קליידעל און נייע שיך, אויפ'ן קאפ א קלאר-ווייסען טשעפעק און א העל-בלאהע פאטשיילע, און א פרישע, א ריינע, האט זי אויסגעזעהען אזוי שעהן, אז מ'האט שוין געקענט פערגעסען אן איהר פראצע און רעדען פון איהר שענקייט. צופרידען מיט זיך, שיינענדיג פאר האפנונג צו בעקומען א פערדינסטעל, האט זי צוקושט די קינדער און איז אוועק.

ביי'ם וועג קיין פאלאנוווקע ציהען זיך פון איין זייט הויכע בערג בעוואקסען מיט קוסטעס, פון דער אנדערער זייט שלענגעלט זיך די ווייכסעל. אין איין ארט נעהמט זיך דער וועג בארג ארויף און לאזט זיך אראב אין א קליינעם טאל. אריינקומענדיג אין דעם טאל, האט זיא דערזעהען עמיצען ליגען נעבען וועג. דער אלטער שינעל, דאס אבגעריבענע לעדערנע היטעל, די שפורען פון ליגען אין בלאטע — דאס אלעס האט איהר דערמאנט אן פראנעק'ן. אפשר איז דאס ער — איז איהר דורכגעלאפען א געדאנק. פונדעסטוועגען, אינמיטען העלען טאג וועט ער זי ניט טשעפען. צוגעהענדיג נעהענטער עטליכע טריט, האט זי שוין דערזעהען, אז דאס איז ווירקליך געוועזען דער שייגעץ, וואס האט פריהער פערנומען איהר איצטיגע שטעל. א דערשראקענע האט זי זיך געוואלט נעמען אן א זייט, ער האט זי שוין אבער, קענטיג, דערזעהען, ווארום ער האט זיך אויפגעהויבען און גענומען גיהן איהר אנטקעגען. דער שרעק האט זיא'ן פערקלעמט דאס הארץ, ס'איז אבער ביי איהר געבליבען ניט אנטלויפען.

— וואוהין איז? — האט פראַנעק געפרעגט מיט אַהייזעריגען קול.

— קיין פאָלאַנוווקע — האט די יודענע אַדערציטערטע געענטפערט.

— נאָך וואָס?

— מיט אַ בריעף.

— גיב תיכף אַהער.

— וואָס הייסט? — האט זי געשריען — ס'איז דען צו דיר?

— גיב אַהער! — האט ער אַ ברום געטאָן, אָנכאַפּענדיג זי ביי'ם האַלז.

חוה האט זיך אַריס געטאָן, ער האט זי שטאַרקער צונויפגעדריקט, נאָכדעם האט ער איהר עטליכע מאָל דערלאַנגט אין שלייף אַריין מיט אַזאַ ווילדען כעס, אַז זי איז באַלד אומגעפאַלען. ער האט איהר צעריסען דאָס קלייד אויף דער ברוסט און האט געפונען דעם בריעף און... דאָס זעקעל.

אַז פראַנעק האט ניט בדעה געהאַט צו טויטען חוה'ן און צו בעראַבעווען זי, קען, דאַכט זיך, קיין ספק ניט זיין. זיין פּלאַן, וואָס ער האט אַרומגעקלערט פון אָנפאַנג איז געווען גאָר אַנ'אַנדערער. אומגעריכט פאַר זיך אַליין, איז ער געוואָרען אַ מערדער און אַ רויבער, ווארום אין גרויס כעס האט ער איהר געגעבען צו שווערע קלעפּ און האט צוגענומען דאָס געלד. אין גענייגט האט ער נאָר געהמען נקמה. ווארום אַרויסכאַפּענדיג דעם בריעף, האט ער תיכף גענומען לויפען קיין פאָלאַנוווקע. ערשט הינטער'ן דאָרף איז ער געקומען צו זיך און האט זיך בעטראַכט, אַז אַזאַ שליחות איז פאַר איהם אַ סכנה. ער האט זיך אומגעקעהרט, אַראָב פון'ם ברייטען וועג, אויף וועלכען זיין קרבן איז געבליבען ליגען, און איז פערשוואונדען אין די קוסטעס.

די האַלב־טויטע, פער'הלש'טע חוה האט דערווייל אומזיסט געוואַרט אויף עמיצענס הילף. ערשט אין אַ שעה אַרום האט זי בעמערקט דער קצב, וואָס איז געפאָהרען קיין קאַזימעזש, און אַזוי ווי ער האט דערשפירט, אַז זי לעבט נאָך, האט ער זי אַריינגענומען אין וואָגען און געבראַכט אַהיים. ס'זענען ניט געלאָפען קיין שלוחים אין אַלע זייטען, ס'זע־

נען ניט געקומען קיין דאָקטוירים צו ראַטעווען די קראַנקע,
נאָר פיער קינדער האָבען אומזיסט געוויינט און געשריען,
מונטערענדיג די מוטער, און דער הוסטענדיגער מאַן האָט אומ-
זיסט געפּאָרעט זיך אַרום זיין ווייב. די טרויעריגע בשורה איז
שפּעטער אָנגעקומען צו דער אַלטער וואָלסטאָוויצקאַ. יענע
איז געקומען צו לויפען און האָט געבראַכט מיט זיך אַ פעלד-
שער. דער פעלדשער האָט איהר געשטעלט פּיאַווקעס צום
פערוואונדעטען קאָפּ, פון זיי איז דאַכט זיך געוואָרען אַבי-
סעל בעסער, נאָר די קראַנקע איז אַלץ געלעגען אין שטאַרקען
פיבער, עמיצען אָבגעשטויסען פון זיך, געכאַפּט זיך פאַר
דער ברוסט, געשריגען עפּיס וועגען אַ זעקעלע. דאָס זעקעלע
איז אָבער, צום אומגליק, שוין ניט געווען. ס'איז ניט גע-
ווען קיין געלד, האָט מען ניט געקענט זי ראַטעווען! אמת,
ביי דער קאַסירקע האָט מען אָבגענומען דאָס, וואָס ס'איז
געקומען פאַר אַ האַלבען יעסיאָטר, עס האָט אָבער קוים גע-
קלעקט אויף צו קויפען קאַרטאָפּליעס פאַר די קינדער און
אויף צו פערלענגערען די גסיסה פון דער מוטער.

הוה האָט זיך נאָך געמוטשעט צוויי טעג און איז
געשטאָרבען. זי האָט אַפילו ניט אויסגעזאָגט פאַר'ן טויט, אַז
פראַנעק האָט ביי איהר אָבגענומען צעהן רובעל און אַז דריי
איז זי שולדיג געבליבען דער אַלטער וואָלסטאָוויצקאַ.

— אָרימע הוה! פאַר דעם חטא, וואָס דו האָסט גע-
וואָלט אַרבייטען אין מיין לאַנד און האָדעווען דיינע קינדער
מיט זיין ברויט — בין איך דיר מוחל.

פון פויל.ש אלגין.

וולאַדימיר קאָראָלענקאָ דער וואַלד רוישט.

I

דער וואַלד האָט גערוישט...

אין דעם דאָזיגען וואַלד איז שטענדיג געשטאַנען אַ גערויש — אַ גלייכער, אַן אויסגעצויגענער, ווי דער אָפּקלאַנג פון אַ ווייטען גלאָק, אַ רוהיגער, אַ סמוטנער, ווי אַ שטילעם ליעד אָהן ווערטער, ווי אַן אומקלאָרע ערינערונג פון דער פערגאַנגענהייט. אין איהם איז שטענדיג געשטאַנען אַ גערויש, וואָרום דאָס איז געווען אַן אַלטער, פינסטערער סאָסנע־וואַלד, צו וועלכען די זעג און די האַק פון וואַלד־הענדלער האָט זיך נאָך ניט צוגעריהרט. די הויכע הונדערט־יאָהריגע סאָסנעס מיט רויטע מעכטיגע שטאַמען זענען געשטאַנען ווי אַ ברוגז'ע מחנה שטייף געשלאָסען די גרינע קעפּ אין דער הויך. אונטען איז געווען שטיל, ס'האָט געשמעקט מיט פעך; דורך דעם דעק פון סאָסנע־נאָדלען, מיט וועלכע די ערד איז געווען בעשאָטען, האָבען זיך אַדורכגעשלאָגען העלע פּאַפּאָרטניקעס, וועלכע האָבען זיך פּרעכטיג פונאַנדערגעשפּרייט מיט וואונדערליך־שענע פרענדז, און געשטאַנען אומבעוועגליך, ניט אַ ריהר־טוענדיג מיט אַ בלאַט. אין די פייכטע ווינקעלעך האָבען זיך גרינע גראָזען געצויגען אַרויף מיט די הויכע שטענגלעך; די ווייסע גרייפּעל־בלומלעך האָבען אָנגעבויגען די שווערע קעפּליך, גלייך ווי אין שטילער ערמידונג. און אויבען — האָט אָהן אַ שיעור און אָהן אַ סוף געהודעט דער וואַלד־גערויש ריכטיג ווי סמוטנע זיפצען פון דעם אַלטען וואַלד.

אָבער איצט זענען די דאָזיגע זיפצען געוואָרען אַלץ טיפער און שטאַרקער. איך בין געפאָהרען איבער אַ וואַלד־שטעגעל. און כאָטש דער הימעל איז מיר געווען פערשטעלט, נאָר לויט ווי דער וואַלד האָט זיך געדונקעלט האָב איך דערפיהלט, אַז אַ שווערער וואָלקען הויבט זיך איבער איהם אויף. די צייט איז שוין ניט זעהר פריה געווען. דורך די שטאַמען פון די בוימער האָט זיך נאָך וואו ניט וואו דורכגעריסען אַ קרומער שטראַהל פון דעם זונפערגעהן, אָבער אין דער געדיכטעניש האָבען זיך שוין פינסטערע דעמערונג־שאָטענס

צעשפּרייט. אַ געוויטער האָט זיך געגרייט צו דער נאַכט.

מ'האָט שוין בעדאַרפֿט אָבלעגען יעדען געדאַנק וועגען יאַגד אויף היינט; עס איז שוין גלייכער געווען ערגיץ צו פֿערקלייבען זיך ביז'ן געוויטער אויף אַ נאַכטלעגער. מיין פֿערד האָט זיך געקלאַפּט מיט די קאָפּיטעס איבער די ענטבלויזטע וואָרצלען, געשנאָרכט, און אָנגעשטעלט די אויערן, צוהערענדיג זיך צו דעם הילכיג-קנאַקענדיגען וואַלד-עכאָ. ער האָט אַליין אַליץ בריטערע טריט געמאַכט צו דעם בעקאַנטען וואַלד-שטיבעל.

אַ הונד האָט אָנגעהויבען בילען. צווישען די שטאַמען, וואָס זענען שיטערער געוואָרען, האָבען מיט ליים-געשמירטע ווענד אַ שיין געטאָן. אַ בלוי שטרעמיל רויך פֿלעכט זיך אַרויף איבער דעם אַראָבגעהאַנגענעם גרינס. אַנ'אויסגעקרימט שטיבעל מיט אַ צעפּודעלטען דאַך האָט זיך צוגעטוליעט אונטער אַ וואַנט פֿון רויטע שטאַמען. דאָס שטיבעל וואַקסט דוכט זיך אין דער ערד אַריין, בשעת די שלאַנקע און שטאָלצע סאָסנעס שאָקלען הויך מיט זייערע קעפּ איבער איהם. אין מיטען פֿעלדעל צווישען די בוימער שטעהט אַ קופּקע יונגע דעמבעס, שטייף אָנגערוקט איינער צום צווייטען.

דאָ וואוינען די וואַלד-שומרים זאַכאַר און מאַקסים, וואָס פֿלעגען מיט מיר געהן שטענדיג אויף געיעג. אָבער ווי ס'שיינט, זענען זיי ביידע אין דער היים ניטאָ, וואָרום קיינער געהט ניט אַרויס אויף דעם בילען פֿון דעם גרויסען הונט. נאָר דער אַלטער זיידע מיט'ן פּליכוואַטען קאָפּ, און גרויע וואָנצען זיצט זיך אויפ'ן פּריזבע נעבען שטוב, און פֿאַרקעט זיך אַרום אַ לאַפּטשע. די וואָנסען הענגען ביי דעם זייגען אַרונטער כמעט ביז'ן סאַמע גאַרטעל. די אויגען קוקען טונקעל, גלייך דער זיידע וויל זיך עפּיס דערמאָנען און קען ניט.

— גוטען אָבענד, זיידע! פֿאַרהאַן עמיצער אין דער היים?

— עהע! — דרעהט דער זיידע מיט'ן קאָפּ. — ניטאָ, ניט זאַכאַר, ניט מאַקסים. אַפֿילו מאָטרע האָט זיך אַוועקגעשלעפּט אין וואַלד נאָך דער קוה... די קוה איז ערגיץ אַוועק, עס קאָן נאָך זיין, אַז בערען האָבען זי צעריסען. אָט אַזוי איז דאָס... קיינער ניטאָ!

— נו, ס'מאַכט ניט אויס. איך וועל מיט דיר אַביסעל זיצען, וועל וואַרטען.

— װאַרט, װאַרט, — שאָקעלט דער זײדע מיט'ן קאָפּ, און ביז װאַנען איך בינד צו דעם פֿערד צו אַ צװײַג פֿון אַ דעמבע, קוקט ער זיך אין מיר אײַן מיט שװאַרצע, טריבע אױגען. ס'האַלט שױן שפּעט מיט'ן אַלטען: די אױגען זעהען ניט, און די הענט טרײסלען זיך.

— װער־זשע ביזטו אַזױנער, בחור'ל? — פֿרעגט ער, װען איך זעץ מיך נעבען איהם צו אױף דער פּריזבע.

די דאָזיגע פֿראַגע הער איך יעדעס מאָל, װאָס איך קום אַהער.

— עהע, איצט װײס איך שױן, איך װײס, זאָגט דער אַלטער, װײטער נעמענדיג זיך פֿאַר די לאַפּטשע. — אָט איז אַנ'אַלטער קאָפּ, — איז גלײַך װי אַ זיפּ — פֿערהאַלט אין זיך גאָר נישט. די, װאָס זענען שױן לאַנג געשטאָרבען, יענע געדענק איך, אָ, געדענק איך! און נײַע מענשען פֿערגעס איך אַלץ... פֿערלעבט זיך אַביסעל אױף דער װעלט...

— עפּיס לאַנג װאױנסטו שױן, זײדע, דאָ אין װאַלד?

— עהע, לאַנג טאַקי! אַז דער פֿראַנצױז איז געקומען אין דעם צאַר'ס לאַנד, בין איך שױן דעמאָלט געװעזען.

— אַ פֿולע אַפּנים האָסטו אױף דײַן לעבען געזעהען. מסתּמא פֿאַרהאַן, װאָס צו דערצעהלען...

דער אַלטער קוקט אױף מיר פֿערװאונדערט.

— װאָס־זשע האָב איך געזאָלט זעהן, בחור'ל? דעם װאַלד האָב איך געזעהען... ער רױשט, דער װאַלד, רױשט טאָג און נאַכט, װינטער רױשט ער און זומער... און איך האָב, װי יענער בױם, אַ לעבען אָבגעלעבט אין װאַלד, און ניט בעמערקט... אָט איז שױן צײַט אין קבֿר צו געהן, און אַז איך הױב אַמאָל אָן צו טראַכטען, בחור'ל, קען איך אַלײן ניט בענעהמען, צי האָב איך געלעבט אױף דער װעלט, צי ניט... עהע, אָט װאָס! אפשר גאָר ניט געלעבט...

דער ברעג פֿון דעם פֿינסטערען װאָלקען האָט זיך אַרױסגערוקט פֿון הינטער די געדיכטע בױמער־קעפּ אַריבער דעם װאַלד־פֿעלדעל; די צװײַגען פֿון די סאָסנעס, װאָס האָבען פֿערשלאָסען דאָס פֿעלדעל, האָבען זיך פֿון דעם װינט אָנגעהױבען שאָקלען, און דער װאַלד־געריש האָט זיך אַ דורכגעטראָגען מיט אַ טיפֿען פֿערשטאַרקטען אַקאָרד. דער זײדע האָט אױפֿגעהױבען דעם קאָפּ, און זיך צוגעהערט.

— א בורע קומט, — האט ער געזאגט אין ארגע ארום.

— אט דאס־א ווייס איך. אי א, וועט עס זיך די בורע צעשרייען ביי דער נאכט, סאסנעס וועט זי ברעכען, מיט די ווארצלען איבערקעהרען!.. ס׳וועט זיך דער בעל־דבר פון וואלד פאנאנדערשפּילען... — האט ער שטילער צוגעגעבען.

— פון וואנען ווייסטו, זיידע?

— עהע, דאס ווייס איך. איך ווייס גוט, ווי דער בוים רעדט!. דער בוים, בחור׳ל, האט אויך מורא... אט די אסינע, א פערפלוכטער בוים, פלוידערט עפּיס אליץ, — ס׳איז אפילו קיין ווינט ניטא, און זי טרייסעלט זיך. די סאסנע אין וואלד שפּילט־קלינגט אין א העלען טאג, און ווי עס שטעהט נאר א ווינט אויף, אזוי הויבט זי אן צו הודשען און קרעכצען. דאס איז נאך גאר נישט... דו הער זיך אקארשט איצט צו... איך זעה כאטש מיט די אויגען שלעכט, אבער מיט׳ן אויער הער איך גוט. דער דעמב האט אנגעהויבען רוישען, דעם דעמב אויפ׳ן פעלדעל רירט שוין אן... דאס איז — אויף א בורע.

און דר׳אמת׳ן, די קופּקע ניט הויכע צעקרימטע דעמבעס, וואס זענען געשטאנען אין מיטען פעלדעל בעשיצט מיט דער הויכער וואנט פון געדיכטען וואלד, האט אנגעהויבען שאקלען מיט די שטארקע צווייגען, און פון זיי האט זיך אוועקגעטראגען א טויבער גערויש, וועלכען עס איז לייכט געווען אונטערצושיידען פון דעם הילכיגען סאסנע־קלאנג.

— עהע! הערסטו, בחור׳ל? — זאגט דער זיידע מיט א קינדיש־שעלמישען שמייכעל. איך ווייס שוין: האט שוין אזוי דעם דעמב אנגערירט, הייסט עס, דער בעל־דבר וועט ביי נאכט אוועק, ברעכען וועט ער... אבער ניין, ער וועט ניט צעברעכען. א שטארקער בוים איז דער דעמב. דער בעל־דבר אליין וועט איהם אפילו אויך ניט בייקומען... אט ווי!

— וואס־זשע פאר א בעל־דבר, זיידעניו? דו זאגסט דאך אליין: די בורע ברעכט.

דער זיידע האט א שאקעל געטאן דעם קאפּ מיט א שעלמישען פנים.

— עהע, איך ווייס דאך דאס!.. היינט, זאגט מען, זענען אזעלכע מענשען אנגעשטאנען, וואס גלויבען שוין גאר אין קיין זאך ניט. אט אזוי איז דאך! אבער איך האב דאך איהם געזעהען, אט ווי איך זעה דיך איצט, און אפשר

נאָך בעסער, וואָרום איצט זענען מײַנע אויגען אַלטע, און דעמאָלט זענען זײ יונגע געווען. אָי, אָי, נאָך ווי געזעהען האָבען מײַנע אויגען אין דער יוגענד!

— ווי זשע האָסטו איהם געזעהן, זײדעניו, דערצעהל?

— אָט, אַלץ אײנס, ווי איצט: לכתחלה האָט די סאַמנע אַ קרעכצע געטאָן אין וואַלד... דאָ קלינגט זי, דאָ קרעכצען הויבט זי אָן: אָ—אָך—כאָ—אָ... אָ—כאָ—אָ! — און ווערט שטיל, און דערנאָך ווײַטער, דערנאָך — ווײַטער, און אָפּטער, און רחמנות'דיגער. עהע, וואָרום אַפּילע קעהרט ער זי, דער בעל־דבר, אויס בײַ דער נאַכט. און דערנאָך האָט דער דעמב אַ רעד געטאָן. און קעגען אָבענד, אַלץ מעהר, און בײַ נאַכט לאָזט ער זיך מײַקערן: לויפֿט איבער וואַלד, לאַכט און ווײנט, דרעהט זיך, טאַנצט, און אַלץ אויף דעם דעמב וואַרפֿט ער זיך, אַלץ אַרויסרײַסען איהם ווילט זיך... און איך האָב אײן מאָל הערבסט־צײַט אַ קוק געטאָן אין פֿענסטערל; אָט איז דאָס איהם געווען ניט צום האַרצען: איז ער אונטערגעלאָפֿען צום פֿענסטער, און טררראַך אין פֿענסטער אַרײַן מיט אַ סאָסנאָווען צוקרימטען צווײַג; ער האָט מיר שיער דעם גאַנצען פּנים ניט צעקאַליעטשעט, אַ בײזע נאַכט אויף איהם; אָבער איך בין אויך קײן נאַר ניט — כ'בין אָבגעשפּרונגען, עהע, בהור'ל, אָט ס'אַראַ כעסן ער איז!..

— ווי זשע ווײַזט ער אויס?

— אויסווײַזען ווײַזט ער אויס אַלץ אײנס, ווי די אַלטע ווערבע, וואָס שטעהט אויפ'ן זומפּ. זעהר געראָטען. אי די האָר — ווי די טרוקענע מאָך, וואָס וואַקסט אויס אויף בוימער, און די באָרד — אויך. און דער נאָז — ווי אַ געזונטער סוק, און די מאָרדע אַ צעראַצטע, פּונקט מיט טרוקענעם מאָך בעוואַקסען... טפֿו ס'אַראַ מיאוס'ער! זאָל גאָט אויסהיטען אַפּילו וועמען ניט איז אין איהם געראָטען צו זײַן... כ'לעבען! איך האָב איהם אַ צווײטען מאָל טאַקי געזעהן אויפ'ן זומפּ, נאָהענט... ווילסט, טאָ קום ווינטער, וועסטו איהם שוין אַלײן זעהן. געה אַרויף דאָרטען, אויפ'ן באַרג — מיט וואַלד איז יענער באַרג בעוואָקסען — און קריך אַרויף אויפ'ן סאַמע הויכען בוים, אויפ'ן שפּיץ. אָט פֿון דאָרט קען מען איהם אַנ'אַנדערס מאָל דערזעהן: ער געהט ווי אַ ווײַסער סלופּ אַריבער'ן וואַלד, דרעהט זיך אַזוי אַלײן, פֿון באַרג אין טאָל אַראָב,

לויפט, לויפט, און ווערט פערפאלען אין וואלד. עהע!.. און וואו ער געהט א דורך, דארטען פערדעקט ער מיט ווייסען שניי דעם וועג זיינעם... גלויבסט ניט אנ׳אלטען מאן, טא קום ווען אליין גיב א קוק.

ער האט זיך פונאנדערגערעדט, דער אלטער. עס האט זיך געדוכט, אז דאס לעבעדיגע, אונרוהיגע רעדען פון וואלד און דאס געוויטער, וואס איז געהאנגען אין דער לופטען, האבען אויפגערעגט דאס אלטע בלוט. דער זיידע האט געשאקעלט מיט׳ן קאפ, געשמייכעלט, געפינטעלט מיט די אבגעבלאקירטע אויגען.

נאר פלוצלונג איז עפיס אזוי ווי א שאטען דורכגעלאפען איבער זיין הויכען מיט קנייטשען צערונצעלטען שטערען. ער האט מיר א שטופ געטאן מיט׳ן עלענבויגען און מיט א געהיימניספולען אויסזעהן געזאגט:

— צי ווייסטו בחור׳ל, וואס איך וועל דיר זאגען? דאס איז געוויס: דער בעל־דבר פון וואלד — איז א מיאוס׳קייט פון א בריאה, דאס איז אמת. א קריסטליכען מענשען איז גאר קיין נחת ניט צו זעהען אזא מיאוס׳ען פרצוף... נו, אבער דעם אמת דארף מען זאגען: קיין שלעכטס טוט ער ניט... אביסעל א שפאס טון מיט׳ן מענשען, ווער ער זיך יע, אבער עפיס בייז טון, חלילה — דאס טרעפט זיך ניט.

— טא ווי זשע איז דאס, זיידע, דו האסט דאך אליין געזאגט, אז ער האט דיך געוואלט מזיק׳ן מיט א צווייג?

— עהע, טאקי געוואלט! אבער דאס איז ער דאך אין כעס געווארען, פאר וואס איך קוק אויף איהם אין פענסטער, אט אזוי איז דאס! אבער אז מ׳זאל אין זיינע עסקים דעם נאז ניט שטעקען, וועט ער אויך דעם מענשען קיין בייז ניט טון, אט אזא איז ער, דער וואלד־רוח! ווייסטו? אין וואלד האבען מענשען א סך ערגערע מעשים אבגעטאן... עדע, כלעבען!

דער זיידע האט אנגעבויגען דעם קאפ און איז ביי א רגע שטיל געזעסען. דערנאך, ווען ער האט אויף מיר א קוק געטאן, האט דורך דער טריבער הייטעל, וואס האט פערדעקט זיינע אויגען, א בליץ געטאן אזוי ווי א פינק פון דערוואכטען זכרון.

— אט וועל איך דיר דערצעהלען, בחור׳ל, אונזער וואלד־

געשיכטע... דאָס איז געשעהן אַמאָל, אויף דעם זעלבען אָרט... איך געדענק... גלייך אַ חלום, אָבער ווען דער וואַלד הויבט אָן רוישען העכער, דערמאָן איך מיר דעמאָלט אינגאַנצען... ווילסט, וועל איך דיר דערצעהלען, אַ?

— איך וויל, איך וויל, זיידעניו! דערצעהל!

אָט וועל איך טאַקי דערצעהלען, עהע! הער אַקאָרשט!

II

דער טאַטע מיט דער מאַמען זענען שוין ביי מיר, דאַרפסטו וויסען, לאַנג געשטאָרבען. איך בין נאָך אַ קליי־נער יונגעל געוועזען... איינעם אַליין האָבען זיי מיר אויף דער וועלט געלאָזען. אַזוי אָט איז דאָס מיט מיר געוועזען, עהע! טראַכט זיך די הראָמאַדע*): וואָס זשע זאָלען מיר איצט מיט דעם דאָזיגען בחור'ל טון?" נו, דער פריץ טראַכט זיך אויך... ערשט עס איז דעמאָלט דער וואַלד־שומר ראָמאַן געקומען פון וואַלד און זאָגט צו דער הראָמאַדע: גיט מיר דעם יונג אין מיין שטיבעל אַריין, איך וועל איהם שפּייזען... אי מיר אין וואַלד וועט פרעהליכער זיין אי ער וועט האָבען ברויט". און אָט ווי ער רעדט אַזוי, ענטפערט איהם די הראָמאַדע: „נעהם!" האָט ער גענומען. אַזוי בין איך פון סאַמע יענער צייט אָן שוין אין וואַלד פערבליבען.

האָט מיר דאָ ראָמאַן אויסגעהאָדעוועט. אָט איז דאָס געוועזען אַ מענש, אַ שרעקליכער, זאָל דער אויבערשטער היי־טען! הויך געוואַקסען, אויגען שוואַרצע, און האָר שוואַרצע, און אַ נשמה האָט ביי איהם פון די אויגען אַ דונקעלע אַרויס־געקוקט, ווארום דאָס גאַנצע לעבען האָט דער דאָזיגער מענש איינער אַליין געלעבט אין וואַלד; דער בער, האָבען מענ־שען געזאָגט, איז איהם אַלץ איינס, ווי אַ ברודער, און דער וואָלף — אַ פלימעניק. יעדע חיה האָט ער געקענט, און האָט זיך פאַר זיי ניט געשראָקען, אָבער פון מענשען פלעגט ער זיך האַלטען אָן אַ זייט און האָט אַפילו ניט געקוקט אויף זיי... אָט וואָס פאַר אַ מענש ער איז געוועזען, גלעבען, ריכטיג! אַמאָל טוט ער אויף מיר אַ בליק, פלעגט זיך מיר דוכטען

---

*) דער דאָרפס־ראַט ביי די מאַלאָראָסישע פויערן.

פֿונקט ווי אַקאַץ האָט מיר איבער'ן פּלייצע מיט'ן עק אַ פֿיהר געטאָן... נו, אָבער אַמענש איז ער פֿונדעסטוועגען געוועזן אַגוטער, עסען האָט ער גוט געגעבען, ניטאָ וואָס צו ריידען: קאַשע, אַמאָל, הערינגע איז ביי איהם שטענדיג געוועזן מיט הזיר פֿעטס, און אַז ער פֿלעגט דערשיסען אַנ'ענטעל, פֿלעגט ענטעל־פֿלייש אויך זיין. וואָס אמת דאָס איז אמת, ער האָט טאַקי געגעבען עסען...

האָבען מיר זיך אַזוי געלעבט ביינאַנד. ראָמאַן געהט אַוועק אין וואַלד און מיר פֿערשפּאַרט ער אין שטיבעל, אַ חיה זאָל מיך ניט אויפֿעסען. און דערנאָך האָט מען איהם געגעבען אַ ווייב, אָקסאַנען.

דער פּריץ האָט איהם דאָס ווייב געגעבען. האָט איהם פֿעררופֿען אין דאָרף אַריין און זאָגט: אָט וואָס, זאָגט ער, ראָמאַסיע, האָב חתונה!" לכתחלה זאָגט ראָמאַן צום פּריץ: אויף וואָסערע זשע צרות דאַרף איך דאָס אַ ווייב? וואָס וועל איך אין וואַלד טון מיט אַ באָבע, אַז ביי מיר איז שוין אַזוי אויך אַ בחור'ל פֿאַראַן? איך וויל ניט, זאָגט ער, חתונה האָבען!" ער איז ניט געוועהנט געוועזן געשעפֿטען צו האָבען מיט מיידלעך, אָט וואָס! נו, דער פּריץ אָבער איז אויך אַ שעלמע געוועזן... אַז איך דערמאָן מיך אָן דעם דאָזיגען פּריץ, בחור'ל, טראַכט איך מיר, אַז איצט זענען שוין אַזעלכע ניטאָ, — ניטאָ שוין אַזעלכע פּריצים — אויסגעגאַנגען... אָט נאָמיר כאָטש דיך נעמען; מ'זאָגט, דו ביזט אויך פֿון פּריצישען יחוס. אפֿשר איז דאָס אמת. ניטאָ אָבער אין דיר יענץ... דאָס עלטע... אַזוי זיך, אַ דאַרינקער בחור'ל, מעהר גאָר נישט.

נו, און יענער איז אַנ'אמת'ער געוועזן, פֿון אַמאָליגע... אָט, זאָג איך דיר, עס טרעפֿט זיך אויף דער וועלט אַזוי, אַז הונדערטער מענשען האָבען פֿאַר איין מענשען מורא, און נאָך ווי... גיב אַ קוק, בחור'ל, אויפֿ'ן שפּאַרבער און אויף די היהנדעלע: ביידע זענען זיי פֿון איי אַרויס, נאָר דער שפּאַרבער רייסט זיך גלייך אין דער הויך, עהע! אַז ער גיט אַ געשריי אין הימעל, איז ניט נאָר וואָס די קליינע היהנדלעך, אַלטע הענער לאָזען זיך לויפֿען, וואו די אויגען טראָגען. אָט איז טאַקע דער שפּאַרבער אַ פּריצישער פֿויגעל, די הוהן — אַ פּשוט'ע פּויערטע...

אָט, געדענק איך, איך בין נאָך אַקליין יונגעל גע־

וועֶן: פויעֶרים פיהרעֶן, אַמאַן דרייסיג אפשר, גראָבּעֶ קלעֶצעֶר פון וואַלד. און דעֶר פּריץ פאָהרט זיך אַליין אויף זיין פעֶרדעֶל און דרעֶהט די וואָנצעֶן. דאָס פעֶרדעֶל שפּילט אונטעֶר איהם, און עֶר קוקט זיך אויף אַלעֶ זייטעֶן. אָי אָי, הויבּעֶן דאָס די פויעֶרים אָן צולויפעֶן, אַז זיי דעֶרזעֶהן דעֶם פּריץ! די פעֶרד פעֶרקירעֶוועֶן זיי אין שניי אַריין, אַליין כאַפּעֶן זיי די היטלעֶן אַראָבּ. דעֶרנאָך וואָס זיי צעֶמאַטעֶרעֶן זיך, די קלעֶצעֶר פון שניי אַרויספיהרעֶן, און דעֶר פּריץ פאָהרט זיך, — אָט זעֶהסטו, איהם איז אֵיינעֶם אַליין דעֶר וועֶג עֶנג!..

דעֶר פּריץ טוט אַקרים די בּרעֶם — ציטעֶרן שוין די פויעֶרים, טוט עֶר אַלאַך — איז אַלעֶמעֶן פרעֶהליך, מאַכט עֶר אַבּרוגז'עֶ מינעֶ — ווערעֶן אַלעֶ אומעֶרויג. און אַז עֶמיצעֶר זאָל דעֶם פּריץ אַקעֶגעֶן ריידעֶן, דאָס דאַרפסטו וויסעֶן האָט ניט געֶטראָפעֶן.

נו, אָבּעֶר ראָמאַן איז, פעֶרשטעֶהט זיך, אין וואַלד אויסגעֶוואַקסעֶן, האָט קיין דרך ארץ ניט געֶוואוסט, איז דעֶר פּריץ אויף איהם ניט געֶוועֶן אין כעס.

— איך וויל, — זאָגט דעֶר פּריץ — דו זאָלסט התונה האָבּעֶן, און צוליבּ וואָס, איז שוין מיין זאַך. נעֶהם אָקסאַנעֶן.

— איך וויל ניט, — עֶנטפעֶרט ראָמאַן, — איך דאַרף זי ניט, זי מעֶג זיך זיין אַפילו אָקסאַנעֶ. זאָלעֶן מיט איהר שדים התונה האָבּעֶן, ניט איך... אָט וואָס!

האָט דעֶר פּריץ געֶהייסעֶן בּרעֶנגעֶן קאַנטשוקעֶס, מ'האָט ראָמאַנעֶן אויסגעֶצויגעֶן. דעֶר פּריץ פרעֶגט איהם וויטעֶר.

— דו וועֶסט, ראָמאַן, התונה האָבּעֶן?

— ניין, — זאָגט עֶר, — איך וועֶל ניט התונה האָבּעֶן.

— זאָגט דעֶר פּריץ:

— טאָ שיט זשעֶ איהם אין מאָטניעֶ *), וויפיעֶל עֶס וועֶט אַריין.

מ'האָט איהם טאַקי אַריינגעֶשאָטעֶן ניט קיין בּיסעֶל: דוכט זיך שוין אַזאַ גבור, ווי ראָמאַן איז געֶוועֶן, און פונדעֶסטוועֶגעֶן איז איהם אויך מיאוס געֶוואָרעֶן:

— לאָזט שוין, — זאָגט עֶר, — געֶנוג איך. זאָלעֶן זי בּעֶסעֶר אַלעֶ שדים נעֶמעֶן, אֵיידעֶר איך זאָל צוליבּ אַבּאַבּעֶ

*) מאָטניעֶ — אַזעֶלכעֶ בּרייט־לייוועֶנטעֶנעֶ הויזעֶן, ווי זעֶק.

אַזוי פיעל צרות אויסליידען. גיט זי מיר אַהער, איך וועל התונה האָבען.

ביים פריץ אין הויף האָט געוואוינט אַ יעגער אָפאַנאַס שווידקי. ער איז געקומען צופאָהרען פון פעלד אין יענער צייט, ווען מ'האָט ראָמאַנ'ען השך געגעבען התונה צו האָבען. האָט ער דערהערט וועגען ראָמאַנ'ס צרה, — פליאַך דעם פריץ צו די פיס. טאַקי געפאַלען צו די פיס, געקושט...

— צוליב וואָס, — זאָגט ער, — זאָלט איהר, גנעדיגער פריץ, אַ מענשען פייניגען, בעסער וועל איך מיט אָקסאַנען מיט'ן גוטען ווילען התונה האָבען, איך וועל אַ וואָרט ניט איבעררײדען. עהע, אַליין טאַקי האָט ער געוואָלט התונה האָבען מיט איהר. אָט ס'אַ מענש ס'איז געוועזען, כלעבען!

האָט זיך ראָמאַן געוועזען דערפרעהט, פרעהליך געוואָרען. האָט זיך געשטעלט אויף די פיס, האָט פערבונדען די מאָטניע און געזאָגט:

— אָט, — זאָגט ער, — גוט. אָבער ניהיי וואָלסטו, מענש, אַביסעל פריהער געקומען? און דער פריץ אויך — אַלע מאָל אָט אַזוי!.. ניט פונאַנדערגעפרעגט, ווי דער סדר איז, אפשר וועט עמיצער מיט'ן גוטען ווילען התונה האָבען. תכף געכאַפּט אַ מענשען און מ'שיט אין איהם! אַפנים דאָס איז, — זאָגט ער, — קריסטליך אַזוי צו בעגעהן זיך? טפו!

עהע, ער פלעגט אַמאָל דעם פריץ אויך ניט איבערלאָזען. אָט וואָס פאַר אַ מענש ראָמאַן איז געוועזען! קומט ער אַריין אין כעס, טאָר שוין קיינער צו איהם נאָהענט ניט צוגעהן. ס'מעג זיין דער פריץ אַליין. נו, דער פריץ איז אָבער געוועזען אַ שעלם! ער האָט, פערשטעהסטו, עפיס אַנדערס געהאַט אין זינען. ער האָט אויף ס'ניי געהייסען אויסציהען ראָמאַנען אויפ'ן גראָז.

— איך, — זאָגט ער, — בין אויסען דיין גליק, שוטה, און דו קעהרסט אָב די נאָז. איצט ביזטו אַליין ווי אַ בער אין נאָרע, אַפילו פערפאָהרען צו דיר איז ניט פרעהליך... שיט זשע אין איהם, אין דעם נאַר, נאָך אַריין, — ביז ער וועט אַליין ניט זאָגען: גענוג! און דו, אָפאַנאַס, געה זיך צו אַלדע רוחות. דיך, זאָגט ער, האָט מען צום מאָלצייט ניט גערופען, טאָ זעץ זיך אַליין ניט צום טיש, אַז ניט — זעהסטו ס'אַ כיבוד ראָ-

מאַן האָט בעקומען? זעה אַקאָרשט, עס זאָל מיט דיר דאָס אייגענע ניט טרעפען.

און ראַמאַן איז שױן גאָר ניט אויף אַ געלעגטער אין כעס אַריין, עהע! מ'שניידט איהם טאַקי גוט, װאָרום אַמאַ־ליגע מענשען, זאָלסטו װיסען, האָבען װאויל געקענט מיט קאַנטשיקעס די פעל שינדען. און ער ליגט זיך און זאָגט ניט: „געװאַלד!". לאַנג האָט ער געליטען, נאָר פינדעסטװעגען האָט ער סוף כל סוף אַ שפיי געטאָן.

— ניט דערלעבען װעט איהר טאַטע, מ'זאָל צוליב אַ באַבע אָט אַזױ שיטען אין אַ קריסט אַריין און נאָך אפילו ניט צעהלען אויך. געװאַלד! זאָלען אייך די הענט אָבדאַרען, טייװעלשע קנעכט! אָט האָט עס אייך אַבּיסעל דער טייװעל אויסגעלערענט מיט'ן קאַנטשוק אַרבּייטען! איך בין דאָך אייך ניט קיין גאַרב אין שייער, װאָס מ'זאָל מיך אָט אַזױ דרעשען. אויב אַזױ, װעל איך אָט נעמען און התונה האָבען!..

און דער פריץ לאַכט זיך.

— אָט, — זאָגט ער, — אַזױ איז גוט. איצט אויף דער התונה װעסטו כאָטש זיצען ניט קענען, דערפאַר װעסטו טאַנ־צען מעהר.

אַ פרעהליכער איז ער געװען, דער פריץ, כלעבען, אַ פרעהליכער, עהע! נאָר דערנאָך האָט ער אַ מיאוס'ן פסק גע־האַט. זאָל גאָט יעדען געצלמ'טען אָבּהיטען. אויף נאמנות! איך װינש קיינעם אַזעלכעס ניט. װאָס מיינסטו? אַ יודען אפילו טאָר מען דאָס ניט װינשען. אָט װי איך האַלט...

האָט מען דאָס אַזױ ראַמאַנען התונה געמאַכט. ער האָט געבראַכט דאָס יונג װייבעל אין װאַלד־שטיבעל. לכתחלה האָט ער זיך אַלץ געבּייזערט, אויפגעװאָרפען איהר די קאַנטשוקעס זיינע.

— דו, — פלעגט ער זאָגען, — ביזט דאָס אַליין ניט װערט, װיפיעל מ'האָט צוליב דיר אַ מענשען אויסגעפייניגט.

ער פלעגט קומען פון װאַלד און תכף אָנהויבען זי פון שטוב צו טרייבען.

— געה זיך, איך דאַרף ביי מיר אין שטיבעל קיין באַבע ניט האָבען. אַ סימן זאָל זיך דאָ פון דיר ניט בלייבען! איך האָב, — זאָגט ער, — ניט ליעב, אַז אַ באַבע שלאָפט ביי מיר אין שטוב. עס איז, — זאָגט ער, — אַ ריח ניט קיין גוטער.

עהע!

אָבער דערנאָך האָט ער זיך צוגעוועהנט, גאָר נישט. אָקסאַנע פלעגט די שטוב אויסקעהרען און ריין אויסשמירען, דאָס געפעס צושטעלען; אַלץ שיינט, אַ חיות צו קוקען. ראָמאַן זעהט, נישקשה פון אַ באַבע, האָט ער זיך ביסלעכווייז צוגעוועהנט. און ניט נאָר צוגעוועהנט זיך, בחור׳ל, ער האָט זי אַפילו ליעב בעקומען, כלעבען, איך זאָג קיין ליגען ניט! אָט ס׳אַרא געשיכטע מיט ראָמאַנען האָט זיך פערלאָפען. ווען ער האָט זיך נאָכדעם גוט צוגעקוקט צו דער באַבע, האָט ער דערנאָך געזאָגט:

— אָט אַ דאַנק דעם פריץ, ער האָט מיר שכל אויסגעלערענט. און איך האָב אויך פריהער קיין שכל ניט געהאַט: וויפיעל קאַנטשיקעס איך האָב דאָס פערליטען, און איצט, ווי איך זעה, איז דאָס גאָר קיין ביין ניט געוועזן. ס׳איז גאָר אַ טובה אַפילו! אָט אַזוי הייסט עס, איז די מעשה.

אָט איז אַריבער אַ ביסעל צייט. איך ווייס אַפילו ניט וויפיעל. האָט זיך אָקסאַנע אַוועקגעלעגט אויפ׳ן באַנק, אָנגעהויבען קרעכצען. צו אָבענד צו איז איהר שלעכט געוואָרען, און אין דער פריה האָב איך זיך אויפגעכאַפּט, הער איך: עמיצער וויאַקעט מיט אַ דינינקען קול׳כעלע. עהע! — טראַכט איך מיר — דאָס איז שוין, ווייזט אויס, אַ קינד געבאָרען געוואָרען. און דאָס איז טאַקי אויך אַנ׳אֶמת אַזוי געוועזן.

ניט לאַנג האָט דאָס קינד געלעבט אויף דער ליכטיגער וועלט. מעהר האָט עס ניט געלעבט, ווי פון פריהמאָרגען ביז אָבענד. אין אָבענד האָט עס אַפילו וויאַקען אויפגעהערט... אָקסאַנע האָט אָנגעהויבען וויינען, און ראָמאַן זאָגט:

— אָט איז שוין ניטאָ קיין קינד, און אַז ניטאָ, דאַרף מען שוין איצט קיין גלח איך ניט רופען. מיר וועלען עס בעהאַלטען אונטער אַ סאָסנע.

אָט אַזוי האָט ראָמאַן געזאָגט, און ניט נאָר, וואָס ער זאָגט, נאָר ער האָט ריכטיג אַזוי געטאָן אויך: האָט אויסגעגראָבען אַ קבר׳ל און בעהאַלטען. אָט שטעהט דאָרט דער אַלטער שטאַם, אַ דונער האָט איהם אָבגע׳שרפ׳עט... איז עס דאָס די זעלביגע סאָסנע, וואו ראָמאַן האָט דאָס קינד פערגראָבען. ווייסטו בחור׳ל, אָט וועל איך דיר זאָגען: נאָך ביז היינט אַפילו, אַז די זון זעצט זיך אַראָב אין דער רויטער

אָבענד־שיין געדהט אויף איבערן וואַלד, פליהט עפּיס אַזאַ פויגעלע און שרייט. אַך, אַזוי אומעדיג פּישטשעט עס, דאָס פויגעלע, אַזש דאָס האַרץ טוט וועה! אָט דאָס איז דאָס די ניט געטויפטע נשמה — אַ צלם בעט זי זיך. ווער עס איז אַ פערשטענדיגער מענש, האָט געלערענט אין די ביכער, יענער, זאָגט מען, וואָלט איהר קענען אַ צלם געבען, וואָלט זי שוין מעהר ניט געפלויגען!.. אָבער אַז מיר וואוינען דאָ אין וואַלד, מיר ווייסען גאָר נישט. פליהט זי, בעט זי, און מיר זאָגען נאָר: „העט, העט, אָרעמע נשמה, מיר קענען גאָר נישט מאַכען!“ הויבט זי אָן וויינען און פליהט אָב, און דערנאָך קומט זי ווידער צופליהען. עך, בחור'ל, אַ רחמנות אויף די אָרעמע נשמה!

אָט איז אָקסאַנע געזונד געוואָרען, איז זי אויפ'ן קבר געגאַנגען. זעצט זיך אויפ'ן קבר'ל און וויינט, אָבער אַזוי הויך, אַז איבער גאַנצען וועלד פלעגט דער קול איהרער זיך צוגעהן. דאָס האָט זי אַזוי איהר קינד בעקלאָגט, אָבער ראָמאַן האָט דאָס קינד ניט בעדויערט, נאָר ער האָט אָקסאַנען בעדויערט. קומט אַ שטויגער פון וואַלד, שטעלט זיך נעבען אָקסאַנען און זאָגט:

— שווייג שוין, נאַרישע באַבע איינע! וואָלט כאָטשי געווען אויף וואָס צו וויינען! געשטאָרבען איין קינד, קען דאָך נאָך אפשר זיין אַנ'אַנדערע. און אפשר נאָך אַ בעסערע, עהע! וואָרום יענץ איז נאָך אפשר ניט מיינס אפילו געווען, איך ווייס דאָך טאַקי ניט. און דאָס וועט שוין זיין מיינס.

אָט האָט שוין אָקסאַנע ניט ליעב געהאַט, אַז ער פלעגט אַזוי ריידען. זי פלעגט דעמאָלט אויפהערען וויינען און אָנהויבען איהם שילטען מיט מיאוס'ע ווערטער. נו, ראָמאַן פלעגט אין כעס אויף איהר ניט זיין.

— טאָ וואָס זשע שילסטו זיך? — פלעגט ער פרעגען.

— איך האָב דאָך גאָר נישט ניט געזאָגט אַזוינס, איך האָב נאָר געזאָגט, אַז איך ווייס ניט. דערפאַר טאַקי ווייס איך ניט, ווייל פריהער ביזטו געווען ניט מיינע, האָסט געוואוינט ניט אין וואַלד, נאָר אויף דער וועלט, צווישען מענשען. טאָ ווי זשע זאָל איך וויסען? אָט איצט וואוינסטו אין וואַלד, איז שוין גוט. די באָבע פעדאָסיע האָט מיר טאַקי געזאָגט, ווען איך בין נאָך איהר אין דאָרף געגאַנגען: „וואָס איז

עפּיס בײַ דיר, ראָמאַן, אַזוי גיך אַ קינד פֿאַרטיג געוואָרען?"
זאָג איך דער באָבע: „ווי זשע זאָל איך דאָס וויסען, צי גיך,
צי ניט גיך?". נו, און דו הער זשע טאַקי פֿאָרט אויף צו
שרייען, אַז ניט קען איך נאָך אין כעס אַרייַנקומען, טאָ
זעה אַקאָרשט איך זאָל דיר נאָך אפֿשר ניט אָנשלאָגען.

אָט פֿלעגט איהם אָקסאַנע שילטען, שילטען און אויפֿ-
הערן.

זי פֿלעגט איהם אַמאָל אָנזידלען, און קאַרק אַ זעץ
טון, אָבער אַז ראָמאַן פֿלעגט אַלײן אין כעס אַרייַנקומען,
פֿלעגט זי שוין שטיל ווערען — זי האָט מורא געהאַט. דע-
מאָלט לאַשטשעט זי איהם, נעמט איהם אַרום, קושט, און
אין די אויגען קוקט זי איהם אַרײַן... אָט פֿלעגט זיך מײַן
ראָמאַן אײַנגענומען ווערען. וואָרום... זעהסטו, בחור'ל... דו,
מסתמא, ווײסט ניט, אָבער איך, אַלטער, האָב טאַקי אַלײן
התונה קײַן מאָל ניט געהאַט, נאָר געזעהן האָב איך אויף
מײַן לעבען! אַ יונגע באַבע קושט זיך זעהר געשמאַק. וואָסער
כעס'דיגען מאַנספערשוין דו ווילסט, קען זי דיר אײַנעהמען.
אָי-אָי!.. איך ווײס שוין, וואָס די באַבעס זענען. און אָקסאַנע
איז געווען אַזאַ גלאַטע יונג-ווײַבעל, אַז איצט זעה איך שוין
עפּיס מעהר אַזעלכע ניט. איצט, בחור'ל, זאָג איך דיר,
זענען די באַבעס אויך ניט אַזעלכע ווי פֿריהער.

אָט האָט אײנמאָל אין וואַלד דער האָרען אָנגעהויבען
בלאָזען: טראַ—טאַ, טאַראַ—טאַ ראַ—טאַ—טאַ—טאַ!.. גיסט זיך
אַזוי פֿונאַנדער איבער'ן וואַלד, פֿרעהליך און הילכיג. איך בין
דעמאָלט אַ קלײן יונגעל געווען, און האָב ניט געוואוסט, וואָס
דאָס איז אַזוינס; זעה איך: פֿױגעלעך הויבען זיך אויף פֿון
די נעסטער, מאַכען מיט די פֿליגלען, שרײַען, אַ האָז ערגיץ
האָט אויך צוגעבויגען די אויערן צום רוקען און לויפֿט, וויפֿיעל
כח ער האָט. אָט טראַכט איך מיר: אפֿשר עפּיס אַ חיה,
אַ וואונדערליכע אַזאַ, שרײַט דאָס אַזוי שען. אָבער דאָס איז
ניט קײַן חיה, נאָר דער פֿריץ פֿאָהרט גאָר דורכ'ן וואַלד
אויף זײַן פֿערדעל, און בלאָזט אין האָרן; הינטער'ן פֿריץ
פֿאָהרען די יעגער, רײַטענדיג, און פֿיהרען די הינט אויף
קייטען. און פֿון אַלע יעגער דער שענסטער איז אָפּאַנאַס שוויד-
קי. ער רײַט זיך הינטער'ן פֿריץ אין אַ בלויער קאָזאַצינע. דער
היטעל בײַ אָפּאַנאַסען איז מיט אַ גאָלדענעם דעק, דער פֿערד

שפילט אונטער איהם. די ביקס בלישטשעט ביי איהם הינטען אויפ'ן רוקען, און די באנדורע הענגט ביי איהם איבער'ן פלייצע אויף א רימען. דער פריץ האט אפאנאסען ליעב געהאט, ווארום אפאנאס האט גוט געשפילט אויף דער באנדורע און אויף לידער זינגען איז ער געוועזען א מייסטער. אך, איז דאס אפאנאס א שענער פארובאק געוועזען! א מורא, ס'ארא שענער! וואו האט זיך דער פריץ מיט אפאנאסען געקענט גלייכען! דער פריץ איז שוין א פליכעוואטער געוועזען, און די נאז איז ביים פריץ געוועזען א רויטע, און די אויגען, כאטש פרעהליכע, אבער אלץ ניט ווי ביי אפאנאסען. אפאנאס, אמאל, אז ער פלעגט אויף מיר א קוק טון — פלעגט זיך מיר, א קליינעם יונגעל, אויך וועלען לאכען, און איך בין דאך ניט קיין מיידעל. מ'האט געזאגט, אז ביי אפאנאסען זענען די טאטעס און די זיידעס געוועזען זאפאראזשער קאזאקען, אין סעטש זענען זיי געוועזען קאזאקען; און דארט איז דער עולם געוועזען כסדר א גלאטער און א שענער און א פלינקער. אט דו בעטראכט זיך אליין, בחור'ל, צי פליהען ווי א פויגעל אויפ'ן פערד מיט א פיקע איבער פעלד, צי מיט א האק וואלד האקען, דאס איז דאך ניט די זעלבע זאך.

אט בין איך ארויסגעלאפען פון שטוב, איך קוק: דער פריץ איז אונטערגעפאהרען, האט זיך אבגעשטעלט, די יעגער האבען זיך אויך אבגעשטעלט. ראמאן איז פון שטוב ארויס, האט דעם פריץ צוגעהאלטען די זאטעל-אייזענס. דער פריץ האט זיך געשטעלט אויף דער ערד. ראמאן האט זיך צו איהם געבוקט.

— וואס מאכסטו! — זאגט דער פריץ צו ראמאנ'ען.

— עהע! — ענטפערט ראמאן, — איך בין מיר געזונד, א דאנק, וואס פעהלט מיר? וואס מאכט איהר?

זעהסטו, ראמאן האט ניט געקענט ענטפערען דעם פריץ, ווי מ'דארף. די דינער האבען זיך אלע צעלאכט פון זיינע ווערטער, און דער פריץ אויך.

— נו, איז דאנקען גאט, אז דו ביזט געזונד, — זאגט דער פריץ. — און וואו איז דיין ווייבעל?

— וואו זשע זאל א ווייבעל זיין? דאס ווייבעל, פערשטעהט זיך, איז אין שטוב...

— נו, וועלען מיר אויך אין שטוב אריין, — זאגט

דער פריץ, און איהר, קינדער, לעגט דערווייל אוועק א טעפיך אויפ'ן גראז, און גרייט אונז אלץ צו, עס זאל זיין מיט וואס דעם יונגען פארפאלק דעם ערשטען מאל מזל טוב אבגעבען.

אט זענען זיי אין שטוב אריין: דער פריץ און אפאנאס, און ראמאן אהן א היטעל פון הינטען, און באגדאן אויך — דער עלטסטער יעגער, דעם פריצ'ס א געטרייער דינער. אט אזעלכע דינער זענען שוין אויך מעהר אויף דער וועלט ניטא: אנ'אלטער מענש געוועזן; מיט די הויפלייט — שטרענג, און פאר'ן פריץ — ווי יענער הונט. קיינעם האט באגדאן ניט געהאט אויף דער וועלט, א חוץ דעם פריץ. מ'דערצעהלט, ווען ביי באגדאנ'ען זענען טאטע-מאמע אבגעשטארבען, האט ער זיך ביים אלטען פריץ אנגעהויבען בעטען אויף א שטיקעל ערד, און האט געוואלט חתונה האבען. אבער דער אלטער פריץ האט ניט ערלויבט, האט איהם צוגעשטעלט צום פאניטש, ער זאל איהם בעדינען הייסט עס: דא, זאגט ער, האסטו זיך אי א טאטען, אי א מאמען, אי א ווייב. אט האט באגדאן אויסגעהאדעוועט און אויסגעכאוועט דעם יונגען פריץ, אויפ'ן פערד אויסגעלערענט זעצען זיך, אי פון ביקס שיסען. און אז דער יונגער פריץ איז אויסגעוואקסען, האט אליין אנגעהויבען בעל'בת'עווען, איז דער אלטער באגדאן אליץ נאך איהם טריט ביי טריט געגאנגען, ווי א הונט. אך, איך וועל דיר דעם אמת זאגען: אפילע האבען מענשען יענעם באגדאן געשאלטען, אפילע מענשליכע טרערען זענען אויף איהם געפאלען... אלץ צוליב דעם פריץ. אויף איין ווארט דעם פריצ'ס, וואלט דער דאזיגער באגדאן געקאנט אפשר דעם אייגענעם טאטען אויף שטיקלעך צערייסען.

און איך, א קליינער יונגעל, בין אויך נאך זיי אין שטיבעל אוועקגעלאפען: א פשוט'ע זאך, עס ווילט זיך וויסען. וואוהין דער פריץ ווענדט זיך, דארט בין איך הינטער איהם.

זעה איך, דער פריץ שטעהט אין מיטען שטוב, גלעט די וואנצען, לאכט. ראמאן בייט די פיס אויף איין ארט, קנייטשט דעם היטעל אין די הענט. און אפאנאס האט זיך מיט'ן פלייצע אנגעשפארט אן ווענטעל, שטעהט זיך,

נעבעך, ווי יענער יונגער דעמב אין א געוויטער. זיין פנים איז פינסטער געוואָרען, שטעהט אַנ'אומעדיגער.

און אָט האָבען זיי זיך אַלע דריי אַ קעהר געטאָן צו אַקסאַנ'ען. דער אַלטער באָגדאַן אַליין נאָר האָט זיך געזעצט אין ווינקעל אויפ'ן באַנק, אַראָבגעלאָזט די טשופּרינעס, זיצט, זיצט, וואַרט דער פּריץ זאָל עפּיס בעפעהלען. און אָקסאַנע האָט זיך אין ווינקעל ביים אויבען געשטעלט, די אויגען אַראָבגעלאָזט, אַליין רויט געוואָרען אינגאַנצען, ווי יענע מאָהן-בלומעלע, וואָס אין מיטען געשטאַנען. אָך, זי האָט, ווייזט אויס, געפיהלט, נעבעכקע, אַז צוליב איהר וועט אַ צרה געשעהן. אָט דאָס קען איך דיר אויך זאָגען, בחור'ל: אויב דריי מענשען קוקען אויף איין באַבע, וועט שוין דערפון קיין גוטס קיין מאָל ניט אַרויסקומען — מען וועט זיך שוין מוזען רייסען פאַר די נעזער, אויב עס וועט נאָך ערגער ניט דערגעהן. איך ווייס דאָס שוין, ווארום איך האָב דאָס אַליין געזעהן.

— נו, וואָס, ראָמאַסיע? — לאַכט דער פּריץ. — איך האָב דיר עפּיס אַ גוטע ווייבעל אויסגע'שדכנ'ט?

— כ'ווייס! — ענטפערט ראָמאַן, — אַ באַבע, ווי אַלע באַבעס, גאָר נישט.

דאָ האָט אָפּאַנאַס מיט'ן פּלייצע אַ קעהר געטאָן, האָט אויפגעהויבען די אויגען אויף אָקסאַנען און זאָגט פאַר זיך:

— יאָ, זאָגט ער, — אַ באַבע. האָט געמעגט כאָטש ניט צו אַזאַ שוטה אָנקומען.

ראָמאַן האָט דאָס וואָרט דערהערט, האָט ער זיך אַ קעהר געטאָן צו אָפּאַנאַסען און זאָגט איהם:

— מיט וואָס בין איך דאָס, פאַן אָפּאַנאַס, ביי אייך אין די אויגען — אַ שוטה? עהע, זאָגט, אַדרבא!

— דערמיט, — זאָגט אָפּאַנאַס, — וואָס דו וועסט דיין ווייבעל ניט קענען איינהיטען, דערפאַר ביזטו אַ שוטה...

אָט ס'אַזאַ וואָרט אָפּאַנאַס האָט איהם געזאָגט! דער פּריץ האָט אַזש מיט'ן פוס אַ טופּ געטאָן, באָגדאַן האָט מיט'ן קאָפּ אַ שאָקעל געטאָן, און ראָמאַן האָט אַ רגע אַ טראַכט געטאָן, דערנאָך האָט ער אויפגעהויבען דעם קאָפּ און אַ קוק געטאָן אויפ'ן פּריץ.

— וואָס זשע דאַרף איך זי היטען? — זאָגט ער צו אָפּאַנאַס'ען, און אַליין קוקט ער אויפ'ן פּריץ. — דאָ איז אַ חוץ

היות, אַפֿילו קיין טייוועל ניטאָ. אָט סיידען דער גנעדיגער פּריץ קומט אַמאָל. פֿון וועמען זשע זאָל איך דאָס ווייבעל היטען? זעה נאָר דו, קאָזאַק פּאַסקודנער, דו רייץ מיך ניט, אַז ניט כאַפּ איך דיר, ווי דו זעהסט, פֿאַר דער טשופּרינע.

אפשר וואָלט נאָך טאַקי ביי זיי דערגאַנגען ביז קלעפּ, האָט זיך אָבער דער פּריץ אַריינגעמישט; האָט אַ טופּ געטאָן מיט'ן פֿוס — זענען זיי אַנטשוויגען געוואָרען.

— שטילער, איהר שדים! — זאָגט ער. — מיר זענען דאָך אַהער ניט שלאָגען זיך געקומען. מ'דאַרף דאָס יונגע פּאָר פֿאָלק מזל טוב אָבגעבען, און דערנאָך קענען אָבענד צום זומפּ אויף די יאַגד. היידאַ, נאָך מיר!

דער פּריץ האָט זיך אומגעקעהרט, און איז אַרויס פֿון שטוב. און אונטער בוים האָבען שוין די יעגער גרייט געמאַכט דעם צובייסען. נאָכ'ן פּריץ איז באָגדאַן אַרויס און אָפּאַנאַס האָט ראָמאַנ'ען אָבגעשטעלט אין פֿאָרהויז.

— דו זיי אויף מיר ניט בייז, ברודערל, — זאָגט דער קאָזאַק. — הער, וואָס אָפּאַנאַס וועט דיר זאָגען: דו האָסט געזעהן, ווי איך בין דעם פּריץ צו די פֿיס געפֿאַלען, האָב איהם די שטיוועל געקושט, ער זאָל אָקסאַנען מיר פֿאַר אַ ווייב געבען? נו, זאָל דיר גאָט העלפֿען, מענש... דיך האָט דער גלח פֿערדרעהט; איז שוין מסתמא אַזוי בעשערט. ווערט אָבער מיין האַרץ ניט איבערטראָגען, אַז דער בייזער פֿיינד זאָל זיך איצט וויעדער אויזדיעקעווען אי איבער דיר, אי איבער מיר. העי־העי! קיינער ווייס ניט, וואָס ביי מיר אין האַרצען טוט זיך... בעסער וועל איך שוין אי איהם, אי זי, מיט'ן ביקס, אָנשטאָט אַ בעט, אין דער נאַסער ערד אַריינלעגען...

האָט ראָמאַן אַ קוק געטאָן אויף דעם קאָזאַק און פֿרעגט:

— זעה נאָר, קאָזאַק, צו ביזטו, אָקאָרשט, ניט פֿון זיינען אַראָב?

איך האָב ניט געהערט, וואָס האָט אָפּאַנאַס אויף דעם ראָמאַנ'ען שטילערהייד אין פֿאָרהויז געזאָגט; איך האָב נאָר געהערט, ווי ראָמאַן האָט איהם איבער פּלייצע אַ פּאַטש געטאָן:

— אָך אָפּאַנאַס, אָפּאַנאַס! אָט ס'אַרא שלעכטע ביטרע מענשען אויף דער וועלט זענען! און איך האָב דאָך דאָס אַלץ, אין וואַלד זיצענדיג, ניט געוואוסט. עהע, פּריצ'ל, פּריצ'ל,

אַ בײזע זאַך האָסטו פֿערקלערט, אָבער צו דײן אײגענעם קאָפּ װעט דאָס אױסגעהן.

— נו, — זאָגט איהם אַפֿאַנאַס, — גײ איצט, און מאַך זיך, װי דו װײסט גאָר נישט. מעהר פֿאַר אַלץ היט זיך פֿאַר באָגדאַנ׳ען. ניט קײן קלוגער מענש בכלל, און דער דאָזיגער הונט, דעם פּריצ׳ס, איז אַ שעלם. זעה זשע, אַפֿילו בראַנפֿען דעם פּריצ׳ס זאָלסטו ניט טרינקען. און אױב ער װעט דיך אָבשיקען מיט די יעגער אױפֿ׳ן זומפּ, און אַלײן װעט ער זיך װעלען אָבשטעלען, טאָ פֿיהר די יעגער ביז דעם אַלטען דעמב, בעװײז דעם װעג װי מען פֿאָהרט אַרום, און אַלײן, זאָג זײ, װעסטו גלײך מיט׳ן װאַלד געהן... און גיכער קום צוריק אַהער...

— רעכט, — זאָגט ראָמאַן. — איך װעל געהן אױף יאַגד, און די ביקס װעל איך אָנלאָדען ניט מיט דראָבנע שראָט אױף אַ פֿױגעל, נאָר מיט אַ גוטען קויל אױף אַ בער...

אָט זענען זײ אױך אַרױסגעגאַנגען. און דער פּריץ זיצט זיך שױן אױפֿ׳ן טעפּיך. האָט געהײסען דערלאַנגען די פֿלאַש און גלאָז. גיסט אָן בראַנפֿען אין גלאָז און איז מכבד ראָמאַנ׳ען. עהע, אַ גוט פֿלאַש און אַ גוט גלעזעל האָט דער פּריץ געהאַט און בראַנפֿען נאָך בעסערע. טרינקט מען אױס אײן גלעזעלע — װערט דיר פֿרעהליך, טרינקסטו אַ צװײטע אױס, טאַנצט דאָס האַרץ אין ברוסט. און אױב דער מענש איז ניט געװעהנט, איז פֿון דעם דריטען גלעזעל פֿאַלט ער אַרונטער אונטער באַנק, אױב די באַבע לעגט ניט אױפֿ׳ן באַנק אַװעק.

עהע, זאָג איך דיר, אַ שעלמישער פּריץ געװען! האָט געװאָלט ראָמאַנען מיט זײנע בראַנפֿען אײנשכור׳ען, אָבער ס׳איז נאָך אַזאַ בראַנפֿען ניט געװען, פֿון װעלכע ראָמאַן זאָל פֿאַלען. טרינקט ער פֿון פּריצ׳ס האַנט אײן גלעזעל, טרינקט אַ צװײטע, און אַ דריטע האָט ער אױסגעטרונקען, און ער, — נאָר די אױגען צינדען זיך בײ איהם אָן װי בײ אַ װאָלף, און מיט די שװאַרצע װאָנצען דרעהט ער. דער פּריץ איז אַזש אין כעס געװאָרען.

— אָט, אַ מענש אַ טײװעל, װי ער גיסט דאָס אין זיך די בראַנפֿען, און גיט זיך אַפֿילו ניט אַ קרים! אַן אַנדערער װאָלט זיך שױן לאַנג צעװײנט, און ער, זעהט נאָר, עולם, זאָל דאָס איהם אַ קאָפּ אַרען, שמײכעלט נאָך אונטער.

ער האָט גוט געװאוסט, דער טײװולישער פּריץ, אַז װען

אַ מענש האָט פון בראַנפען אָנגעהויבען וויינען, וועט ער שוין אין גיכען גאָר די טשופרינע איבער טיש אַראָבלאָזען. אָבער יענעם מאָל האָט ער ניט אויף אַ זעלכען אָנגעטראָפען.

— פאַר וואָס זשע, — ענטפערט איהם ראָמאַן, — זאָל איך עפּים וויינען? דאָס וואָלט נאָך אפשר ניט שען געווען אַפילו. געקומען צו מיר דער גנעדיגער פריץ מזל טוב געבען און איך וואָלט זיך דאָ צעראָוועט, ווי אַ באַבע. דאַנקען גאָט, איך האָב נאָך ניט פאַר וואָס צו וויינען, זאָלען בעסער מיינע שונאים וויינען...

— הייסט עס, — פרעגט דער פריץ, — ביזטו צופרידען?

— עהע! פאַר וואָס זאָל איך זיין ניט צופרידען?

— געדענקסטו, ווי מיר האָבען דיר מיט קאַנטשוקעס געשדכנ׳ט?

— ווי זשע זאָל איך עס ניט געדענקען? אָט־אָ זאָג איך דאָך, אַז איך בין ניט קיין קלוגער מענש געווען, האָב ניט געוואוסט, וואָס ביטער, וואָס זיס. דער קאַנטשוק איז ביטער, און איך האָב איהם מעהר פון באַבע׳ס ליעב געהאַט. אָט אַ דאַנק אייך, גנעדיגער פריץ, וואָס איהר האָט מיך, דעם שוטה, אויסגעלערנט האָניג עסען.

— רעכט, רעכט, — זאָגט איהם דער פריץ. — דערפאַר טו מיר דו אויך אַ טובה: געה אָט מיט די יעגער אויפ׳ן זומפּ, שיס אָן וואָס מעהר פויגלעך, און זעה ניט אַנדערש צו בעקומען אַ טויבען בירקהאָן.

— ווען זשע שיקט דאָס אונז דער פריץ אויפ׳ן זומפּ? — פרעגט ראָמאַן.

— אָט, מיר וועלען נאָך נעמען צו ביסעלעך, אָפּאַנאַס וועט אונז אַ ליעד אויסזינגען, און געהט געזונדערהייט.

האָט אויף איהם ראָמאַן אַ קוק געטאָן, און זאָגט צום פריץ:

— אָט אַ דאָס איז שוין שווער: די צייט איז שוין ניט פריה, צום זומפּ איז וויט, און, דערצונאָך, האָט דער ווינט אין וואַלד גענומען רוישען. צו דער נאַכט וועט זיין אַ בורע. ווי זשע קען מען אַזאַ פאָרזיכטיגען פויגעל דערהרג׳ענען?

און דער פריץ איז שוין שכור׳ליך געווען, און אַ שכור׳ער איז ער זעהר אַ כעסן געווען. ער האָט דערהערט, ווי די הויפלייט האָבען זיך צווישען זיך אָנגעהויבען שושקען, זיי

זאָגען, הײסט עס, ראָמאַן איז טאַקע גערעכט, אין גיכען װעט זיך אַ בורע פֿערנעהמען, איז ער אין כעס געװאָרען. האָט אַ קלאַפּ געטאָן מיט'ן גלעזעל, האָט אַ פֿיהר געטאָן מיט די אױגען — זענען אַלע שטיל געװאָרען.

אײן אָפאַנאַס נאָר האָט זיך ניט דערשראָקען: ער איז אַרױס, אױפ'ן פּריצ'ס בעפֿעהל, מיט דער באַנדורע לידער זינגען. האָט גענומען די באַנדורע אָנשטעלען, אַלײן װאַרפֿט ער אַ בליק פֿון דער זײט אױפ'ן פּריץ און זאָגט איהם:

— בעטראַכט זיך, גענעדיגער פּריץ! װאו זשע איז דאָס געזעהן געװאָרען, אַז אַ קעגען נאַכט, און נאָך אין אַ בורע, זאָל מען מענשען טרײבען נאָך פֿױגלעך איבער'ן פֿינסטערען װאַלד?

אָט ס'אַרא דרײסטער ער איז געװען! אַנדערע קנעכט דעם פּריצ'ס, ס'איז שױן אַן אַלטע מעשה, האָבען מורא, אָבער ער — אַ פֿרײער מענש, אַ געבאָרענער קאָזאַק. געבראַכט האָט מען איהם, װען ער איז נאָך געװען אַ קלײן יונגעל, אַן אַלטער קאָזאַק אַ באַנדוריסט פֿון אוקראַינע. דאָרט האָבען, בהור'ל, מענשען עפּיס אָנגעמאַכט אַ מהומה אין דער שטאָט אומאַן. אָט האָט מען דעם אַלטען קאָזאַק אױסגעשטאָכען די אױגען, אָבגעשניטען די אױערן און אַזױ געלאָזען איבער דער װעלט. איז ער געגאַנגען, געגאַנגען נאָכדעם איבער שטעט און דערפֿער, און האָט פֿערבלאָנזשעט אין אונזער קאַנט מיט זײן פֿיהרער, דעם יונגעל אָפאַנאַס. דער אַלטער פּריץ האָט איהם גענומען צו זיך, װאָרום ער האָט ליעב געהאַט גוטע לידער. אָט איז דער אַלטער געשטאָרבען, און אָפאַנאַס איז אין הױף אױסגעװאַקסען. דער נײער פּריץ האָט איהם אױך ליעב געהאַט, און האָט פֿון איהם צײטענװײז פֿערליטען אַזאַ װאָרט, פֿאַר װעלכען פֿון אַן אַנדערען, װאָלט מען דרײ פֿעל אַראָבגעשונדען.

אַזױ איז אױך איצט געװען: צוערשט איז ער געװען אין כעס געװאָרען, מ'האָט געמײנט, אַז ער װעט דעם קאָזאַק אַ זעץ געבען, דערנאָך אָבער זאָגט ער צו אָפאַנאַסען:

— אײ, אָפאַנאַס, אָפאַנאַס! אַ קלוגער בחור ביזטו, און דאָס װײזט אױס, װײסטו ניט, אַז אין שפּאַלט פֿון טיר טאָר מען די נאָז ניט אַרײנרוקען, כדי עמיצער זאָל אַמאָל ניט פֿערהאַקען...

אָט ס'אַרא רעטעניס ער האָט דעם קאָזאַק פֿערגעבען. אָבער דער קאָזאַק האָט טאַקי תּכף פֿערשטאַנען. האָט דער קאָזאַק דעם פּרינץ געענטפֿערט מיט אַ ליעד. אָי, אַז דער פּרינץ וואָלט דעם קאָזאַק'ס ליעד פֿערשטאַנען, וואָלט אפֿשר זיין פּריצ'טע אויף איהם ניט צעגאָסען זיך אין טרערען.

— אַ דאַנק, פּרינץ, פֿאַר דעם מוסר, — זאָגט אָפּאַנאַס, — אָט וועל איך דיר דערפֿאַר עפּעס אויסזינגען, און דו הער.

און ער האָט אַ קלאַפּ געטאָן איבער די סטרונעס פֿון באַנדורע.

דערנאָך האָט ער אויפֿגעהויבען דעם קאָפּ, האָט אַ קוק געטאָן אויפֿ'ן הימעל, ווי אין הימעל פֿליהט דער אָדלער ברייט אַרום, ווי שוואַרצע וואָלקענס טרייבט דער ווינט אום. האָט אָנגעשטעלט דעם אויער, האָט זיך צוגעהערט, ווי די הויכע סאָסנעס רוישען...

און האָט ווייטער אַ קלאַפּ געטאָן איבער די סטרונעס פֿון באַנדורע.

אַי, בחור'ל, דיר איז ניט בעשערט געווען צו הערען, ווי אָפּאַנאַס שווידקי האָט געשפּיעלט, איצט וועסטו שוין ניט הערען אויך!.. ס'איז דאָך אָט ניט קיין קונציגע מעשה, די באַנדורע, אָבער ווי זי רעדט דאָס ביי אַ מענשען, וואָס קען! פֿלעגט ער נאָר אַ פֿיהר טאָן איבער איהר מיט די פֿינגער, האָט זי איהם שוין אַלץ געזאָגט, אויסגעדערצעהלט: ווי דער פֿינסטערער וואַלד רוישט אין אַ געוויטער, און ווי דער ווינט קלינגט אין ל'ערען סטעפּ איבער דעם גראָז, און ווי דאָס טרוקענע גרעזעל שעפּטשעט אויף דעם קאָזאַקס הויכען קבר.

ניין, בחור'ל, איהר וועט שוין ניט הערען אַנ'עכט שפּי-לען. עס פֿאָהרען איצט אַהער אַלערליי מענשען, אַזעלכע, וואָס זענען ניט אין פּאָלעסיע אַליין געווען, נאָר אין אַנדערע ערטער אויך, און אין גאַנץ אוקראַינע: אין טשיגירין, און אין פּאָלטאַווע, און אין קיעוו און אין טשערקאַס. זאָגען זיי: עס האָבען זיך שוין אויסגענומען די באַנדוריסטען, מ'הערט זיי שוין מעהר ניט אויף ירידען און אויף מערק. ביי מיר הענגט נאָך אין שטוב אויף דער וואַנט אַנ'אַלטע באַנדורע. אויסגע-לערנט שפּילען אויף איהר האָט מיך אָפּאַנאַס, אָבער ביי מיר האָט שוין דאָס שפּילען קיינער ניט איבערגענומען. אַז איך וועל שטאַרבען—און מסתּמא גיך—וועט מען שוין ערגעץ

אין דער גאַנצער ברייטער וועלט ניט הערען מעהר קיין קלאַנג פון אַ באַנדורע. אָט אַזוי איז דאָס!

און אַפאַנאַס האָט מיט אַ שטילען קול אָנגעהויבען אַ ליעד צו זינגען. די שטים איז ביי אָפאַנאַסען געװען ניט קיין שטאַרקע, נאָר אַ סומנע, ס'פלעגט זיך אַזוי גיסען, גיסען אין האַרצען אַריין. און דאָס ליעד, בחור'ל, האָט, ווי ס'וױיזט אויס, דער קאָזאַק אַליין אויסגעטראַכט פאַר'ן פריץ. איך האָב עס מעהר ניט געהערט קיין מאָל ניט. און נאָכדעם אַז איך פלעג צו אָפאַנאַסען צושטעהן, ער זאָל עס זינגען, האָט ער קיין מאָל ניט געוואָלט.

— פאַר וועמען, — זאָגט ער, — יענעס ליעד האָט זיך געזונגען, יענער איז שוין מעהר אויף דער וועלט ניטאָ.

אין יענעס ליעד האָט דער קאָזאַק דעם פריץ דעם גאַנצען אמת אויסגעזאָגט, וואָס מיט'ן פריץ וועט זיין; און דער פריץ וויינט, אַפילו טרעהרען ריגען ביים פריץ איבער די וואָנצען, און פאָרט האָט ער פון דעם ליעד, ווייזט אויס, קיין וואָרט ניט פערשטאַנען.

אַך, איך געדענק ניט דאָס ליעד, איך געדענק נאָר אַביסעל. דער קאָזאַק האָט געזונגען וועגען פאַן וועגען איוואַן.

אָי פאַניע, אָי איוואַניע!..
אַ קלוגער פאַן, ער וױיס אַ פילע...
וױיס: אַז דער שפאַרבער פליהט אין הימעל,
הרג'עט ראָבען...
אָי, פאַניע, אָי, איוואַניע!..

און דאָס וױיס ניט דער פריץ, ווי ס'טרעפט אויף דער וועלט זיך, אַז ביים נעסט קאָן אַ קראָהע אויך דעם שפאַרבער דער'הרג'ען.

אָט זאָג איך דיר, בחור'ל, הערט זיך, אַז נאָך איצט אַפילו הער איך יענעס ליעד און זעה יענע מענשען: דער קאָזאַק שטעהט מיט דער באַנדורע, דער פריץ זיצט אויפ'ן טעפיך דעם קאָפ אַראָבגעהאַנגען און וויינט; די הויפלייט האָבען זיך אַרום אָנגעקליבען, שטויסען אונטער איינער דעם אַנדערן מיט די עלענבויגענס; דער אַלטער באָגדאַן שאָקעלט מיט'ן קאָפ... און דער וואַלד רױשט, ווי איצט, און שטיל און

סומנע קלינגט די באנדורע, און דער קאזאק זינגט, ווי די פריצ'טע קלאגט אויפ'ן פאן איוואן:

קלאגט די פאני קלאגט
און אויפ'ן פאן אויף איוואן
קראקט א שווארצער ראב.

אך, דער פריץ האט ניט פערשטאנען דאס ליעד, האט אויסגעווישט די טרערען און געזאגט:

— נו גרייט זיך צו, ראמאן! זעצט זיך חברה, אויף די פערד! אויך דו, אפאנאס, פאהר מיט זיי — גענוג מיר שוין דיינע ליעדער צו הערען!.. א גוט ליעד, אבער אזוי, ווי אין אידם זינגט זיך, טרעפט זיך דאס קיין מאל אויף דער וועלט ניט.

און ביים קאזאק איז דאס הארץ ווייך געווארען פון דעם ליעד, די אויגען האבען זיך פערצויגען מיט א נעבעל.

— אך, פריץ פריץ, — זאגט אפאנאס, — אלטע לייט זאגען ביי אונז: אין א מעשה איז אמת, און אין א ליעד איז אמת. נאר אין א מעשה איז דער אמת ווי אייזען: ער איז לאנג איבער דער וועלט פון איין האנד אין דער צווייטער געגאנגען, איז ער פערראסט געווארען... און אין ליעד איז דער אמת ווי גאלד, וואס דער ראסט נעמט איהם קיין מאל ניט... אט, ווי אלטע לייט זאגען.

האט דער פריץ א מאך געטאן מיט'ן האנט.

— נו אפשר איז עס אזוי אין אייער קאנט, אבער ביי אונז איז ניט אזוי... געה, געה אפאנאס. ס'מיר מיאוס געווארען דיך צו הערען.

איז געשטאנען דער קאזאק א רגע און נאכדעם איז ער פלוצלינג געפאלען פאר דעם פריץ אויף דער ערד:

— הער מיך אויס, פריץ! זעץ זיך אויפ'ן פערד און פאהר צו דיין פריצ'טע. מיין הארץ פיהלט עפיס ניט גוטס.

אט איז שוין דא דער פריץ אין כעס אריין, האט דעם קאזאק, ווי דעם הונט, א שטויס געטאן מיט'ן פוס.

— געה פון מיר אוועק! דו ביזט, ווייזט אויס, ניט קיין קאזאק, נאר א באבע! געה פון מיר אוועק, אז ניט, וועה אקארשט דו זאלסט ניט שלעכט אבשניידען... און איהר, וואס האט איהר זיך אוועקגעשטעלט, האמעס? אפשר בין איך אייך קיין פריץ ניט מעהר? אט וועל איך אייך אזוינס

בעוויזען, וואס איערע טאטעס האבען פון מיינע טאטעס ניט געזעהן!..

אפאנאס האט זיך געשטעלט אויף די פיס, ווי א פינסטערער וואלקען, האט זיך מיט ראמאנען דורכגעקוקט: און ראמאן שטעהט אן א זייט, אנגעשפארט אויף דער ביקס, אזוי ווי ניט איהם מיינט מען...

האט דער קאזאק א זעץ געטאן די באנדורע אן א בוים — איז די באנדורע אויף שפענדלעך צעפלויגען, נאר א קרעכץ האט זיך אוועקגעלאזען פון דער באנדורע איבער וואלד.

— טא זאלען זשע, — זאגט ער, — טייוואלים אויף יענער וועלט שכל לערנען אזא מענשען, וועלכער וויל ניט פאלגען קיין קלוגע עצה... די דארפסט, אפנים, פריץ, קיין טרייען דינער ניט האבען.

דער פריץ האט נאך ניט בעוויזען צו ענטפערן, איז שוין אפאנאס ארויפגעשפרונגען אויפ'ן זאטעל און איז אוועקגעפאהרען. די יעגער האבען זיך אויך געזעצט אויף די פערד. ראמאן האט ארויפגעווארפען די ביקס אויפ'ן קארק און איז זיך אוועקגעגאנגען, נאר געהענדיג פארביי וואלדשטיבעל האט ער א געשריי געטאן צו אקסאנען:

— לעג שלאפען דעם יונגעל, אקסאנע! איהם איז צייט שלאפען געהן. און דעם פריץ גרייט אויך צו א געלעגער.

אט זענען תכף אלע אוועק אין וואלד, אן, איבער יענעם וועג; אויך דער פריץ איז אין שטוב ארײן, נאר דער פערדעל דעם פריץ'ס שטעהט זיך, צוגעבונדען אונטערן בוים. עס האט שוין אנגעהויבען פינסטער ווערען, א גערויש געהט איבער וואלד, און א רעגענדל שפריצט, אט טאקי, גאר ווי איצט... אקסאנע האט מיך אוועקגעלעגט אין שייער אויפ'ן היי, האט מיך איבערגע'צלמ'ט אויף דער נאכט... און איך הער, מיין אקסאנע וויינט.

אך, איך, קליין יונגעל, האב דעמאלט גאר נישט פערשטאנען, וואס ארום מיר טוט זיך! איך האב זיך מיר אויפגעדרעהט אינ'ם היי, האב א ביסעל צוגעהערט זיך, ווי די בורע זינגט א ליעד אין וואלד, און האב אנגעהויבען איינשלאפען.

עהע! פלוצלונג הער איך, עמיצער געהט ארום שטי=

בעל... צוגעגאַנגען צו דעם בוים, דעם פּריצ'ס פערדעל אָבגעבונדען. דער פערדעל האָט אַ כראָפּ געטאָן, אַ זעץ געטאָן מיט די קאָפּיטעס; און ווי ער האָט זיך אַלאָז געטאָן איבער וואַלד, האָבען זיך שוין באַלד זיינע טריט מעהר ניט געהערט... נאָכדעם הער איך: ווייטער פליהט שוין עמיצער איבער'ן וועג צום שטיבעל. אונטערגעפאָהרען האַרט צום שטיבעל, אַראָבגעשפּרונגען פון זאָטעל אויף דער ערד און גלייך צום פענסטער.

— פּריץ, פּריץ! שרייט ער מיט'ן קול פון דעם אַלטען באָגדאַן. — אָי, פּריץ, עפען גיכער! דער טייוועלשער קאָזאַק האָט שלעכטס אין די געדאַנקען. ער האָט, ווייזט אויס, דיין פערד אין וואַלד אַוועקגעלאָזען.

דער אַלטער האָט נאָך ניט בעוויזען צו ענדיגען זיינע רייד, האָט איהם עמיצער שוין פון הינטען אָנגעכאַפּט. איך האָב זיך דערשראָקען, איך הער: עפּיס איז געפאַלען.

האָט דער פּריץ אָבגעעפענט די טיר, אַרויסגעשפּרונגען מיט דער ביקס אין האַנט, אָבער אין פאָרהויז האָט איהם שוין ראָמאַן אָנגעכאַפּט, און גלייך פאַר'ן טשוב, און אָן דער ערד...

אָט זעהט דער פּריץ, אַז ס'איז שלעכט, זאָגט ער:

— אָי, לאָז מיך אָב, ראָמאַסיע! אַזוי געדענקסטו דאָס מיין גוטס?

און ראָמאַן ענטפערט איהם:

— איך געדענק, טייוועלשער פּריץ, דיין גוטס אי צו מיר אי צו מיין ווייב. אָט וועל איך זשע דיר שוין איצט פאַר דעם גוטס בעצאָהלען...

און דער פּריץ זאָגט ווייטער.

— נעם זיך פאַר מיר אָן, אָפּאַנאַס, מיין געטרייער דינער! איך האָב דאָך דיך ליעב געהאַט, ווי אַנ'אייגענעם זוהן.

און אָפּאַנאַס ענטפערט איהם.

— דו האָסט דיין געטרייען דינער אַוועקגעטריבען, ווי אַ הונט. — האָסט מיך ליעב געהאַט, אַזוי ווי אַ שטעקען ליעבט דעם רוקען, און איצט האָסטו מיך אַזוי ליעב ווי דער רוקען דעם שטעקען... איך האָב דאָך דיך געבעטען, איך בין צו די פיס געפאַלען, — האָסטו ניט געפאָלגט...

אָט האָט דאָ דער פּריץ אָקסאַנען אָנגעהויבען בעטען:

— נעם זיך דו אָן, אָקסאַנע, בײַ דיר איז דאָס האַרץ אַ גוטע.

איז אָקסאַנע אַרויסגעלאָפֿען, האָט אַ פּאַטש געטאָן מיט די הענט:

— איך האָב דיך דאָך געבעטען, פּריץ, צו די פֿיס געפֿאַלען: האָב רחמנות אויף מײַן מיידעלשער שענקײַט, מאַך מיך, אַנ׳אשת איש, ניט צו שאַנד, האָסטו דאָך קײַן רחמנות ניט געהאַט, און איצט בעטסטו אַלײן... אָך, וועה צו מיר, וואָס זשע זאָל איך טון?..

— לאָזט מיך אָב! — שרײַט דער פּריץ, — איהר וועט אַלע פֿאַר מיר פֿערפֿאַלען ווערען אין סיביר...

— דאַג׳ע ניט פֿאַר אונז, פּריץ, — זאָגט אָפּאַנאַס. — ראָמאַן וועט זײַן אויפ׳ן זומפּ פֿריהער, איידער דײַנע יעגער. און איך בין צוליב דײַן גוטהערציגקײַט איינער אַלײן אויף דער וועלט, איך האָב וועגען מײַן קאָפּ ניט לאַנג צו זאָרגען. איך וועל נעמען די ביקס אויף די פּלײצעס און אַוועק אין וואַלד... כ׳וועל אָנקלײַבען געשיקטע יונגען און מיר וועלען הוליען... פֿון וואַלד וועלען מיר בײַ דער נאַכט אַרויסגעהן אויפ׳ן וועג, און אַז מיר וועלען אין דאָרף אַרײַן פֿערבלאָנדזשען, — איז גלײַך צום פּריץ אין די שאַלעס.

— עי! הויב אויף, ראָמאַסיע, דעם פּריץ, לאָמיר זײַן גנעדיגקײַט אַרויסטראָגען אויפ׳ן רעגענדל.

האָט זיך אָנגעהויבען וואַרפֿען דער פּריץ, שרײַען, נאָר ראָמאַן בורטשעט פֿאַר זיך, און דער קאָזאַק לאַכט. אָט זענען זיי אַרויסגעגאַנגען.

און איך האָב זיך דערשראָקען. האָב זיך געלאָזען אין שטוב אַרײַן, און גלײַך צו אָקסאַנען... זיצט זי מײַן אָקסאַנע אויפ׳ן באַנק, אַ ווײַסע ווי די וואַנט...

און אין וואַלד האָט שוין אָנגעהויבען הודזשען אַנ׳אמת׳ע בורע: דער וואַלד שרײַט אויף אַלערלײ קולות, און דער ווינט קלאָגט, און אַנ׳אַנדערס מאָל גיט אויך אַ דונער אַ טראַסק. איך זיץ מיט אָקסאַנען אויפ׳ן אויבען־באַנק און פּלוצלינג דערהער איך עמיצער האָט אין וואַלד אַ קרעכץ געטאָן... אָך, אָבער אַזוי אומעדיג, אַז ביז הײַנט נאָך, ווען איך דערמאָן מיך, ווערט מיר שווער אויפ׳ן האַרצען, און ס׳איז דאָך שוין פֿון דעמאָלט אָן אַזוי פֿיעל יאָהר...

— אָקסאַנע, — זאָג איך, — טײַבעלע, װער־זשע קרעכצט דאָס דאָרט אין װאַלד?

און זי האָט מיך געכאַפּט אויף די הענט און װיגט מיך.

— שלאָף, — זאָגט זי, — אינגעלע, גאָר נישט! דאָס איז אַזוי!.. דער װאַלד רױשט...

און דער װאַלד האָט טאַקי אויף אַנ'אֶמת גערױשט, — אָך, האָט ער גערױשט...

זענען מיר אַזוי געזעסען נאָך אַביסעל צײַט, הער איך: עס האָט אַ קנאַק געטאָן אין װאַלד, הילכט זיך, פֿון אַ ביקס.

— אָקסאַנע, — זאָג איך, — טײַבעלע! װער זשע שיסט עס אין װאַלד מיט אַ ביקס?

און זי, נעבעכקעס, װיגט מיך אַליין, און זאָגט מיר אַליין:

— שװײַג, שװײַג, אינגעלע, דאָס האָט גאָט'ס דונער אַ קנאַל געטאָן אין װאַלד.

און אַליין װײנט זי אַליין, דריקט מיך פֿעסט צו דער ברוסט, און פֿערװיגט מיך: „דער װאַלד רױשט, דער װאַלד רױשט, אינגעלע, דער װאַלד רױשט“...

אָט בין איך געלעגען בײַ איהר אויף די הענט און בין אײַנגעשלאָפֿען געװאָרען.

און אין דער פֿריה, בהור'ל, האָב איך זיך אויפֿגעכאַפּט, זעה איך: די זון שײַנט, אין שטוב שלאָפֿט אָקסאַנע אַליין אין די זאַכען. האָב איך זיך דערמאָנט אָן דאָס נעכטיגע, און איך טראַכט: דאָס האָט זיך מיר אַזױנס גע'חלומ'ט.

אָבער דאָס האָט זיך ניט גע'חלומ'ט, — אָ, ניט גע'חלומ'ט, — ס'איז געװען אויף אַנ'אֶמת. איך בין אַרויסגעלאָפֿען פֿון שטוב, אַװעקגעלאָפֿען אין װאַלד, און אין װאַלד זינגען פֿױגעלעך, און דער טוי בלישצעט אויף די בלעטער. אָט בין איך צוגעלאָפֿען ביז די קוסטעס. ערשט דער פֿריץ און דער יעגער ליגען דאָרט אײנער נעבען דעם אַנדערן. דער פֿריץ אַ רוהיגער און אַ בלאַסער, און דער יעגער — אַ װײַסער װי אַ טויב, און אַ שטרענגער, ריכטיג, הילכט זיך, װי אַ לעבעדיגער. און בלוט איז אויפֿ'ן האַרצען בײַם פֿריץ און בײַם יעגער...

— — — — — —

— נו װאָס איז געװאָרען מיט די איבעריגע? — האָב איך

געפּרעגט, זעהענדיג, אַז דער אַלטער האָט אַראָבגעלאָזט דעם קאָפּ און איז אַנטשוויגען געוואָרען?

— עהע! אָט אַלץ אַזוי טאַקי, ווי אָפאַנאַס האָט געזאָגט, אַזוי איז געווען. אַפילו ער אַליין האָט לאַנג אין וואַלד געלעבט, איז געגאַנגען מיט חברה איבער די גרויסע וועגען, און איבער די פּריצישע הויפען. אַזאַ מזל האָט שוין דער קאָזאַק פון געבאָרען אָן געהאַט: די טאַטעס האָבען היידאַמאַטשעט*) און ער האָט אויך אַזאַ מזל געהאַט. ניט איין מאָל, בחור'ל, איז ער געקומען צו אונז: אין דעם זעלבּיגען שטיבעל; אָבער דאָס רוב, ווען ראָמאַן איז אין דער היים ניט געווען. קומט אַמאָל, זיצט ער און זינגט אַ ליעדעל, און שפּילט אויפ'ן באַנדורע. און אַז ער פלעגט מיט אַנדערע חברים קומען,— פלעגען איהם אָקסאַנע מיט ראָמאַנ'ען שטענדיג צונעהמען. עך, דעם אמת זאָגען דיר, בחור'ל, טאַקי ניט גאָר כשר איז דאָס צוגעגאַנגען. אָט וועלען באַלד פון וואַלד קומען מאַקסים מיט זאַכאַר'ען, גיב אויף זיי בּיידען אַ קוק; איך זאָג זיי גאָר נישט. אָבער ווער עס קען ראָמאַנ'ען מיט אָפאַנאַסען, יענער וועט גלייך זעהן, ווער אין וועמען איז געראָטען, כאָטשי זיי זענען שוין ניט קיין זיהן, נאָר אייניקלעך... אָט וואָס פאַר אַ מעשים עס האָבען זיך פאַר מיין געדענקען אָבגעטאָן אין וואַלד, בחור'ל!

רוישט עס אָבער דער וואַלד שטאַרק,— ס'וועט זיין אַ בורע!..

III

פערמאַטערט האָט דער אַלטער גערעדט די לעצטע ווערטער פון זיין ערצעהלונג. עס שיינט, אַז זיין אויפגערעגטקייט איז אַריבּער, און איצט האָט זיך אַרויסגעוויזען די מידיגקייט: די צונג האָט זיך בּיי איהם געפּלאָנטערט, דער קאָפּ געטרייסעלט, די אויגען געטרערט.

דער אָבענד האָט זיך שוין אַראָבגעלאָזט אויף דער ערד. אין וואַלד איז פינסטער געוואָרען. די אַלטע סאָסנעס האָבען זיך געוואָרפען אַרום שטיבעל, ווי אַ ים, וואָס האָט זיך צעקאָכט. די

---

*) פון היידאַמאַק — אוקריינער פויערן, אין צייט פון פּאַנשטשיזנע, וואָס פלעגען אַנטלויפען פון די פּריצים, ווערען פרייע קאָזאַקען און בּעפאַלען דערנאָך די פּריצים אין די וועלדער.

פינסטערע קעפ האבען זיך געוויגט ווי די רוקענס פון אינדען אין א בייזען געוויטער.

דאס פרעהליכע בילען פון הינט האט אנגעזאגט, אז די בעלי־בתים קומען. ביידע וואלד־שומרים זענען איילענדיג צו־געגאנגען צום שטיבעל, און גלייך נאך זיי האט מאטריע, קוים אטעמענדיג פון איילענים, געבראכט צוטרייבען די קוה, וועלכע איז געוועזן פערפאלען געווארען. אונזער געזעלשאפט איז גע־ווען אינגאנצען צונויפגעקליבען.

אין עטליכע מינוט ארום זענען מיר געזעסען אין שטוב; אין אויבען האט פרעהליך געקנאקט דאס פייער; מאטריע האט געגרייט צו „וועטשערע“.

כאטשי ניט דעם ערשטען מאל האב איך געזעהן זא־כאר׳ען מיט מאקסימען, נאר איצט האב איך אויף זיי א קוק געטאן מיט א בעזונדער אינטערעס. זאכאר׳ס געזיכט איז געוועזן טונקעל, די ברעמען זענען זיך צונויפגעוואקסען אונטער דעם משופע׳דיגען נידעריגען שטערן, די אויגען האבען גע־קוקט בייז און פינסטער כאטשי אויפ׳ן געזיכט איז געוועזן צו קענטיג אנ׳איינגעבארענע גוטמוטיגקייט, וואס מען מערקט אפט ביי א שטארקען מענשען. מאקסים האט געקוקט אפען, דוכט זיך, מיט לאשטשענדע, שארע אויגען; צייטענווייז פלעגט ער א טרייסעל טון מיט זיינע געקרייזעלטע האר, און זיין גע־לעכטער האט געקלונגען בעזונדערס אנשטעקענד.

— צי האט אקארשט דער אלטער אייך ניט דערצעהלט אנ׳אלטע באבע־מעשה וועגען אונזער זיידען? — האט מאק־סים געפרעגט.

— יא, ער האט דערצעהלט, — האב איך געענטפערט.

— נו, ער איז שוין שטענדיג אט אזא! הויבט דער וואלד אן שטארקער צו רוישען, דערמאנט זיך איהם אמאליגע. איצט וועט ער א גאנצע נאכט בשום אופן ניט איינשלאפען.

— ס׳גאר ווי א קליין קינד, — האט מאטריע צוגעגעבען, אנגיסענדיג דעם אלטען געקעכטס.

דער אלטער האט, דוכט זיך, ניט פערשטאנען, אז דאס רעדט מען טאקי וועגען איהם. ער האט זיך אינגאנצען אפ־געלאזען, ווי א תם. צייטענווייז פלעגט ער שמייכלען, שאקלענדיג מיט׳ן קאפ; נאר ווען פון דרויסען פלעגט זיך אלאז טון אויפ׳ן שטיבעל דער ווינט, וואס האט געמייקערט אין וואלד,

פלעגט ער אונרוהיג ווערען, און אנשטעלען די אויערען, צוהערען זיך צו עפיס מיט א דערשראקענעם אויסזעהן.

באלד איז אין וואלד־שטיבעל אלץ שטילער געווארען. פינסטערליך האט געפינטעלט דער אויסגעהענגטער קנויט אין שערביל, און דער גריל האט אויסגעקלונגען זיין איינארטיג שרייענדע ליעד... און אין וואלד, דוכט זיך, איז אומגעגאנגען א ווייזערייע פון טויזענדער מעכטיגע, האטשי דומפפע שטימען, וועלכע האבען זיך וועגען עפיס ביז און צארענדיג דורכגערעדט צווישען זיך אין דער פינסטערניס. עס האט זיך געדוכט, אז עפיס א גרויזאמע מאכט האלט דארט אב אין וואלד א רוישענדע בעראטונג, גרייטענדיג זיך פון אלע זייטען אנצופאלען אויף דאס ארעמע, אין וואלד פערלארענע כאלופקע. אנ׳אנדערס מאל פלעגט זיך דער ניט דייטליכער געוואלד שטארקען, וואקסען, צוקומען; און דעמאלט פלעגט די טיר ציטערן, גלייך ווי עמיצער וואלט זיך מיט א בייזען ברום אלאז געטאן זיך אויף איהר פון דרויסען, און די נאכטיגע זאווערוכע פלעגט מיט א קלאג און א בייזער אויסציהען אין קומען א הארצרייסענדע נאטע. דערנאך פלעגט דער דראנג פון ווינט אויף א צייט שטיל ווערען; אנ׳אימה׳דיגע שטילקייט האט געמאטערט דאס הארץ, וואס האט געציטערט, ביז עס האט זיך פון דאס ניי אויפגעהויבען א גערויש, גלייך די אלטע סאסנעס האבען זיך צונויפגערעדט אויפצוהויבען זיך פלוצלינג פון די ערטער און אוועקפליהען אין דעם אונבעוואוסטען גערוים צוזאמען מיט דער רייסענים פונ׳ם נאכטיגען שטורם־ווינט.

איך בין איינגעפאלען אויף עטליכע מינוט אין א סמוטנעם דרימעל, אבער, דוכט זיך, ניט אויף לאנג. די בורע האט געוואיעט אין וואלד אויף פערשיידענע קולות און טענער. דער קנויט אין שערבעל פלעגט צייטענווייז א פלאקער טון, בעלייכטענדיג דאס שטיבעל.

דער אלטער איז געזעסען אויף זיין באנק און האט געטאפט ארום זיך מיט׳ן האנט, גלייך ער האט געווארט עמיצען צו געפינען אין דער נאהענט. אנ׳אויסדרוק פון שרעק און פון כמעט קינדישער אונבעהאלפענקייט האט זיך געזעהן אויפ׳ן געזיכט פון דעם ארעמען זיידען.

— אקסאנע, טייבעלע, — האב איך דערהערט זיין אומע־

דיגען קלאָגען, — וועֶר זשע קרעכצט עס דאָרטען אין וואַלד?..

ער האָט אונרוהיג אַ טאַפּ געטאָן אַרום זיך מיט דער האַנט און האָט זיך צוגעהערט.

— עהע! — האָט ער ווייטער אָנגעהויבען, — קיינער־קרעכצט ניט. דאָס איז די בורע רוישט אין וואַלד... מעהר גאָר נישט, — דער וואַלד רוישט, רוישט...

עס זענען אַריבער נאָך עטליכע מינוט. אין די קליינע פענסטערלעך פליגען אָהן אויפהער אַרייַנקוקען די בלויע פייערן פון דעם בליץ. די הויכע בוימער פלעגען זיך הינטער פענסטער אָנצינדען, אויסווייזענדיג ווי רוחות, און פלעגען ווייטער נעלם ווערען אין דער פינסטערניס אין בייזען ברומען פון דער בורע. נאָר אָט האָט אַ שניידענדע ליכטיגקייט אויף אַנ׳אויגענבליק פערדונקעלט דאָס בלאַסע אויפפלאַקערן פונ׳ם קנויט, און איבער׳ן וואַלד האָט זיך צעשאָטען אַנ׳איבערגעריסענער נאָהענטער טראַסק.

דער אַלטער האָט זיך איבער־אַנייס אינרוהיג גענומען ווארפען זיך אויף זיין באַנק.

— אָקסאַנע, טייבעלע, ווער זשע שיעסט עס דאָרט אין וואַלד?

— שלאָף, אַלטער, שלאָף, — האָט זיך פון אויבען דער־הערט מאָטריעס רוהיגער קול. — אָט שטענדיג אַזוי: ביי דער נאַכט, אין אַ בורע, רופט ער אַלץ אָקסאַנע׳ן. האָט אַפילו פערגעסען, אַז אָקסאַנע איז שוין לאַנג אויף יענער וועלט. אָך־כאָ!

מאָטריע האָט אַ געניץ געטאָן, האָט אָנגעהויבען שעפּ־טשען אַ תּפילה, און באַלד איז אין שטיבעל ווייטער געוואָרען אַ שטילקייט, וועלכע עס האָבען איבערגעריסען נאָר דער גערויש פון וואַלד, און דער אונרוהיגער מורמעל פון דעם אַלטען:

— דער וואַלד רוישט, דער וואַלד רוישט... אָקסאַנ׳ע, טייבעלע... באַלד האָט אַ זעץ געטאָן אַ שווערער גוסרעגען, פערדעקענדיג מיט דעם גערויש פון די רעגענשטראָמען אי דעם דראַנג פונ׳ם ווינט, אי דאָס קרעכצען פון דעם סאָסנע־וואַלד.

איבערזעצט פּ. הילבערין.

גיאי דע מאָפּאַסאַן. אין די פֿעלדער.

צופֿוסענס פֿון אַ בערגעל, נאָהענט פֿון אַ קליינעם קוראָרט, זענען זייט ביי זייט געשטאַנען צוויי שטיבלעך. די צוויי פֿויערים, וואָס האָבען דאָרטען געוואוינט, האָבען געהאָרעוועט שווער און ביטער אויף זייער שטיקעל אונפֿרוכטבאַרער ערד, אום צו דערנעהרען זייערע עופֿה'לעך. יעדערער פֿון זיי איז געווען אַ בעל=מטופל פֿון פֿיער קינדערלעך. פֿאַר די שוועלען פֿון ביידע שכנות'דיגע טירען האָט דאָס קליינוואַרג זיך געשפּילט און געוועלגערט אין שטויב פֿון דער פֿריה ביז אין אָבענד. די צוויי עלטערע (אין יעדער געזינד) זענען אַלט געווען צו זעקס יאָהר און ביידע יונגערע — בערך צו פֿיפֿצעהן חדשים; די התונות און נאָכדעם די קינפּעטען זענען פֿאָרגעקומען כמעט אין איין צייט אין ביידע הייזער.

ביידע מוטערס פֿלעגען שווער אונטערשיידען די זייעריגע אין דער קופּקע קינדער, און ביידע פֿאָטערס פֿלעגען זיי אָפֿט גאָר פֿערבייטען. די אַכט נעמען האָבען זיך אין זייערע קעפּ געדרעהט און געפּלאָנטערט אָהן אויפֿהער; און ווען די מענער האָבען געדאַרפֿט וועמען פֿון זיי רופֿען, פֿלעגען זיי אָפֿט אָנרופֿען עטליכע נעמען, איידער זיי זענען דערגאַנגען צום ריכטיגען.

די ערשטע פֿון די צוויי וואוינונגען, — געהענדיג פֿון דער וואַסער=קוואַל ראָלפֿאָר, — האָט פֿערנומען דאָס פּאָר פֿאַלק טיוואַש, וואָס האָט געהאַט דריי מיידלעך און איין יונגעל; אין דער אַנדער חורבה האָבען געוואוינט די וואַלענ'ס, וואָס האָבען געהאַט איין מיידעל און דריי יונגלעך.

זיי האָבען אַלע געלעבט אין גרויס נויט, דערנעהרענדיג זיך מיט אַ פּאַרעווען גרויפּען=זופּ, מיט קאַרטאָפֿעל און מיט פֿרייער לופֿט. זיבען אַ זייגער אין דער פֿריה, דערנאָך אין האַלבען טאָג, דערנאָך זעקס אַ זייגער אין אָבענד פֿלעגען די בעל=הבית'טעס צונויפֿרופֿען זייער קליינוואַרג און אָבגעבען זיי דעם מאכל, פּונקט ווי די גענז=פּיטערער קלייבען צוזאַמען זייערע עופֿות. די קינדער פֿלעגען זיך זעצען, נאָכ'ן עלטער נאָך, צום הילצערנעם טיש, וואָס איז איבערגעגאַנגען צו זיי בירושה פֿון זייערע עלטער=זיידעס. דער יונגסטער יונגעל האָט מיט'ן מיילכעל קוים דערגרייכט ביז צום ברעט פֿונ'ם טיש. מ'האָט געשטעלט פֿאַר די קינדער אַ טיפֿען טעלער פֿול מיט ברויט, געווייקט אין וואַסער פֿון געקאָכטע קאַרטאָפֿעל, אַ שיסעל שיטערע קרויט און אַ דריי ציבעלעס; און דאָס גאַנצע געזינד האָט געגעסען ביז צו זאַט. דעם קלענסטען קינד האָט די מוטער

געקאָרמעט אַליין. אַ שטיקעל פֿלייש זונטאָג אין זופּ איז פֿאַר אַלעמען אַ יום־טוב געוועזן; און דער פֿאָטער פֿלעגט אין דעם טאָג אַלע מאָל פֿערזיצען זיך בײַ'ם „מאָלצײַט" און שטענדיג איבערחזרען די זעלביגע ווערטער: „כ'וואָלט דאָס וועלען אַזוי אַלע טאָג".

איין מאָל נאָכמיטאָג־צײַט אין אויגוסט מאָנאַט האָט זיך פֿאַר די צוויי שטיבלעך פֿלוצלינג אָבגעשטעלט אַ לײַכטע קאַרעטע, און אַ יונגע פֿרוי, וואָס האָט אַליין די לייצעס געהאַלטען, האָט געזאָגט צו אַ הערן, וואָס איז איהר געזעסען בײַ'ן זײַט:

— אָ! גיב אַ קוק, הענרי, אויף אָט די קופּע קינדערלעך! ווי ליעבליך זיי קײַקלען עס זיך אין'ם שטויב!

דער מאַן האָט גאָר נישט געענטפֿערט, ווײַל ער איז שוין געווען צוגעוועהנט צו אַזוינע ענטציקונגען, וואָס האָבען געוועקט זײַן טרויער און געקלונגען ווי אַ מין פֿאָרוואורף.

די יונגע פֿרוי האָט גערעדט ווײַטער:

— איך מוז זיי אַ קוש טון! אָ, ווי איך וואָלט וועלען האָבען כאָטש איינעם פֿון זיי, אָט יענעם, גאָר דעם קלענסטען.

און אַרויסשפּרינגענדיג פֿון קאַרעטע, איז זי צוגעלאָפֿען צו די קינדער, האָט גענומען איינעם פֿון ביידע קלענערע, די טיוואַש'ס יונגעלע, און אויפֿהויבענדיג איהם אויף איהרע אָרעמס, האָט זי איהם לײַדענשאַפֿטליך געקושט אין זײַנע שמוציגע בעקלעך, אין זײַנע בלאָנדע געגרײַזעלטע און אין בלאָטע אײַנגעשמירטע הערלעך, אין זײַנע הענטלעך, מיט וועלכע ער האָט געמאַכט פֿערשיידענע תנועות, אום צו באַפֿרײַען זיך פֿון די ניט־געבעטענע דערעסענדע קושען־האַלזען.

דערנאָך האָט זי זיך ווידער אַרײַנגעזעצט אין איהר קאַרעטע און איז שנעל אַוועקגעפֿאָהרען. אָבער אויף דער קומענדיגער וואָך איז זי ווידער געקומען צופֿאָהרען, האָט זיך אַליין אויך צוזאַמען מיט די קינדער אַוועקגעזעצט אויף דער ערד, האָט אַרויפֿגענומען אויף איהרע הענד דעם יונגעלע, גענומען שטאָפּען איהם מיט זיסע געבעק און געגעבען קאָנפֿעקטען אַלע איבעריגע קינדער; זי האָט זיך מיט זיי געשפּילט ווי אַ קליין פֿערשטיפֿט מיידעלע, און איהר מאַן האָט בעת מעשה מיט אונגעדולד געוואַרט אין זײַן לײַכטער קאַרעטע.

זי איז איינגיכען אָנגעפֿאָהרען נאָך אַמאָל, האָט געמאַכט בעקאַנטשאַפֿט מיט די עלטערן און אָנגעהויבען קומען אַלע טאָג מיט פֿילע קעשענעס נאַשערײַען און קליינגעלד.

מ'האָט איהר גערופֿען מאַדאַם ד'הוביער.

אָנפֿאָהרענדיג איינמאָל אין דער פֿריה, איז דער מאַן

אויך ארויס פון קארעטע מיט איהר; און ניט אבשטעלענדיג זיך מיט'ן קליינווארג, וואס זי האט שוין איצט גוט געקאנט, איז זי אריין אין די וואוינונג פון די פויערים.

די דארפס-לייט זענען געווען אין דערהיים, פערנומען מיט האקען האלץ צום קאכען; זיי האבען זיך אויפגעהויבען שטארק פערוואונדערט, האבען דערלאנגט שטולען און געווארט, וואס דא וועט זיין. דאן האט די יונגע פרוי אנגעהויבען מיט אנ'אבגעריסענער, ציטערענדיגער שטימע:

— ליעבע מענשען, איך בין געקומען צו אייך צוליעב דעם, ווייל איך וואלט וועלען... איך וואלט זעהר וועלען מיטנעהמען מיט זיך אייער... אייער קליינעם יונגעלע...

די דארפסלייט האבען ערשטוינטע אויסגעשטעלט די אויגען און האבען ניט געענטפערט קיין ווארט.

זי האט אבגעכאפט דעם אטעם און גערעדט ווייטער:

— מיר האבען ניט קיין קינדער; מיר זענען איינציגאליין, מיין מאן און איך... מיר וואלטען איהם האלטען ווי אנ'אייגען קינד... ווילט איהר?

די פויערטע האט אנגעהויבען פערשטעהן. זי האט געפרעגט:

— איהר ווילט צונעהמען ביי אונז שארלא'ען? אבער ניין, כ'זאג אייך, ס'וועט ניט געהן.

דא האט זיך אריינגעמישט מאסיע ד'היביער.

— מיין ווייב האט זיך שלעכט אויסגעדריקט. מיר ווילען איהם צושרייבען פאר אנ'אייגענעם זוהן, אבער ער וועט אייך אפט בעזוכען. אויב פון איהם וועט ארויסקומען א גוטער מענש, ווי מען דארף האפען, דאן וועט ער ווערען אונזער יורש. אין פאל אויב מיר'ן האבען קינדער, וועט ער בעקומען זיין חלק צוגלייך מיט זיי. און פערקעהרט, אויב אונזערע האפנונגען וועגען איהם וועלען ניט מקוים ווערען, וועלען מיר איהם, בעת ער וועט מינדיג ווערען, געבען א סומע פון צוואנציג טויזענד פראנק. אט די סומע וועט גלייך אוועקגעלעגט ווערען אויף זיין נאמען ביי'ם נאטאריוס. און אזוי, ווי מיר האבען אייך אויך געדאכט אין זינען, אלזוי וועלען מיר אייך ארויסגעבען ביז'ן סאמע טויט א רענטע פון הונדערט פראנק א מאנאט. איצט האט איהר מיך גוט פערשטאנען?

די דארפס-פרוי האט זיך אויפגעהויבען א צוקאכטע.

— איהר ווילט, כ'זאל אייך פערקויפען שארלא'ן? דא? זאג איך אייך ניין; אט אזוינע זאכען פערלאנגט מען ניט פון א מוטער, אט וואס! אך!.. כ'זאג אייך נאך אמאל: ניין! דאס איז פראסט א נבלה.

דער מאן איז געשטאנען ערנסט פערקלערט און האט

גאָרנישט גערעדט; ער האָט נור אויסגעדריקט זײַן הסכמה מיט זײַן ווײַב, צושאָקלענדיג צו אַלץ מיט'ן קאָפּ.

די מאַדאַם ד'היביער האָט זיך פֿערלאָרען און האָט גענומען וויינען. זי האָט זיך געווענדעט צו איהר מאַן מיט אַ כליפּעדיגער שטימע, מיט אַ שטים פֿון אַ קינד, וואָס אַלע זײַנע קאַפּריזען ווערען געוועהנליך ערפֿילט, און האָט שטיל געזאָגט:

— זיי ווילען ניט, העני, זיי ווילען ניט!

דאַן האָבען זיי געמאַכט דעם לעצטען פּרוב.

— אָבער, פֿרײַנד מײַנע, גיט אַ טראַכט וועגען דער צוקונפֿט פֿון אײַער קינד, וועגען זײַן גליק, וועגען...

די פֿויערטע איז געווען זעהר אויפֿגערעגט און האָט זיי איבערגעריסען די רעד:

— שוין אַלץ געזעהן, שוין אַלץ געהערט, שוין אַלץ בעקלערט... געהט אײַך, געהט, זאָג איך אײַך, אײַער פֿוס זאָל דאָ ניט געדאַכט ווערען. געהערט אַנ'אַקט; דערוועגען זיך צונעהמען אַ קינד גאָר בײַ אַ מאַמען!..

אַרויסגעהענדיג האָט מאַדאַם ד'היביער דערזעהן, אַז ס'זענען געווען צוויי קלענערע קינדערלעך, און זי האָט געפֿרעגט דורך טרערען, מיט דער עקשנות פֿון אַ קאַפּריזער און נאָכגעגעבענער פֿרוי, וואָס וויל קיינמאָל ניט וואַרטען:

— אָבער ס'אַנדער עופּה'לע איז דאָך ניט אײַער'ס?

דער פֿאָטער טיוואַש האָט געענטפֿערט:

— ניין, דאָס איז די שכנים'ס; איהר קענט אַהין אַרײַנגעהן, אויב איהר ווילט.

און ער האָט זיך אומגעקעהרט צוריק אין זײַן הויז, פֿונוואַנען ס'האָט זיך נאָך געהערט די אויפֿגעבראַכטע שטים פֿון זײַן ווײַב.

די וואַלענ'ס זענען געזעסען בײַם טיש און האָבען לאַנגזאַם געגעסען פּעניצעס ברויט, שמירענדיג עס זעהר קאַרג מיט אַ שטיקעל פּוטער אויפֿ'ן שפּיץ מעסער פֿון אַ טעלער.

מאָסיע ד'היביער האָט ווידער אָנגעהויבען פֿאַרלעגען זײַן פֿערלאַנג, אָבער שוין איצט הניפֿה'דיגער אײַדער דאָרטען, מיט מעהר שענדערישע פֿאַרזיכטיגקייטען און שלײַקייט.

די מאַן און ווײַב האָבען געשאָקעלט מיט די קעפּ אויף ניין; אָבער בעת זיי האָבען דערהערט, אַז זיי וועלען בעקומען צו הונדערט פֿראַנק אַ חודש, האָבען זיי זיך איבערגעקוקט, עצה'נדיג זיך מיט די אויגען און שלאָגענדיג זיך מיט דער דעה.

לאַנג האָבען זיי געשוויגען, ניט קענענדיג ענטשלי=

סען זיך און איבערלעבענדיג פיעל שמערצען. דאס ווייב האט ענדליך געפרעגט:

— וואס זאגסטו דערצו, מאן?

ער האט געענטפערט מיט אן ענטשלאסענעם טאן:

— כ'זאג, אז ס'איז גאר ניט קיין מיאוס'ע זאך.

דאן האט מאדאם ד'היביער, ציטערענדיג פון קומער און אונרוהיגקייט, גענומען רעדען מיט זיי וועגען דער צוקונפט פונ'ם קינד, וועגען זיין גליק, און אויך וועגען יענע געלד, וואס ער וועט זיי קענען אין יאהרען ארום געבען.

דער פויער האט געפרעגט:

— אט די צוועלף הונדערט פראנק, וואס איהר זאגט, וועלען זיין אבגעשריבען ביי'ם נאטאריוס?

מאסיע ד'היביער האט געענטפערט:

— אודאי אזוי, אין טאקע מארגען.

די דארפספרוי האט א ווײַלע אטראכט געטאן און זיך אבגערופען:

— הונדערט פראנק א חודש איז צו ווייניג פאר'ן אבנעהמען ביי אונז דאס קינד; אין פופצעהן יאהר ארום וואלט ער ביי אונז אן ארבייטער געווארען; מיר מוזען בעקומען הונדערט צוואנציג פראנק.

מאדאם ד'היביער האט, ציטערענדיג פון אונגעדולד, דערצו גלייך מסכים געווען; און היות זי האט געוואלט וואס גיכער מיטנעהמען דאס קינד, האט זי נאך דערלעגט נאך 100 פראנק א מתנה, בעת איהר מאן איז געווען פערנומען מיט שרייבען א פאפיער. דער מער (שטאט-גאלאווא) און א שכן, וואס מ'האט זיי גלייך איינגעלאדען, האבען געדיענט אלס עדות.

די יונגע פרוי האט א שיינענדיגע פון פרייד אוועקגעפיהרט דעם וויינענדיגען יונגעלע, ווי מען פיהרט אוועק עפיס א געפעלען-געווארענע צאצקע פון א מאגאזין.

די טיוואש'ס זענען געשטאנען ביי דער טיר און האבען שווייגענדיג און שטרענג נאכגעקוקט, ווי זיי פאהרען אוועק, חרטה האבענדיג, קען זיין, אויף זייער אבזאג.

מעהר האט מען ניט געהערט רעדען וועגען דעם קליינינקען זשאן וואלען. די עלטערן זיינע פלעגען יעדען מאנאט געהן צום נאטאריוס אבנעהמען די הונדערט צוואנציג פראנק; זיי האבען זיך צוקריגט מיט זייערע שכנים, ווייל די מוטער טיוואש פלעגט זיי פארווארפען, אז זיי זענען אומעהרליך, טענה'נדיג אהן אויפהער דורך די אפענע טירען, אז מ'דארף זיין פון דער נאטור פערדארבען, אום צו פערקויפען אן'אייגען קינד, אז דאס איז א גרויל, א שמוץ, א נבלה.

צייטענווייז פלעגט זי נעהמען אויף די הענט איהר

שאַרלאָ׳ן מיט אַ בעריהמערישען אָנשטעל, שרייענדיג מיט אַ כּיון צו איהם אַזוי, פּונקט ווי ער וואָלט איהר כּלומר׳שט קענען פֿערשטעהן:

— איך האָב דיך טאַקע ניט פֿערקויפֿט, און איך וועל דיך ניט פֿערקויפֿען, עופֿה׳לע מיינס! איך — איך פֿערקויף ניט מיינע קינדער, איך. יאָ, איך בין ניט רייך, אָבער דאָך פֿערקויף איך פֿונדעסטוועגען ניט מיינע קינדער.

און אין משך פֿון פֿילע יאָהרען פֿלעגט עס אַזוי פֿאָרקומען יעדען טאָג. יעדען טאָג פֿלעגט מען פֿאָר׳ן טיר שרייען מיט גראָבע אָנצוהערעניסען, מיט׳ן מיין, זיי זאָלען דערגרייכען און הערען זיך אין דער וואוינונג פֿון די שכנים. די מוטער טיוואַש איז ענדליך געקומען דערצו, אַז זי האָט זיך געשטעלט העכער פֿון אַלעמען אין דער גאַנצער געגענד, ווייל זי האָט ניט פֿערקויפֿט שאַרלאָ׳ן. און אַלע, וואָס האָבען גערעדט וועגען איהר, פֿלעגען זאָגען:

— כ׳וויים גוט, אַז דאָס איז געוועזען אַ גוטער עסק, אָבער זי האָט זיך פֿונדעסטוועגען געפֿיהרט ווי אַ גוטע מוטער.

מען פֿלעגט איהר ברענגען פֿאַר אַ ביישפּיעל; און שאַרלאָ וויעדער, וועלכער איז שוין אַלט געוואָרען אַכטצעהן יאָהר, איז דערצויגען געוואָרען מיט דעם דאָזיגען געדאַנק, וואָס מ׳האָט איהם אָהן אויפֿהער געקלאַפּט אין קאָפּ, און ער האָט זיך סוף כּל סוף אַליין אויך געהאַלטען העכער פֿון אַלע זיינע חברים דערפֿאַר, וואָס מ׳האָט איהם ניט פֿערקויפֿט.

די וואַלענ׳ס האָבען געלעבט בעקוועם און צופֿרידען אַ דאַנק דער פּענסיע. דערפֿון האָט עס טאַקע געשטאַמט די פֿערביסענע שנאה און בייזקייט פֿון די טיוואַש׳ס, וואָס זענען פֿערבליבען פּונקט אַזוי אָרים און אונגליקליך ווי פֿריהער.

זייער עלטערער זוהן איז אַוועק אין סאָלדאַטען. דער צווייטער איז געשטאָרבען; שאַרלאָ איז איין-איינציגער פֿערבליבען האָרעווען מיט׳ן אַלטען פֿאָטער, אום צו דערנעהרען די מוטער און די צוויי יונגערע שוועסטערלעך, וואָס ער האָט געהאַט. ער איז אַלט געוואָרען 21 יאָהר בעת אין אַ שענעם פֿריהמאָרגען האָט זיך פֿאַר די צוויי שטיבלעך אָבגעשטעלט אַ פּרעכטיגע קאַרעטע. אַ יונגער הערר מיט אַ גאָלדענער זייגער-קייטעל׳ע אויף דער ברוסט איז פֿון דאָרטען אַרויס, דערלאַנגענדיג די האַנד אַן אַלטער דאַמע מיט ווייס-גרויע האָר. די אַלטע דאַמע האָט צו איהם געזאָגט:

— אָט-אָ דאָ, מיין קינד, אינ׳ם צווייטען הויז.

און ער איז אַריינגעגאַנגען אין וואַלענ׳ס שטיבעל ווי צו זיך אַהיים.

די אַלטע מוטער האָט געוואַשען איהרע פֿאַרטוכער; דער קראַנקער פֿאָטער האָט געדרעמעלט ביי׳ם פּריפּע-

טשעק. ביידע האָבען זיי אויפגעהויבען די קעפּ, און דער יונגער־מאַן האָט געזאָגט:

— גוט מאָרגען, פּאַפּאַ; גוט מאָרגען, מאַמאַ.

זיי זענען אויפגעשפּרונגען איבערראַשט און צומישט. די דאָרפספרוי האָט פון אויפרעגונג אַרויסגעלאָזען פון די הענד איהרע זייף אינ'ם וואַסער און האָט שטיל געמורמעלט:

— ס'ביזטו, מיין זוהן? ס'ביזטו, מיין זוהן?

ער האָט איהר אַרומגענומען און אַ קוש געטאָן, זאָגענדיג נאָך אַמאָל: „גוט מאָרגען, מאַמאַ“. און בעת מעשה האָט דער אַלטער, ציטערענדיג מיט'ן גאַנצען קערפּער, געזאָגט מיט זיין רוהיגען טאָן, וועלכען ער האָט קיינמאָל ניט פערלאָזען: „ביזט צוריקגעקומען, זשאַן?“ — פּונקט ווי ער וואָלט איהם געזעהן בלויז מיט אַ חודש צוריק.

און נאָכדעם ווי זיי האָבען זיך מיט אַנאַנד דערקענט, האָבען די עלטערן ניט אַנדערש געוואָלט פיהרען איהם ווייזען פאַר דעם גאַנצען דאָרף. מ'האָט איהם אַריינגעפיהרט צום מער, צום געהילף, צום גלח, צום לעהרער.

שאַרלאָ איז דאַן געשטאַנען ביי'ן שוועל פון זיין שטיבעל און האָט איהם אָנגעקוקט פאַרביי געהענדיג.

ביים אָבענד־ברויט האָט ער געזאָגט צו די אַלטע:

— שוטים האָט איהר געדאַרפט צו זיין, צו דערלאָזען נעהמען די וואַלען'ס יונגעל.

די מוטער האָט געענטפערט ברוגז:

— כ'האָב ניט געוואָלט פערקויפען אונזער קינד.

דער פאָטער האָט גאָרנישט ניט געזאָגט. דער זוהן האָט גערעדט ווייטער:

— ס'איז גאָר ניט אַזאַ אונגליק געאָפּפערט צו ווערען אויף אַזאַ'ן אופן?

דאַן האָט דער פאָטער טיוואַש אויסגעשריען מיט אַ כעס'דיגען טאָן:

— דו מאַך אונז ניט קיין פאָרוואורפען דערפאַר, וואָס מיר האָבען דיך ניט פערקויפט.

נור דער יונגער מאַן האָט אָבגעענטפערט גראָב:

— יאָ, איך וואַרף דאָס טאַקע אייך אויף, וואָס איהר זענט אַזוינע אונווויסענדע. אַזוינע עלטערן ווי איהר זענען נור אַן אונגליק פאַר קינדער. איהר פערדיענט, איך זאָל אייך אַוועקוואַרפען.

די גוטע פרוי האָט געוויינט אַריבערגעבויגען איבער איהר טעלער. זי האָט אַל'ץ געזיפצט, שלינגענדיג די לעפעל זופּ און פערגיסענדיג אַ העלפט:

— נו, לאָז זיך ממית'ן אויף צו האָדעווען קינדער!

דערויף האָט דער בחור געענטפערט מיט גראָבקייט:

— כ'וואָלט בעסער געוואָלט גאָרנישט געבאָרען ווערען,

איידער צו זיין דאס, וואס איך בין. בעת איך האב דערזעהן אט יענעם, האט באלד אין מיר מיין גאנץ בלוט אויפגעקאכט. איך האב א טראכט געטאן: — אט וואס איך וואלט דאס איצטער געווען.

ער האט זיך אויפגעהויבען.

— הערט זיך איין, די גלייכסטע זאך איז פאר מיר און פאר אייך, איך זאל דא מעהר א טאג ניט פערבלייבען. ס'איז פאר אונז אלעמען בעסער, וואריום איך וועל דאס אייך אליין אויפווארפען פון דערפריה ביז נאכט און אייך פערביטערן דאס לעבען. דאס, זעהט איהר, וועל איך אייך קיינמאל ניט מוחל זיין!

ביידע אלטע, דערשלאגענע און פערטרויערטע, האבען געשוויגען און געגאסען זודיגע טרערען.

ער האט ווייטער גערעדט:

— ניין, דער דאזיגער געדאנק איז צו אונערטרעגליך. איך וויל בעסער געהן זוכען מיין לעבענס-מיטעל ערגעץ אנדערסוואו.

ער האט געעפענט די טיר. אין שטיבעל האט זיך אריינגעריסען א טומעל פון קולות. ביי די וואלען'ס איז געווען יום-טוב צוליעב דעם צוריקגעקומענעם זוהן.

דאן האט שארלא דערלאנגט א טיפע מיט'ן פיס, האט זיך געווענדעט צו זיינע עלטערן און אויסגעשריען:

— המורים וואס איהר זייט!

און ער איז פערשוואונדען אינ'ם חושך פון דער נאכט.

פון פראנצויזיש א. י. גאלדשמידט.

א. קריזאווסקי. הערבסט-שענקייט.

די אויך, הערבסט, פערמאגסט דיין שענקייט:
בלומען, שטראלען, פויגעל-ליעדער;..
ס'זוינט זיך דורך דיין שווארצער הימעל,
שיינט ער ניי-געבארען ווידער...

קומט דער בלאה-פויגעל אין וועלדעל,
לאזט זיך באלד א הערבסט-ליעד הערען...
הערט דאס פויגעל-ליעד מיין ליעבסטע,
זינגט זי-מיט מיט שענע טרערען...

ס'ווערען ניי־געבארען גרעזלעך,
ס'שפראצט ארויס א בלייכעס בלימעל...
און מיט קאלטע, קראנקע שטראלען,
גלעט זיי מוטערליך דער הימעל...

ס'בענקט דאס בלימעל נאך זיין ליעבסטע,—
נאך פון פריהלינג איהם א זכר,—
ס'וועלקט זיין הארץ ווי מיינס אהן ליעבע:
ס'ווערט ווי איך אלץ בלייכער, בלייכער...

צוקריגט די ערד זיך מיט'ן הימעל,
צארענט, שטורעמט ער, איהר ליעבער,
טוט די זון א קראנקען שמייכעל
און זיי בעטען זיך באלד איבער.

ש. גארדאן. די לבנה.

איך האב אזוי ליעב די לבנה,
וואס קוקט אזוי עלענד, פערטראכט,—
ווי זי וואלט עפיס וואס ס'איז פערלארען
אין טיעפקייט, אין ווייטקייט פון נאכט;

ווי ס'וואלט איהר דער טיעף־בלויער הימעל
פערכישופ'ט און מעשיות דערצעהלט
פון מענשען מיט אפענע וואונדען,
וואס קענען ניט ווערען פערהיילט.

איך האב אזוי ליעב די לבנה
איך בעט זיך: אך נעהם מיך ארויף,
ועב איין מיט די זילבערנע פעדים
מיין גייסט פון פערמאטערטען גוף.

און כ'שטעה מיט פערהאלטענעם אטעם,
עס באדט זיך מיין הארץ אין דעם שיין,
און טרינקט זיך און ווערט ניט דערטרונקען,
און דרעמילט און שלעפערט ניט איין...

וואלדא עמערסאן: וועגען קונסט.

היות ווי די מענשליכע נשמה שטעהט ניט אויף איין אָרט, דעריבער הורט זי זיך קיין מאָל ניט איבער אינגאנצען, נאָר שטענדיג פרובט זי צו שאַפען עפּיס וואָס נייעס און בעסערעס. דאָס ווייזט זיך אַרויס סיי אין די נוצליכע, סיי אין די שענע קינסטען, אויב מיר זאָלען געברויכען די געוועהנליכע פונאַנדערטיילונג פון ווערק לויט דעם, צי האָבען זיי אַלס צוועק נוצען אָדער שענקייט. בכן איז דער צוועק פון אונזערע שענע קונסטען ניט נאָכמאַכונג, נאָר שאַפונג. אין לאַנדשאַפטען בעדאַרף דער מאָלער געבען דעם אַיינדרוק פון אַזאַ שענער שאַפונג, וואָס איהר גלייכען האָבען מיר נישט געזעהן. די פּרטים, די פּראָזאַ פון דער נאַטור בעדאַרף ער דורכלאָזען און געבען אונז בלויז דעם גייסט און גלאַנץ. ער בעדאַרף וויסען, אַז די לאַנדשאַפט האָט שענקייט פאַר זיין אויג דערפאַר, וואָס זי דריקט אויס אַ געדאַנק, וואָס געפעלט איהם, און דאָס דערפאַר, ווייל די זעלביגע קראַפט, וואָס זעהט דורך זיינע אויגען, ווערט געזעהן אויך אין דער ערשיינונג גופא. און ער וועט קומען דערצו, אַז ער וועט שאַצען הויך ניט נאַטור, נאָר דאָס, וואָס די נאַטור וויל אונז זאָגען, און וועט אויף אַזאַ אופן דערהויכען אין זיין קאָפּיע יענע געשטאַלטען, וואָס זענען איהם צום האַרצען. ער וועט געבען די פינסטערניס פון דער פינסטערניס און דעם זונענשיין פון׳ם זונענשיין. אין פּאָרטרעט מוז ער אויסמאָלען דעם אינעווייניגסטען כאַראַקטער און ניט די אויסווייניגסטע געשטאַלטען, און בעטראַכטען דעם מענשען, וואָס ער מאָלט, בלויז אַלס אַ ניט־פולקומענעם בילד אָדער קאָפּיע פון׳ם געווינשטען אָריגינאַל.

וואָס דען אַנדערס איז די פערקירצונג און אָבקלייבונג, וואָס מיר ווענדען אָן אין איטליכער גייסטיגער טעטיגקייט, אויב ניט דער אימפּולס גופא צום שאַפען? ווארום דאָס איז די שפע פון יענעם העכערן, וואָס בעווייזט, ווי איבערצוגעבען אַ גרויסען אינהאַלט דורך פּשוט׳ע סימבאָלען. וואָס דען אַנדערס איז אַ מענש, אויב ניט דער בעסטער מיטעל, וואָס די נאַטור פערמאָגט, זיך אַליין צו ערקלערען? וואָס דען אַנדערס איז אַ מענש, אויב ניט אַ שענע לאַנדשאַפט, וואָס ענטהאַלט אין זיך אַ סך מעהר, איידער דער האָריזאָנט קאָן אויסמאָלען? אויב ניט דער עקלעקטיזם פון דער נאַטור? און וואָס דען אַנדערס איז דעם מענשענס שפּראַך, זיין תשוקה צו מאָלען, זיין ליעבע צו דער נאַטור, אויב ניט נאָך אַ בעסערער מיטעל צוליב דעם זעלביגען צוועק? אַלע די לאַנגווייליגע מיילען פון׳ם שטח און די פודען פון דער מאַסע דורכגעלאָזען — און דער גייסט אָדער די מאָראַל דערפון צונויפגעדריקט אין איין מוזיקאַלישען וואָרט, אָדער אין׳ם דינסטען שטריך פון אַ פּינזעל?

נאָר דער קינסטלער מוז געברויכען יענע סימבאָלען, וואָס ווערען געברויכט אין זיינע צייטען און ביי זיין נאַציע, בכדי איבערצוגעבען זיינע פערברייטערטע געפיהלען זיינע מיטמענשען. דאָס נייע אין

דער קונסט ווערט תמיד ארויסגעבילדעט פונ'ם אלטען. דער מלאך, וואס איז ממונה אויף דער צייט, לעגט שטענדיג ארויף זיין אונפערטילגבארען שטעמפעל אויפ'ן ווערק און גיט איהם אנ'אונאויסשפרעכליכען צויבער פאר'ן כח הדמיון. ווי ווייט דער גייסטיגער כאראקטער פון דער צייט געוועלטיגט איבער'ן ארטיסט און געפינט אנ'אויסדרוק אין זיין ווערק, אויף אזוי פיעל וועט דאס ווערק אויף שטענדיג איינהאלטען א געוויסע גרויסקייט און וועט בעווייזען פאר די צוקונפטיגע צושויער דאס אונבעוואוסטע, דאס אונאויסמיידליכע, דאס געטליכע. קיין איין מענש קאן ניט איגנאנצען אויסשליסען אטא דעם יסוד פון נויטווענדיגקייט פון זיין ווערק. קיין איין מענש קאן ניט איגנאנצען בעפרייען זיך פון זיין דור און פון זיין לאנד, אדער שאפען א מאדעל, וואס אין איהם זאלען די ערציהונג, רעליגיע, פאליטיק, מנהגים און קינסטען פון זיין צייט ניט האבען קיין חלק. ווי אריגינעל, ווי ווילענסשטארק און פאנטאסטיש ער זאל ניט זיין, קאן ער אלץ ניט אויסמעקען פון זיין ווערק אלע סימנים פון די געדאנקען, וואס צווישען זיי איז ער אויסגעוואקסען. די אויסמיידונג גופא לאזט דייטליך זעהן דעם מנהג, וועלכען ער מיידט אויס. אהן זיין ווילען און וויסען איז דער קינסטלער געצוואונגען דורך דער לופט, וואס ער אטעמט איין, און דורך דער אידעע, וואס פאר איהר לעבען און ארבייטען ער און זיינע צייט־חברים, צו האלטען זיך פאר די מנהגים פון זיין צייט, הגם ניט אלע מאל פערשטעהט ער זיי. נאר קיין איינצעלנער טאלענט קאן קיין מאל ניט צוגעבען דעם ווערק אזא צויבער, ווי עס גיט צו דאס אונאויסמיידליכע, וואס געפינט זיך אינ'ם ווערק. עס מוז זיך אונז דוכטען, אז דעם קינסטלער'ס האנד אדער שגיצמעסער איז געהאלטען און געפיהרט דורך א גיגאנטישע האנד, וואס צייכענט אן א נייע ליניע אין דער געשיכטע פון דער מענשליכער ראסע. אט דאס גיט א ווערט די עגיפטישע היערָאגליפען, די אינדישע, כינעזישע און מעקסיקאנישע געצען־בילדער, ווי גראב און מיאוס זיי זאלען ניט זיין. זיי בעצייכענען די הויכקייט פון דער מענשליכער נשמה אין יענער צייט, און זענען געווען ניט קיין פאנטאזיעס, נאר געדרונגען פון א נויטווענדיגקייט, וואס איז טיעף, ווי די וועלט. צי דען בעדארף איך נאך מוסיף זיין, אז אלע ווערק פון דער פלאסטישער קונסט, וואס זענען נאך פארהאן, האבען זייער העכסטען ווערט דערין, וואס זיי שטעלען פאר די געשיכטע דערין, וואס זיי זענען ווי א שטריך, וועלכען די אויבערשטע השגחה האט געצויגען אויפ'ן פארטרעט, א שטריך, וואס איז פולקומען און שען, און וואס לויט איהרע בעפעהלען געהען אלע בריאים פארויס צו זייער השתלמות.

הייסט עס, אז פון היסטארישען שטאנדפונקט איז עס געווען די אויפגאבע פון דער קונסט צו ערציהען אין מענשען דעם בעגריף פון שענקייט. מיר זענען איינגעטונקט אין שענקייט, נאר אונזערע אויגען קאנען זי ניט קלאר זעהן. עס איז נויטיג, דורך בולט מאכען בעזונדערע שטריכען, צו העלפען און צופיהרען דעם שלאפעדיגען געשמאק. מיר שניצען און מאלען, אבער מיר בעטראכטען געשניצטעס און געמאלטעס אזוי ווי מיר וואלטען אויסגעפארשט דעם סוד פון דער פארם. דער

קונץ פון דער קונסט בעשטעהט אין אָבזונדערן, אין אויסטיילען איין אָביעקט פון דער גאַנצער, פערפלאָנטערטער פערשיידענהייט. כל זמן אַ געגענשטאַנד שטעהט נאָך אין פערבינדונג מיט אַנדערע געגענשטאַנדען, איז מעגליך הנאה, בעטראַכטונג, אָבער ניט קיין געדאַנק. אונזער גליק און אומגליק זענען אונפראָדוקטיוו. דאָס קינד ליגט אין אַ הינערפלעט פון תענוג, נאָר זיין אינדיווידועלער כאַראַקטער און זיין פראַקטישער כח זענען אָבהענגיג פון דער פעולה, וואָס ער מאַכט אַלע טאָג אין אָבזונדערן די געגענשטאַנדען, האַבענדיג צו טון אין יעדער צייט מיט אַן איינצעלנער זאַך. ליעבע און אַלע תאוות קאָנצענטרירען די גאַנצע עקסיסטענץ אַרום איין איינציגער פאָרם. עס איז די פעהיגקייט פון געוויסע גייסטער צו געבען אַן אויסשליסליכע פולקייט דעם אָביעקט, דעם געדאַנק, דעם וואָרט, וואָס זיי זענען פערנומען דערמיט, און צו מאַכען דאָס אויף אַ געוויסער צייט פאַר׳ן עיקר פון דער וועלט. דאָס זענען די קינסטלער, די רעדנער, די פיהרער פון דער געזעלשאַפט. די קראַפט אָבצוזונדערען און גרויס צו מאַכען דורך דער אָבזונדערונג — דאָס איז דער עצם מהות פון דער שפּראַך־קונסט אין די הענד פונ׳ם רעדנער און פון פּאָעט. אָטאָ די שפּראַך־קונסט, אָדער די קראַפט צו פיקסירען די מאָמענטאַנע גרויסקייט פון אַ זאַך, וואָס איז אַזוי בעמערקענסווערט ביי די גרויסע פּאָעטען און שרייבער, ווי בייראָן, בארק, קאַרלייל, — דאָס בעווייזט דער מאָלער אין פאַרבען און דער סקולפּטאָר אויפ׳ן שטיין. די דאָזיגע קראַפט איז אָבהענגיג פון דער טיעפקייט, מיט וועלכער דער קינסטלער דרינגט אַריין אין דער זאַך, וואָס ער בעטראַכט. וואָרום איטליכע זאַך האָט איהרע וואָרצלען אין דער צענטראַלער נאַטור און קאָן, פערשטעהט זיך, בעוויזען ווערען אונז אויף אַזאַ אופן, אַז עס זאָל פאָרשטעלען די גאַנצע וועלט. דעריבער איז איטליך ווערק פון זשעני דער מושל פון דער שעה און קאָנצענטרירט אויף זיך די אויפמערקזאַמקייט. פאַר דעם מאָמענט איז עס דאָס איינציגע, וואָס איז ראוי געשאַפען צו ווערען — צי איז עס אַ שיר, אַן אָפּער, אַ לאַנדשאַפט, אַ סטאַטוע, אַ רעדע, אַ פּלאַן פון אַ טעמפּעל, פון אַ שלאַכט אָדער פון אַן ענטדעקונגס־רייזע. באַלד אָבער געהען מיר איבער צו אַן אַנדער אָביעקט, וואָס פורעמט זיך אויס אַלס אַ גאַנצע זאַך, פונקט אַזוי ווי דער ערשטער. למשל, אַ שען געפּלאַנצטער גאָרטען — און קיין זאַך, דוכט זיך אונז, איז נישט כדאי צו טון, חוץ צו פּלאַנצען גערטענער. איך וואָלט גערעכענט פייער פאַר די בעסטע זאַך אויף דער וועלט, אויב איך וואָלט ניט געווען בעקאָנט מיט לופט, מיט וואַסער און ערד. וואָרום עס איז דאָס רעכט און די פעהיגקייט פון אַלע נאַטור־געגענשטאַנדען, פון אַלע עכטע טאַלענטען, פון אַלע מיטגעבאָרענע פעהיגקייטען בכלל — צו זיין פאַר זייער צייט די שפּיץ פון דער וועלט. אַ וועווערקע, וואָס שפּרינגט אַרום פון איין צווייג אויפ׳ן אַנדערן, און וואָס דער גאַנצער וואַלד איז פאַר איהר נאָר איין גרויסער בוים, געשאַפען צוליב איהר הנאה, — בעפרידיגט דעם אויג ניט ווייניגער פון אַ לייב, איז שען, זעלבסטגענוגענד און שטענדיג נאַטירליך. אַ גוטע באַלאַדע, בשעת איך הער זי, ציהט אָן מיין האַרץ און אויער, פונקט אַזוי ווי אַ פּאָעמע, וואָס איך האָב פריהער געהערט, האָט מיך

דעמאָלט צוגעצויגען. אַ הונד, געצייכענט דורך אַ מייסטער, אָדער אַ האָפּטע חורים'לעך, בעפרידיגט און איז אַ ווירקליכער געגענשטאַנד ניט ווינציגער, איידער מיקעל אַנדזשעלאָ'ס פרעסקעס (וואַנד־מאָלערייען). פון אַ גאַנצער רייה אויסגעצייכענטע אָביעקטען, וואָס געהען כסדר איינער נאָכ'ן אַנדערן, לערנען מיר צולעצט דערקענען די אונענדליכקייט פון דער וועלט, די רייכקייט פון דער מענשליכער טבע, וואָס קאָן שטרעבען צו אונענדליכקייט אין איטליכער ריכטונג. נאָר איך דערגעה אויך, אַז דאָס, וואָס האָט געמאַכט מיך שטוינען און בעצויבערט אין'ם ערשטען ווערק, מאַכט מיך אויך שטוינען אין צווייטען ווערק; אַז די שענקייט אין אַלע זאַכען איז איינע.

די אויפגאַבע פון מאָלעריי און סקולפּטור איז, דוכט זיך, זעהר אַ פּשוט'ע. די בעסטע בילדער זאָגען אונז גרינג אויס זייערע לעצטע סודות. די בעסטע בילדער זענען גראָבע צייכנונגען פון ווינציג וואונדערפולע פּינטלעך, ליניעס און קאָלירען, וואָס בילדען די שטענדיג זיך פייטענדיגע „לאַנדשאַפט מיט לעבעדיגע פיגורען", צווישען וועלכע מיר לעבען.

מאַלעריי איז, דוכט זיך, פאַר'ן אויג דאָס איינענע, וואָס די קונסט פון טאַנצען פאַר די אברים. ווען די קונסט פון טאַנצען האָט אונז אויסגעלערענט, זיך אַליין צו בעהערשען, צו האַלטען זיך מיט גראַציע, צו בעוועגען זיך מיט פלינקקייט—דעמאָלט איז גלייכער פאַר אונז צו פערגעסען די טריט, וואָס דער טאַנצמייסטער האָט אונז געלערנט. אַזוי לערנט אונז אויך די מאָלעריי צו פערשטעהן דעם גלאַנץ פון די פאַרבען און דעם אויסדרוק פין דער פאָרם — און אַזוי ווי איך זעה אַ סך בילדער און אַ העכערן זשעני אין דער קונסט, אַזוי זעה איך אויך די גרעניצלאָזע רייכקייט פונ'ם פּינזעל, די גלייכגילטיגקייט, מיט וועלכער דעם קינסטלער שטעהט פריי אויסצוקלייבען צווישען אַלע מעגליכע פאָרמען. אויב ער קאָן מאָלען איטליכע זאַך, פאַר וואָס זאָל ער מאָלען אַבי וואָס? ערשט דעמאָלט איז מיין אויג געעפענט פאַר'ן אייביגען בילד, וואָס די נאַטור מאָלט פאַר מיר אויפ'ן גאַס, מיט זיך בעוועגענדע מענער און קינדער, בעטלערס און שענע דאַמען, אָנגעקליידעט אין רויט און גרין, אין בלוי און גרוי; לאַנגע האָר, סיווע האָר, ווייסע פּנימ'ער, שוואַרצע פּנימ'ער, פּנימ'ער מיט קנייטשען, ריזען, קאַרליקעס, גראָבע, דינע — אַלע בעדעקט מיט'ן הימעל איבער זייערע קעפּ, און ערד און ים אונטער זייערע פיס.

אַ גאַלעריי פון סקולפּטור לערנט דאָס איינענע, נאָר בולט'ער. פּונקט אַזוי ווי מאָלעריי לערנט אויס צו פערשטעהן די פאַרבען, אַזוי לערנט אויס סקולפּטור די אַנאַטאָמיע פון דער פאָרם. ווען איך האָב געזעהן שענע סטאַטועס און געה דערנאָך אַריין אין אַן עפענטליכער פערזאַמלונג, דעמאָלט פערשטעה איך גוט, וואָס עס האָט געמיינט דער, וואָס האָט געזאָגט: „נאָכדעם ווי איך האָב געלייענט האָמער'ן, ווייזען מיר אויס אַלע מענשען, ווי ריזען". איך זעה אויך דייטליך, אַז מאָלעריי און סקולפּטור זענען אַ גימנאַסטיק פאַר'ן אויג, זיי לערנען זי אויס שאַרפער צו זעהן. קיין איין סטאַטוע קאָן ניט ווערען צוגעגליכען צו אַ לעבעדיגען מענשען, וואָס ער שטעהט אונענדליך העכער איבער וואָסער איהר ווילט אידעאַל פון סקולפּטור.

וואָרום שטענדיג בייט ער זיך. וואָס פאַר אַ קונסט־גאַלעריע! איך האָב דאָ פאַר מיר: קיינער האָט ניט געשאַפען די דאָזיגע פערשיידענע גרופּען און אָריגענעלע, איינענאַרטיגע פיגורען. דאָ איז דער קינסטלער אַליין אונגעריכטערהייד, ווילענדיג ניט ווילענדיג, צווישען די פיגורען וואָס ער שאַפט. דאָ בעריהרט איהם פלוצלונג איין געדאַנק, דאָ אַנ'אַנדער געדאַנק, און מיט יעדען מאָמענט בייט ער אום דעם גאַנצען אויסזעהן, די לאַגע און דעם אויסדרוק פון זיין לייהם. וואַרפט אַוועק אייער אייל און מאַלער־וואַרשטאַט, אייער מירמעל־שטיין און שניצמעסער! דאָ האָבען זיי קיין שום ווערט ניט. זיי בעדאַרפען בלויז דיענען, כדי צו עפענען אייערע אויגען פאַר דער צויבערקראַפט פון דער אייביגער קינסט, אין איבעריגען זענען זיי בלויז אַ פוסטע פערבלענדעניס.

דאָס, וואָס איטליכס שאַפען בעציהט זיך סוף כל סוף אויף אַ גרונד־קראַפט, דערקלערט די אַלגעמיינע שטריכען, וואָס זענען שייך צו אַלע ווערק פון דער העכסטער קונסט: וואָס זיי זענען אַלגעמיין־פערשטענדליך, וואָס זיי ברענגען אונז צוריק צום פשוט'סטען געמיטס־צושטאַנד, וואָס זיי זענען רעליגיעז. וואָרום די קונסט, וואָס בעווייזט זיך דעריין, — דאָס איז די ענטפּלעקונג פון דער נשמה, אַ שטראַהל פון רייניגער ליכט, וואָס בעדאַרף מאַכען דעם זעלביגען איינדרוק, וואָס עס מאַכען נאַטור־געגענשטאַנדען. אין גליקליכע שעה'ן ערשיינט פאַר אונז די נאַטור איינס מיט דער קונסט; אַלס פאָלקומענע קונסט — דאָס ווערק פונ'ם זשעני. און אַ יחיד, וואָס אין איהם זענען דער פשוט'ער גוסט און די פעהיגקייט איינצוזאַפּען אַלע גרויסע מענשליכע איינדרוקען נובר די צופעליגקייטען פון אַנ'אָרטליכער און ספּעציעלער קולטור, — אַזאַ מענש איז דער בעסטער קונסט־קריטיקער. ווען מיר זאָלען אפילו דורכוואַנדערען די גאַנצע וועלט כדי צו זוכען דאָס שענע, וועלען מיר עס דאָך ניט געפינען, אויב מיר וועלען עס ניט טראָגען מיט זיך. דאָס בעסטע פון דער שענקייט איז אַ שענערער כשוף איידער דער, וועלכען עס קאָנען לערנען די כללים פון דער קונסט — דאָס איז אַנ'אויסשטראַהלונג פונ'ם קונסטווערק, פונ'ם מענשליכען כאַראַקטער, — אַ וואונדערפולער אויסדרוק דורך שטיין אָדער לייוואַנט אָדער מוזיקאַלישע קלאַנגען פון די טיעפסטע און פשוט'סטע אייגענשאַפטען פון אונזער טבע, און דעריבער איז עס פערשטענדליך מעהר פון אַלעמען פאַר אַזעלכע נשמות, וואָס האָבען אַליין אָט די אייגענשאַפטען. אין די סקולפּטור־ווערק פון די גריכען, אין די בנינים פון די רוימער און אין די בילדער פון די טאָסקאַנישע און ווענעציאַנישע מייסטערס — איז דער העכסטער צויבער די אַלגעמיינע שפּראַך, וואָס זיי רעדען. אַ מין רעליגיע פון מאָראַלישער נאַטור, פון ריינקייט, ליעבע און האָפענונג אָטעמט אַרויס פון זיי אַלעמען. דאָס אייגענע, וואָס מיר טראָגען אַריין אין זיי, טראָגען מיר אויך צוריק אַרויס, נאָך הערליכער בעלויכטען אין זכרון. דער רייזענדער, וואָס בעזוכט דעם וואַטיקאַן און געהט אַרום פון איין חדר אין'ם אַנדערן פאַרביי גאַלעריען פון סטאַטועס, וואַזען, סאַרקאָפאַגען *) און קאַנדעלאַבערס, פאַרביי אַלע די פאָרמען פון שענקייט, וואָס זענען אויסגעשניצט אויף די רייכסטע מאַטעריאַלען, — קאָן גרינג פער־

---

*) גרויסאַרטיגע אָרונות.

געסען, ווי פּשוט עס זענען די יסודות, וואָס פון זיי זענען זיי געדרונגען, און אַז זיי שטאַמען אָב פון די זעלבּיגע געדאַנקען און געזעצען, וואָס זיצען אין זיין אייגענער ברוסט. ער שטודירט די טעכנישע כּללים פון דער דאָזיגער וואונדערפולער ירושה, נאָר ער פערגעסט, אַז די ווערק זענען גאָרניט שטענדיג אַזוי צונויפגעשטעלט געוואָרען; אַז אַ סך לענדער און אַ סך דורות האָבען אַריינגעטראָגען זייער חלק אין זיי; אַז איטליך ווערק איז אַרויסגעקומען פונ׳ם ווארשטאַט פון אַ קינסטלער, וואָס האָט געאַרבייט ביחידות און האָט אפשר גאָרניט געוואוסט, אַז עס עקסיסטירען אַנדערע סקולפּטור־ווערק; אַז אפשר האָט ער געשאַפען זיין ווערק, ניט האָבענדיג קיין אַנדער מאָדעל, הוץ דאָס לעבען, דאָס פּשוט׳ע בעל־הבתישע לעבען און די פרייד און צער פון די פערזענליכע בעציהונגען, פון שלאָגענדע הערצער און אויגען, וואָס בעגעגענען זיך, פון אָרימקייט און נויטווענדיגקייט, פון האָפענונג און שרעק. אָט דאָס אַלץ איז געווען, וואָס האָט איהם בעגייסטערט, און דאָס זענען די רעזולטאַטען, וואָס ער טראָגט אַהיים פאַר אייער האַרץ און געמיט. אין ערך צו זיין קראַפט, וועט דער קינסט־לער געפינען אין זיין ווערק אַן׳אויסדרוק פאַר זיין אייגענעם כאַראַקטער. ער וועט בשום אופן ניט זיין אייגענעם אָדער פערהינדערט דורך זיין מאַטעריאַל. נאָר היות ווי ער מוז בעל כּרחו זיך אַרויסזאָגען, דעריבער וועט דער דימאַנט ווערען צו וואַקס אין זיינע הענד און וועט דערלאָזען איהם זיך אַרויסצוגעבען אין זיין גאַנצער גרייס. ניט קיין אָנגענומענע נאַטור אָדער קולטור בעדאַרף ער אַרויסלאָזען אויף זיך, אויך בעדאַרף ער ניט פרעגען, וואָס איז די מאָדע אין רוים אָדער אין פאַריז. נאָר די שטוב און דער וועטער און דער אַרט לעבען, וואָס אָרימקייט און דער מזל פון גע־בּאָרען אָן האָבען זיי געמאַכט צוגלייך אי פערהאַסט אי טייער, אין דער גרויער, אונגעפאַרבטער הילצענער כאַלופּקע, אָדער אין ווינקעל פון דאָרפי־שען הייזעל אָדער אין דער ענגער דירה, וואו ער האָט אויסגעהאַלטען אַלע דחקות פון שטאָטישער אָרימקייט, — דאָס אַלץ וועט דינען פּונקט אַזוי גוט, ווי אַן׳אַנדער לאַגע, אַלס אַ סימבאָל פון אַ געדאַנק, וואָס פליסט דורך אַלץ אָהן אונטערשייד.

איך געדענק, אַז אין מיינע יונגע יאָהרען, בשעת איך האָב געהערט וועגען די וואונדערליכע זאַכען פון דער איטאַליענישער מאָלעריי, האָב איך זיך פאָרגעשטעלט, אַז די גרויסע בילדער מוזען זיין עפּיס ניט גע־וועהנליכעס; אַן׳איבּעררעשענדע קאָמבּינאַציע פון פאַרבען און פאָרם; אַן׳־אויסטערלישער וואונדער, בּאַרבּאַרישע פּעריל און גאָלד, פּונקט אַזוי ווי די פליטערלעך און פאָהנען פון מיליטער, וואָס בעצויבערן אַזוי די אויגען און דעם כּח הדמיון פון הדר־יונגלעך. איך האָב געמיינט צו זעהן און צו דערוויסען זיך מי יודע וואָס. נאָר אַז איך בין סוף כּל סוף געקומען קיין רוים און האָב דערזעהן מיט מיינע אויגען די בילדער; האָב איך געפונען, אַז דער זשעני האָט איבּערגעלאָזט פאַר אָנפאַנגער דאָס העלפאַרביגע, דאָס פאַנטאַסטישע, דאָס פּראַהלענדע, און אַליין גופא שטרעבט ער דירעקט צו פּשוט׳קייט און וואָהרהאַפטיגקייט. אַז דער זשעני איז אויפריכטיג און פאַמיליער; אַז ער איז אַלט, אַן׳אייביגער פאַקט, וואָס איך האָב שוין בע־געגענט אין אַזוי פיעל פאָרמען; וואָס מיט איהם האָב איך געלעבט; אַז

ער איז פשוט איהר און איך, ווען איך קען אזוי גוט, — וועגען וואָס מיר האָבען אַזוי אָפט געשמועסט אין דערהיים. די איינענע ערפאַהרונג האָב איך שוין געהאַט אין אַ קירך אין נעאַפּעל. דאָ האָב איך געזעהן, אַז קיין זאַך האָט זיך ביי מיר ניט אומגעביטען, חוץ דעם אָרט, און איך האָב צו מיר אַזוי געזאָגט: „דו נאַרישע קינד, צי דען ביזטו געקומען אַהער איבער פיער טויזענד מייל געזאַלצענע וואַסער, בכדי צו געפינען דאָס, וואָס איז געווען פולקומען אין דיר דאָרט אין דער היים?“ דעם זעלבּיגען פאַקט האָב איך געזעהן ווידער אין דער אַקאַדעמיע פון נעאַפּעל, אין די זאַלען פון סקולפּטור, און ווידער אַמאָל, אַז איך בין געקומען קיין רוים, צו די בילדער פון ראַפאַעל, אַנדזשעלאָ, סאַקי, טיציאַן און לעאָנאַרדאָ דאַ ווינטשי. „וואָס, אַלטער, מוילוואורף! אַרבייסטו אַזוי פלייסיג אין דער ערד?“ דאָס האָט דאָך געריזט נעבען מיר: וואָס איך האָב געטראַכט, אַז איך האָב עס געלאָזען אין באָסטאָן, איז געווען דאָ אין וואַטיקאַן און ווידער אין מיין לאַנד און אין פּאַריז, און אַלע רייזען זענען לעכערליך, ווי אַ פערד אין קאַלאָוואַד, וואָס געהט און געהט און בלייבּט אַלץ אויפ'ן אייגענעם אָרט. און איצט בין איך געקומען צו דער איבערצייגונג, אַז אָט די אַלע בילדער ניט זיי איבעראַשען מיך, ווי עפּיס פרעמדס, נאָר זיי זענען נאָהענט צו מיין האַרץ.

בילדער בעדאַרפען ניט זיין צו פיעל מאָלעריש. איבער קיין זאַך וועדען ניט מענשען אַזוי נשתומם, ווי איבער'ן פשוט'ען שכל און איבער קלאָרע פערשטענדליכע מעשים. אַלע גרויסע מעשים זענען געווען פשוט, און אַלע גרויסע בילדער זענען אויך אַזוי.

די מבינות פון בילדער־הענדלער האָט איהר ווערט, אָבער האָרכט ניט אויף זייער קריטיק, בשעת אייער האַרץ איז בעריהרט פונ'ם זשעני. דאָס גרויסע בילד איז געוואָרען געמאָלט ניט פאַר זיי, ס'איז געמאָלט פאַר אייך; פאַר די, וואָס האָבען אויגען, וואָס זענען מסוגל צו ווערען געריהרט דורך פשוט'קייט און געהויבענע געמיטס־בעוועגונגען.

פונדעסטוועגען, נאָכדעם ווי מיר האָבען אַרויסגעזאָגט אַלע די שענע זאַכען וועגען די קינסטען, מוזען מיר צום סוף אָפען זיך מודה זיין, אַז די קינסטען, אַזוי ווי מיר קענען זיי, זענען מעהר ניט ווי אַ ראשית תבות. אונזער בעסטער לויב איז אָבער געגעבען פאַר דאָס, צו וואָס זיי שטרעבען און וואָס זיי זאָגען צו און ניט פאַר דעם, וואָס מיר זעהען איצט. דער יעניגער האָט אַ נידעריגע פאָרשטעלונג וועגען דעם מענשענס פעהיגקייטען, ווער עס גלויבט, אַז די בעסטע צייט פון שאַפינג איז שוין פאַרביי. דער אמת'ער ווערט פון דער איליאַדע אָדער פון ראַפאַעל'ס אַ בילד בעשטעהט דערין, וואָס זיי זענען סימנים פון מאַכט, זיי זענען כוואַליעס אָדער קליינע ווערלכעלעך אויפ'ן גרויסען שטראָם פון דער שטרעבונג; סימנים פון דער אייביגער קראַפט־אָנשטרענגונג צו שאַפען, וואָס די נשמה ווייזט אַרויס אפילו אין איהר ערגסטען צושטאַנד. די קונסט איז נאָך ניט צייטיג געוואָרען, אויב זי שטעלט זיך ניט פנים אל פנים מיט די מעכטיגסטע שטרעמונגען אין דער וועלט, אויב זי איז ניט פראַקטיש און מאָראַליש, אויב זי שטעהט ניט אין בעריהרונג מיט'ן געוויסען, אויב זי לאָזט ניט פיהלען די אָרימע און אונגעבילדעטע, אַז זי ווענדט זיך צו זיי מיט אַ קול פון געהויבענער

פריִיד. כ׳איז פאַרהאַן אַ העכערער סאָרט ווירקונג פאַר דער ק ו נ ס ט, איידער די קונסטען, וואָס מיר האָבען איצט, די קונסטען זענען מעהר ניט די מפילקינדער, וואָס אַ ניט־פאָלקאָמענער און פעהלערהאַפטער אינסטינקט האָט געהאַט. קונסט איז די בעדערפניס צו שאַפען; אָבער אין איהר עצם, וואָס איז אָהן אַ גרעניץ און נעהמט אַרום די גאַנצע וועלט, קאָן זי ניט פערטראָגען צו אַרבייטען מיט קראַנקע און מידע הענד און צו שאַפען קאַליקעס און בריאות משונות — ווי די אַלע בילדער און סטאַטועס, וואָס מיר זעהען. איהר ענדציעל איז ניט קיין קלענערע זאַך, ווי צו שאַפען דעם מענשען און די נאַטור. אַ מענש בעדאַרף קאָנען געפינען אין איהר אַנ׳אויסוועג פאַר זיין גאַנצער ענערגיע. ער דאַרף מאָלען און שניצען, כל זמן ער קאָן דאָס טון. די קונסט מוז משמח זיין, מוז אַנידערוואַרפען די ווענט, וואָס די אויסווייניגסטע תנאים האָבען אַרומגעבויט פון אַלע זייטען, און דערוועקען אין׳ם צושויער דעם אייגענעם געפיהל פון׳ם אוניווערסאַלער קרובה׳שאַפט און קראַפט, וואָס דאָס ווערק האָט קלאָר בעוויזען אין׳ם קינסטלער; און די העכסטע אויפגאַבע איהרע איז — צו מאַכען נייע קינסטלער.

ד י ג ע ש י כ ט ע איז שוין אַלט גענוג אויף צו בעווייזען, אַז איינצעלנע קינסטען קענען ווערען אַלט און — פערשווינדען. די קינסט פון סקולפּטור איז שוין זינט אַ לאַנגע צייט טויט און האָט ניט קיין שום רעאַלע ווירקונג. פון גרונד אויס איז עס געווען אַ נוצליכע קינסט, אַ געוויסער אופן צו שרייבען, אַ זכר פון דאַנקבאַרקייט און איבערגעבענהייט מצד אַ ווילדען מענשען, און ביי אַ פאָלק, וואָס האָט געהאַט אַ זעלטענעם בעגריף פון דער פאָרם איז די דאָזיגע קינדישע שניצערייַ געוואָרען פערפיינערט ביז צום אויסערסטען גלאַניץ. נאָר דאָס איז אַ שפּיעל פאַר אַנ׳אונענטוויקעלטען און יונגען פאָלק, אָבער ניט קראַפטפולע אַרבייט פאַר אַ קלוגער און גייסט רייכער נאַציע. אונטער אַ דעמב, בעלאָדען מיט בלעטער און אייכעלניס, אונטער אַ הימעל, וואָס איז פול מיט אייביגע אויגען, שטעה איך אויף אַ שייד־וועג. אויב אונזער שאַפונג בלייבט פערגליווערט אין די ווערק פון אונזערע פלאַסטישע קינסטען און בעזונדערס פון סקולפּטור, דעמאָלט איז זי פערוואָרפען אין אַ ווינקעל. איך קאָן ניט בעהאַלטען פון זיך, אַז אין דער סקולפּטור ווייזט זיך אַרויס די אָרימקייט פון געוויסע טעאַטראַלישע עפעקטען. די נאַטור שטייגט אַריבער אַלע אונזערע אופנים פון טראַכטען, און איהר סוד האָבען מיר נאָך ניט אַרויסגעפונען. נאָר די גאַלעריי האַלט זיך אויפ׳ן חסד פון אונזערע שטימונגען, און דאָ איז פאַרהאַן אַ מאָמענט, בשעת זי ווערט נישטיג. איך וואונדער זיך ניט, וואָס ניוטאָן, וועלכער איז געווען שטענדיג אַריינגעטאָן אין די געגנג פון די פּלאַנעטען און זונען, האָט זיך געקאָנט וואונדערן, וואָס דער גראַף פון פעמבראָן ווערט דאָ נתפעל פון די „שטיינערנע באָלוואַנעס“. סקולפּטור קאָן דיענען צו לערנען דעם תלמיד, ווי טיעף עס איז דער סוד פון דער פאָרם, ווי ריין דער גייסט קאָן איבערטראָגען זיינע געדאַנקען אין אָט דעם בערעדעוודיגען דיאַלעקט. נאָר די סטאַטוע וועט אויסזעהן קאַלט און פאַלש פאַר דער נייער אַקטיוויטעט, וואָס בעדאַרף זיך בעוועגען דורך אַלע זאַכען און קאָן ניט ליידען קיין געפעלשטע און ניט־לעבעדיגע זאַכען. מאָלעריי און סקולפּטור זענען די פערהערליכונג און דער יום־טוב פון דער פאָרם. נאָר אמת׳ע קונסט

איז קיין מאָל ניט אונבעוועגליך, נאָר שטענדיג פליסענד. די שענסטע מוזיק איז ניט אין אַן׳אָראַטאָריע *), נאָר אין מענשליכען קול, בשעת ער רעדט אַרויס פון זיין אַלטעגליכען לעבען טענער פון צערטליכקייט, וואָהרהאַפטיגקייט אָדער מוט. / די אָראַטאָריע האָט שוין אָנגעוואָהרען איהר צונויפבונד מיט׳ן מאָרגען, מיט דער זון און דער ערד, נאָר די איבערצייגענדע שטים פון׳ם געוועהנליכען לעבען קלינגט האַרמאָניש מיט זיי צוזאַמען. קונסטווערק טאָרען ניט זיין צעגלידערטע, נאָר זיי מוזען זיך אויסגיסען מיט אַמאָל איינגאַנצען. אַ גרויסער מענש איז אַ נייע סטאַטוע אין איטליכער לאַגע און אין איטליכער טועכץ זיינער. אַ שענע פרוי — איז אַ בילד, וואָס טרייבט אַלע צושויער צו אַן׳איידעלען מין משוגעת. דאָס לעבען קאָן זיין ליריש אָדער עפיש, פונקט אַזוי ווי אַ פּאָעמע אָדער אַ ראָמאַנס.

די אמת׳ע בשורה פון׳ם שאַפונגס־געזעץ — אויב אַ מענש זאָל זיין ראוי זי אָנצוזאָגען — וואָלט אַריבערגעטראָגען די קונסט אין׳ם קעניגרייך פון דער נאַטור און וואָלט מבטל געווען איהר בעזונדערן און סותר׳דיגען קיום. די פאַנטאַנגען פון ערפינדונג און שענקייט זענען אין דער מאָדערנער געזעלשאַפט איינגאַנצען אויסגעטריקענט. אַ פּאָלקסטימליכע נאָוועלע, אַ טעאַטער, אַ באַל־זאַל לאָזען אונז פיהלען, אַז מיר אַלע זענען אָרימעליייט אין׳ם הקדש פון אָט דער וועלט, וואָס איז אָהן ווערדע, אָהן קענטעניסען און פלייס. קונסט איז אַזוי אָרים און נידעריג. די טראַגישע נויטווענדיגקייט וואָס ליגט אויף די ברעמען אַפילו פון די ווענוס׳עס און קופידאָ׳ס פון אַלטערטום און וואָס בילדעט די איינציגע פערענטפערונג פאַר׳ן אַריינדרינגען פון אַזעלכע אונגאַטירליכע פיגורען אין דער נאַטור, — וואָרום די איינציגע פערענטפערונג זייערע איז דאָך דאָס, וואָס זיי זענען געווען נויטווענדיג; וואָס דער קינסטלער איז געווען אַזוי פער׳שכור׳ט דורך דער תאוה צו דער פאָרם, אַז ער האָט זיך ניט געקאָנט איינהאַלטען; און די דאָזיגע שכרות האָט געפונען זיך אַן׳אויסוועג אין די דאָזיגע שענע משונה׳דיגע בריאים, — אָטאָ די נויטווענדיגקייט דערהויבט איצטער ניט דעם שניצמעסער אָדער דעם פּינזעל. נאָר דער קינסטלער און דער קענער זוכען איצט אין דער קונסט אַן׳אויסדרוק פון זייער טאַלענט אָדער אַן׳עיר־מקלט, וואו צו בעהאַלטען זיך פאַר די צרות פון לעבען. די מענשען זענען ניט נאָר צופרידען מיט׳ן אויסזעהן, וואָס זיי האָבען אין זייער אייגענעם דמיון, און זיי אַנטלויפען צו דער קונסט און גיבען איבער זייערע בעסטע געפיהלען אין אַן׳אָראַטאָריע, אַ סטאַטוע אָדער אַ בילד. די קונסט מאַכט די זעלביגע אָנשטרענגונג, וואָס עס מאַכען די געזונדע חושים: דאָס הייסט אָבצוזונדערן דאָס שענע פון דאָס נוצליכע, אָבטאָן די אַרבייט, אויף וועלכע מען קאָן אָהן איהר זיך ניט בעגעהן, און, פיינט האָבענדיג זי, אַריבערגעהן צו תענוגים. אָטאָ די טרייסטונגען און בעלוינונגען, אָט דעם אָבזונדערען די שענקייט פון׳ם נוצען — דאָס דערלאָזען ניט די נאַטור־געזעצען. וויבאַלד אַז שענקייט ווערט געזוכט, ניט פון שטרעבונג צו רעליגיע אָדער ליעבע נאָר צוליב פערגעניגען — ערנידעריגט עס דעם זוכער. צו קיין געהויבענער שענקייט וועט ער שוין ניט דערגרייכען ניט אויפ׳ן לייוועגט און ניט אין שטיין, ניט אין

---

*) גייסטליכע אָפּערע.

קלאנגען און ניט אין לירישען בוי; אַן׳אויסגעמאַטערטע, פאַרזיכטיגע, קראַנקע שענקייט, וואס איז אפילו גאר קיין שענקייט ניט — דאס איז אַלץ, וואס ער קאן שאפען; ווארום די האַנד קאן קיין מאל ניט אויספיהרען אַ זאך, וואס איז העכער פון דעם, וואס בעגייסטערט דעם שעפער.

אַזעלכע קונסט, וואס שיידט אב אויף אַזא אופן, איז אַליין אבגעשיידט. קונסט טאר ניט זיין קיין אייבערפלעכליכער טאַלענט, נאר זי מוז זיך אנהויבען אַ סך טיפער אין׳ם מענשען. איצט זעהען ניט די מענשען, אַז די נאַטור איז שען, און געהען מאַכען אַ סטאַטוע, וואס בעדאַרף כלומר׳שט זיין שען. זיי פערראַכטען מענשען, וועלכע זיי האַלטען פאַר געשמאַקלאז, נאַריש און פאַר קשי־עורף — און טרייסטען זיך אַליין מיט פאַרבען־זעקלעך און שטיקער מירמעלשטיין. זיי פערוואַרפען דאס לעבען, מחמת עס איז פראזאאיש, און שאפען אַ טויט, וואס זיי רופען עס אן פאעזיע. זיי פטר׳ן גיך אַראב די שווערע זאָרג פונ׳ם טאָג — און אַנטלויפען צו תאוה׳דיגע חלומות. זיי עסען און טרינקען, בכדי זיי זאָלען קענען שפעטער פערווירקליכען דעם אידעאַל. אַזוי ווערט די קונסט פערשוועכט; דער נאמען גיט איבער דעם נעמיט בלויז די ניט־וויכטיגע און שלעכטע בעדייטונג; זי שטעהט אינ׳ם דמיון, ווי עפיס אַזוינס, וואס איז כנגד דער נאַטור און געשטראפט מיט טויט פון דעם ערשטען. צי וואלט דען ניט בעסער געווען אנצוהויבען העכער — צי דינען דעם אידעאַל, איידער זיי עסען און טרינקען; צי דינען דעם אידעאַל אינ׳ם עסען און טרינקען, אינ׳ם ציהען דעם אָטעם און אין די לעבענס־פינקציעס? שענקייט מוז קומען צוריק צו די נוצליכע קינסטען און דער חלוק צווישען די שענע און נוצליכע קינסטען מוז ווערען פערגעסען. אויב די געשיכטע וואלט געווען ריכטיג דערצעהלט, אויב דאס לעבען וואלט געווען פערבראַכט אויף אַן׳איידעל׳ן אופן, דעמאלט וואלט ניט געווען גרינג אָדער אַפילו מעגליך צו אונטערשיידען קונסט פון דער נאַטור. אין דער נאַטור איז אַלץ ניצליך און אַלץ איז שען; עס איז שען דערפאַר, ווייל עס לעבט, בעוועגט זיך און ברענגט אַרויס נייע בעשעפעניסען; ס׳איז דערפאַר נוצליך, ווייל עס איז סימעטריש און שען. שענקייט וועט ניט קומען אויפ׳ן רוף פון דער געזעצגעבונג און וועט ניט איבער׳חזר׳ן אין ענגלאַנד אָדער אַמעריקאַ איהר געשיכטע, וואס זי האט דורכגעמאַכט אין גריכענלאַנד. זי וועט קומען, ווי שטענדיג, אונגעריכטערהייד, און וועט זיך פלוצלונג בעווייזען צווישען בראַווע און ערנסטע מענשען. אומזיסט וואַרטען מיר, אַז עס וועט קומען אַ זשעני און איבער׳חזר׳ן די נסים, וואס זענען אויפגעטאָן געוואָרען אין די אַלטע קינסטען; דעם זשעני׳ס אינסטינקט איז צו געפינען שענקייט און הייליגקייט אין נייע און נויטווענדיגע פאַקטען, אין פעלד און בײ׳ן זייט פון וועג, אין פאַבריק און אין מיהל. אַרויסגעהענדיג פון אַ רעליגיעזען הארצען, וועט די קונסט אויפהויבען ביז צו אַ געטליכען געברויך די אייזענבאַהן, די פערזיכערונגס־געזעלשאַפט, די אַקציאָן־געזעלשאַפט; אונזערע געזעצען, פערזאַמלונגען, האַנדעל, די גאַלוואַנישע באַטעריי, די עלעקטרישע פלאַש, די פריזמע, דעם כעמיקער׳ס רעטאָרטע; — וואס ביז איצט זוכען מיר דערין בלויז עקאָנאָמישען נוצען. צי דען איז ניט דער עגאָאיסטישער און אַפילו אַכזריות׳דיגער אויסזעהן, וואס עס האָבען אונזערע גרויסע

מעכאנישע פאבריקען, אונזערע מיהלען, אייזענבאהנען און מאשינעריע — צי איז דען דאס ניט א(פועל-יוצא פון דער תאוה צו געלד, וואס צו איהר געהארכען די אלע ווערק? אויב איהר שליחות איז איידעל און גוט, דאן איז א דאמפף-שיף, וואס מאכט א בריק איבער'ן אטלאנטישען אקעאן צווישען אלט-און ניי-ענגלאנד און וואס קומט אן אין די האפענס מיט דער פינקטליכקייט פון א פלאנעט, — אזא שיף איז א טריט פונ'ם מענשען צו דער הארמאניע מיט דער נאטור. אויב וויסענשאפט ווערט געלערנט אין ליעבע, און איהרע קרעפטען ווערען געטריבען דורך ליעבע — דעמאלט וועלען זיי ערשיינען אלס די השלמות און הוספות צו דער מאטעריעלער שאפונג.

פון ענגליש ה. קאלמאנאוויטש.

כאראקטעריסטיקען

פון די קלאסישע שריפטשטעלער, וואס קומען אין דיזען העפט.

עדמאנדא ד'אמיטשיס איז א איטאליענישער שריפטשטעלער, געבארען אין יאהר 1846. אין דער יוגענד האט ער געדינט א געוויסע צייט אין מיליטער אלס אונטערליטענאנט; אין 1871 האט ער פערלאזען דעם דינסט און האט זיך גענומען צו ליטעראטור. זיין ערשטעס געדרוקטעס בוך La vita militare („דאס מיליטערישע לעבען") האט איהם געמאכט א גרויסען נאמען. דערנאך האט ער אנגעשריבען א רייהע סקיצען און נאוועלען פון זיינע רייזען, וועלכע ער האט געמאכט איבער א סך לענדער אין עטליכע וועלטטיילען. די דאזיגע ווערק, געשריבען אין א קלוגער, שעגער שפראכע, האבען איהם נאך מעהר פאפולער געמאכט, ווי אין זיין אייגען לאנד, אזוי אויך, ווייט איבער די גרענצען פון איטאליען. ד'אמיטשיס בעריהרט ניט קיין גרויסע וועלט-פראבלעמען, שילדערט ניט קיין דראמאטישע מאמענטען, קיין מעכטיגע ליידענשאפטען און צוזאמענשטויסונגען, פון דעם מענשענס נאטור מיט דער ארומיגער אויסענוועלט. זיינע טעמעס זענען פיעל מעהר רוהיגע, ניט זעלטען ריהרענד-סענטימענטאלע, אבער אימער גענומען פון דער לעבעדיגער ווארהאפטיגקייט פונ'ם לעבען. זיינע העלדען זענען, הויפטזעכליך, מענשען פון פאלק, קינדער, מיט דינע, צארטע נשמות און טיפער ליעבע אין ברוסט צו אלץ, וואס איז איידעל, שען און ערהאבען. ניט שטעהענדיג אין די ערשטע רייהען פון די איראפעאישע קינסטלער און דענקער, איז ד'אמיטשיס דאך שטארק געליבט ניט נאר ביי זיך אין דער היים, נאר אין דער גאנצער קולטורעלע וועלט. אין זיינע בעסטע ווערק ד'אמיטשיס ליעבע צו אלץ, וואס איז ערנידעריגט און ליידט, ליעבע צו אמת, צו ליכט און זייערע טרעגער; אכטונג צו ארבייט און איהרע פארשטעהער, רחמנות און ליעבע צו מענשען בכלל.

אפט גיט ער אונז זיינע שילדערונגען אין אזוינע לעבהאפטע און ריה־רענדע בילדער, אז איינינע פון זיינע שריפטען (שול־חברים), האבען אויסגעהאלטען ביז הונדערט אויפלאגען. צו זיינע בעסטע ווערק, וואס זענען שוין לאנג איבערזעצט אין אלע אייראפעאישע שפראכען, געהערען, א חוץ די אויבען־דערמאנטע „שול־חברים" אויך „די לעהרערין פון אר־בייטער" און „די מוטער", וועלכע מיר דרוקען אין דיזען העפט.

אלעקסאנדער סוויענטאכאווסקי (געבוירען 1849) — א שריי־בער, א פובליציסט און א קעמפפער געגען די קאנסערוואטיווע וועלט־אנשויאונגען און אידעאלען. ער איז בעקאנט אין פוילען אלס זשורנאליסט (געארבייט אין Nowiny און אין Przegląd tygodniowy און נאכדעם אין דעם וועכענטליכען זשורנאל Prawda „פראוודא") ניט ווייניגער ווי אלס בעלעטריסט און דראמאטורג. אין אלע זיינע ווערק, אי אין די פראזאאישע, אי אין די פאעטישע, בעהאנדעלט ער שטענדיג אזוינע פראגען, וואס זענען שייך צו דער גאנצער געזעלשאפט, צו דער גאנצער מענשהייט. אין דעם פרט איז דאס בעריהמטעסטע ווערק זיינס — די דראמע „Duchy" („גייסטער"), וואו אונטער אלעגארישע פיגורען ווערט געשילדערט דער פראגרעס פון דער מענשהייט פון דער נידעריגסטער שטופע, ווען די מענשען זענען נאך האלב־ווילדע, ביז דעם קולטורעלען צושטאנד, ווען די בעסטע הויבען זיך אן בע־גייסטערען מיט אידעאלען פון גלייכהייט און פרייהייט. דער גאנצער פראגרעס ווערט געשילדערט אין דער פארם, אז מענשען הויבען אן ניט פאלגען די מעהרהייט, הויבען אן זוכען נייע וועגען, און וואכענדיג פעראייניגען זיי זיך צום קאמפף פאר זייערע אידעאלען.

דער געזעלשאפטליכער קאמפף, די מרידה געגען דעם ליגען און די צבועות פון דער היינטיגער געזעלשאפט ווערט געשילדערט אין סוויענ־טאכאווסקי'ס טרילאגיע Niesmiertetne Dusze („אונשטערבליכע זעעלען"), וועלכע בעשטעהט פון די דריי דראמען: Ojciec Makary („דער פאטער מאקארי") Aurely Wiszar („אורעלי ווישאר") און Regina („רעגינא"). אין די דראמען ערדרייסטען זיך די העלדען צו האנדלען אזוי ווי זיי פערשטעהען, זיי ווילען ניט „לויפען צוזאמען מיט דעם שטויב־וואלקען" אהין, וואוהין אלע לויפען — און מוזען סוף כל סוף אומקומען אין זייער קאמפף.

דער מענש אלס א געזעלשאפטליכע ערשיינונג, דער מענש אלס פראדוקט פון דער סביבה און אלס פריי־האנדעלנדע פערזענליכקייט, דער ליגען פון דער געזעלשאפט און דער קאמפף פאר בעפרייאונג, די שטרעבונג צו נייע לעבענס־פארם און דער גרויסער גלויבען אין דעם ענדגילטיגען זיעג פון דעם אמת — דאס איז דער אינהאלט פון אלע סוויענטאכאווסקי'ס דראמען און נאוועלען.

די נאוועלע „הוה רובין", וואס מיר גיבען דא, איז גענומען פון זיין סעריע ערצעהלונגען O zycie („וועגען לעבען") — וואו ער דער־צעהלט אין ריהרענדע סצענעס דעם גורל פון א דייטש, א רוס און א יודענע, וועלכע האבען געוואלט ארבייטען אין פוילען און געפינען זייער גליק —

און האבען אלע געפינען דעם טויט. די ערצעהלונגען האבען ארויסגערופען געגען ס. א גאנצען שטורעם מצד די פוילישע „פאטריאטען“.

אין סוויענטאכאווסקי'ס שרייבען איז אפט פאראן מעהר אידעען, אייידער אינטימעס געפיהל, מעהר טעארעטישע שמועסען, איידער לעבעדיגע געשטאלטען. „הוה רובין“ בעווייזט, אז אויך אין מאלען ווייכע, ריהרענדע סצענעס איז ס. געווען דער גרויסער מייסטער.

וולאדימיר קאראלענקא. (געבוירען 1853, לעבט נאך איצט) איז איינער פון די עדעלסטע און טאלענטפאלסטע רוסישע שריפטשטעלער־אידעאליסטען. זיין יוגענד האט ער פערבראכט אין וואליניען, און דערמיט ערקלערט זיך די בעזונדערע ווייכקייט און הארציגקייט פון זיין שרייבען — די פריינדליכע הנ'ודיגקייט זיינע, א וועלכע מיר בעגעגענען נאר אין דער פאלקס־טימליכער קליין־רוסישער ליטעראטור. דאס ערשטע גרעסערע ווערק, וועלכעס האט איהם געמאכט בעריהמט צווישען דעם ברייטען פובליקום און איהם גלייך אוועקגעשטעלט צווישען די בעסטע רוסישע שריפטשטעלער, איז געווען די ערצעהלונג „Сонъ Макара“ („מאקאר'ס חלום“). (נאך דער טעמע זעהר נאהענט צו פרץ'ס „באנציע שווייג“). דאס איז א האלבע פאנטאזיע, אבער דורך און דורך פול מיט רעאליזם. עס דערצעהלט זיך אין איהר, ווי מאקאר, א פערווילדעטער, פערגרעבטער סיבירער פויער, א מענש, וואס איז מעהר געגליכען צו א חיה, ווי צו א מענשען, האט זיך געשטעלט פאר'ן משפט פון גאט („גאט“ אין מאקאר'ס פארשטעלונג איז א גרויסער „פריץ“) און האט סוף כל סוף דערוויזען, אז אין אלע זיינע חטאים איז ער ניט שולדיג, ווארום דאס לעבען צווינגט איהם צו זיין אזוי און ניט אנדערש. אין דער ערצעהלונג האט קאראלענקא ארויסגעוויזען די אלגעמיינע אייגענשאפט פון זיין טאלאנט: געפינען מענשליכעס אפילו אין אזוינע נשמות, וואו ס'איז, דאכט זיך, אויסגעלאשען יעדע שפור פון מענשליכע געפיהלען.

פון די איבעריגע קאראלענקא'ס ווערק זענען בעזונדערס בעריהמט זיין „בלינדער מוזיקאנט“ (איבערזעצט אין יודיש) וואו עס שילדערט זיך די פסיכאלאגיע פון א בלינד־געבוירענעם קינד. דאס שעהנסטע אין דער ערצעהלונג איז די שילדערונג פון דער קליין־רוסישער נאטור — איינע פון די בעסטע אין דער רוסישער ליטעראטור. פון דער צייט, ווען ער איז געווען פערשיקט אין סיביר, האט קאראלענקא אנגעשריבען זיינע סיבירער בילדער Записки сибирскаго туриста וואו ער מאלט פערשיידענע טיפען פון פערשיקטע, קאטארושניקעס און אדמיניסטראטארס. פון זיין רייזע קיין אמעריקא האט ער געבראכט די ערצעהלונג Безъ языка („אהן א צונג“, אויך פאראן אין יודיש), וואו עס איז פארגעשטעלט דער געגענזאץ צווישען דעם גרויסען, רעש'דיגען, קאכיגען לעבען אין ניו־יארק און דער פסיכיק פון א איינפאכען פוילישען פויער — אנ'אנגעקומענעם עמיגראנט. אין דער ערצעהלונג Въ дурномъ об-вѣ („אין א שלעכטער געזעלשאפט“) און אין דעם גרויסען באנד „Исторія моего современника“ („די געשיכטע פון מיין צייט־גענאסע) גיט קאראלענקא שטריכען פון זיין אייגענער ביאגראפיע.

בכלל, ווען מען לייענט קאראלענקא'ס ווערק, פיהלט מען, אז דאס זענען ניט קיין אויסגעטראכטע מעשיות, נאר אין גרונד פון יעדען ליגט א רעאלער איבערגעלעבטער פאקט. דאס מאכט זיינע ווערק בעזונדערס רעאל — און דאך בלייבען זיי אזוי קינסטלעריש־ריין און אזוי דורכגעוועבט מיט די שענסטע פערלען פון פאנטאזיע.

קאראלענקא איז אין זיינע ווערק, ווי אין זיין לעבען, דער גרויסער מענשען־פריינד, דער ערהאבענער, אביעקטיווער, רוהיגער בעאבאכטער, וועלכער זעהט אלצדינג און פערשטעהט אלצדינג, און טאקי ווייל ער זעהט און פערשטעהט מעהר ווי אנדערע, ענטדעקט ער דאס **גוטע** אין'ם מענשען אפילו דארט, וואו אנדערע האבען דאס ניט געזעהען. זיינע ווערק זענען דורכגעדרונגען מיט א בעזונדער הומאנער ווייכער שטימונג, מיט א טרוימערישען אידעאליזם, וועלכער מאכט ניט נאר די ווערק, נאר אויך דעם שריפטשטעלער נאהענט צום הארצען און צו דער נשמה פונ'ם לעזער.

דאס ווערק „Лѣсъ шумитъ“ („דער וואלד רוישט“), וואס מיר גיבען אין דעם ביכעל, איז בעזאנדערס כאראקטעריסטיש דורך די וואלד־בילדער און דורך דעם שטילען ליריזם, וועלכער וויקעלט ארום די גאנצע האנדלונג און מאכט אפילו דאס טראגישע זאנפט און מילד, ווי א לעגענדע. די ערצעהלונג פון דעם אלטען וואלד־וועכטער איז א מייסטער־ווערק לויט דער פארם און דעם אלגעמיינעם טאן.

קאראלענקא בעשעפטיגט זיך די לעצטע יאהרען מעהר מיט פובליציסטיק. אלס רעדאקטאר פון דעם זשורנאל „רוסקאיע באגאטסטווא“ (פון 1896 אן) פערנעהמט ער איינעם פון די בכבוד'יגסטע פלעצער אין דער רוסישער זשורנאליסטיק. אלס געזעלשאפטליכער טוער איז זיין נאמען איינער פון די פאפולערסטע צווישען אלע שיכטען פון דער רוסישער דעמאקראטיע.

גיאי דע מאפאסאן. (געבוירען 1850, געשטארבען 1893) איז איינער פון די גרויסע אין דער אלוועלטליכער ליטעראטור. איהם לייענט מען און מען שעצט איהם אין אנדערע לענדער ניט ווייניגער, אויב ניט נאך מעהר, ווי אין זיין אייגענער היימאט.

דער גרונד־מאטיוו פון דעם גאנצען מאפאסאנ'ס שאפען איז די **פרוי**, די בעציהונג צווישען די געשלעכטער, דאס וואס מען רופט היינט מיט דעם ניי־מאדישען נאמען **געשלעכט־פראבלעם**. נאר בעהאנדלענדיג דאס פראבלעם, בלייבט מאפאסאן שטענדיג אויפ'ן **סאציאלען** באדען. די פראגע איז פאר איהם א **געזעלשאפטליכע** פראגע. וואס וואלט די געשלעכטליכע ליבע **געקענט** זיין, און וואס **איז** זי ביי דער היינטיגער קאפיטאליסטישער ארדנונג, וואו פראסטיטוציאן איז א נארמאלע ערשיינונג, וואו דער פיזישער הונגער איז די גרעסטע טרייבענדע קראפט, — דאס דערפיהלט איהר, ווען איהר לייענט איבער איינע פון די ערשיטערנדע מאפאסאנ'ס נאוועלען. זיינע נאוועלען זענען שטענדיג **ערשיטערנד**, זיי ערגרייפען אייך שטענדיג מיט בעזונדערן

כה, וואָרום אַזוי שאַרף און אַזוי טראַגיש, ווי מאָפּאַסאַן, האָט זעלטען ווער געשריבען.

גראַף לעוו טאָלסטאָי האָט געשריבען אין אַ הקדמה צו מאָ-פּאַסאַנ'ס ווערק:

„ס'איז קוים דאָ נאָך עמיצער, וועמ ס'איז אַזוי אויפריכטיג געווען איבערצייגט, אַז דאָס גאַנצע גליק, דער גאַנצער זין פון דעם לעבען איז אין דער פרוי, אין דער ליעבע... און ס'איז קוים דאָ נאָך עמיצער, וועמ ס'האָט אַזוי קלאָר און דייטליך בעוויזען דעם גאַנצען שרעק פון דער ערשיינונג, וועגען וועלכער ער האָט געגלויבט, אַז זי איז די העכסטע און גיט דאָס גרעסטע גליק אין לעבען".

ס'וואָלט אָבער געווען אַ טעות צו רעכענען, אַז מאָפּאַסאַן איז טענדענציעז. ווייניגער פאַר אַלין בעמערקט זיך ביי איהם דער חשק צו מוסר'ן, צו לערנען. ער האָט נאָר אַ שאַרף אויג און אַ שאַרפען פּינזעל — און וואָס ער מאָלט אויס, שרייט מיט אַלע פאַרבען פון דער שרעקליכער ווירקליכקייט.

מאָפּאַסאַן איז אַ טראַגישער שריפטשטעלער. אין יעדער, אפילו אין דער קירצעסטער פון זיינע נאָוועלען, ענטפּלעקט זיך פאַר אייך אַ טראַגעדיע פונ'ם מענשליכען גייסט, עפּעס'ן זיך אָבגרונדען, וועלכע איהר האָט פריהער ניט בעמערקט. מאָפּאַסאַן האָט איינגעזאַפּט אין זיך דאָס גאַנצע היינטיגע לעבען, דאָס לעבען פון אַלע שיכטען, אַלע קלאַסען פון דער בעפעלקערונג, פון די אָרימסטע, די עלענדסטע, ביז די שפּיצען פון יחוס און רייכטום — און אומעטום האָט ער אונז געוויזען שוואַכהייט און גרויסקייט, נידערטרעכטיגקייט און שטאָלץ, אָבהענגיגקייט און גלויבען, שלום און מלחמה — אַלעס איבערגעמישט, אַלעס אין צוזאַמענשטויס, אין קאָנפליקט, אין אַ שטענדיגער מלחמה. און מאָפּאַסאַן האָט געליטען צוזאַמען מיט דער וועלט, וואָס ער האָט געשילדערט, און האָט געפּלאָגט זיך אַזוי לאַנג, ביז ער איז אַראָב פון זינען.

אין מאָפּאַסאַנ'ס ווערק וועט איהר אָבער ניט אַזוי לייכט בעמערקען דעם שמערץ פונ'ם שריפטשטעלער גופא. דאָ העלפט איהם זיין ־־ינע, איידעלע איראָניע. מיט אַ שמייכעל פון אַ גאון — אַ חכם בעַ-אַכ-טעט ער דאָס לעבען, בעמערקט דעם שמוץ און די העסליכקייט פון דעם מענשען, און ווייזט אייך: נאַ'ט, זעהט, אָט דאָס געפינט זיך אין אייער געזעלשאַפט. אָבער טוען טוט ער דאָס אַזוי, אַז ניט שטענדיג קענט איהר זיך אָבגעבען דין וחשבון, וואו האַלט איהר מיט דעם שרייבער: צי איז איהם דאָס העסליכע ליעב און נאָהענט, צי עס עקעלט איהם. נאָר אין אַלגעמיינעם צוזאַמענהאַנג ווערט אייך קלאָר די כונה פונ'ם אויטאָר.

בעזאָנדערס בייסענד איז מאָפּאַסאַנ'ס איראָניע, ווען ער מאָלט דעם שטאָטישען קליין-בירגער, מיט זיין נראַשענדיגער פסיכאָלאָגיע, מיט זיינע קרעמערשע אידעאַלען און לאַנגווייליגע הטאים. דאָ געהט ער איבער צום שאַרפסטען סאַרקאַזם. און ווי כדי אָבצורוהען זיך פון דער קליין-בירגערליכער בלאָטע איילט ער אין דאָרף אַריין, צום פּראָסטען פּויער; דאָ געפינט ער נאָך געזונדע אינסטינקטען, מגושמ'דיגע, אָבער גאַנצע געפיהלען, פייערדיגען דראַמאַטיזם. אָבער אויך דאָ געפינט ער די ווירקונג

פון דער שטאָט, פין דער בורזשואַזיע (אַזאַ מאָמענט איז געשילדערט אין דער ערצעהלונג, וואָס מיר דריקען אין אונזער זאַמעלבוך) און מיט עקעל ענטלויפט ער ווידער צוריק אין די העכערע שיכטען, צו דער אַדעליגער אַריסטאָקראַטיע. דאָרט איז די חיצוניות, די פאָרם פונ'ם לעבען, שעהן און גלענצענד, דאָרט פיהלט זיך מאָפּאַסאַן, אַליין אַ געבוירענער אַריסטאָקראַט, בעסער ווי אומעטום, אָבער אויך דאָרט זעהט ער פאַלשקייט און צביעות, אויסוועניגסטע פריינדשאַפט און בעהאַלטענע קאַלטקייט, אויסוועניגסטע פראַכט און אינוועניגסטע פוסטקייט. דאָרט האָט מאָפּאַסאַן געפונען שטאָף פאַר זיין לעבענס-פילאָזאָפיע, וועלכע ערקלערט, אַז ש ט ע נ ד י ג איז דער מ ע נ ש אַ ל י י ן, אַפילו צווישען פריינד, אַפילו צווישען די אינטימסטע געליעבטע מענשען. שטענדיג בלייבט ער א י י נ ז אַ ם. די איינזאַמקייט איז אויך איינע פון די מאָטיווען פין מאָפּאַסאַנ'ס שאַפען.

מאָפּאַסאַן איז אַ ט ר אַ ג י ש ע פיגור. נאָר אָבערפלעכליכע לעזער קענען געפינען ביי איהם לייכטזין. אַזאַ טעות נעהמט זיך דערפון, וואָס קיינער קען ניט אַזוי ווי מאָפּאַסאַן בעהאַלטען אונטער אַ שמייכעל זיין אינוועניגסטען וועהטאָג.

מאָפּאַסאַן איז דער גרויסער פּסיכאָלאָג, דער אויסערגעוועהנליכער מענשען-קענער. די נשמה פון אַ ל ע מענשען ליגט פאַר איהם קלאָר, ווי אַן אָפענער ספר. דער אַריסטאָקראַט און די פּראָסטיטוטקע, דער אָפיציר און דער בעטלער, דער פּאָליטיקער און דער סאָלדאַט, דער פּויער און דער קינסטלער — אַלע זענען איהם בעקאַנט און נאָהענט, און אין אַלע דערזעהט ער דאָס, וואָס קיינער האָט ביז איהם ניט געזעהען. אין דעם פּרט זענען זיינע ערצעהלונגען פון דעם פּרייסיש-פראַנצויזישען קריג — איינע פון די וואונדערבאַרסטע אין אַלע ליטעראַטורען פון דער וועלט.

בערימט איז מאָפּאַסאַן מעהר דורך זיינע נאָוועלען. ער האָט אָבער אויך געשריבען גרויסע ראָמאַנען און דראַמען. די בעליעבטסטע פון זיינע ראָמאַנען זענען Bel Ami („דער ליעבער פריינד"), Pierre et Jean („פּיער און זשאַן"), Fort comme la mort („שטאַרק ווי דער טויט") און Notre coeur („אונזער האַרץ").

ראַלף וואַלדאָ עמערסאָן. אַמעריקאַנער פילאָזאָף און דיכטער. געבאָרען 1803, געשטאָרבען 1882. צוזאַמען מיט קאַרלייל און טען געהערט ער צו די גרעסטע דענקער און דיכטער פון דעם פאָריגען יאָהרהונדערט. אַ זוהן פון אַ גלה האָט ער אין דער יוגענד זיך געגרייט אַליין צו זיין אַ גלה. איז געווען אַ געוויסע צייט פּרעדיגער אין באָסטאָן. נאָר זיין פרייער און זעלבסטשטענדיגער גייסט, דער גייסט פון אַ דיכטער און פילאָזאָף האָט זיך געפיהלט ענג אין די גרענצען פון קירכליכע דאָגמען, (עקרים). אין יאָהר 1832 האָט ער זיך אָבגעזאָגט פון זיין בערוף אַלס רעליגיאָנס-פּרעדיגער און האָט זיך אָנגעהויבען בעשעפטיגען מיט לעזען עפענטליכע לעקציעס און מיט ליטעראַטור. אין יאָהר 1833 האָט ער געמאַכט אַ רייזע איבער אייראָפּא, איז בעקאַנט געוואָרען מיט די גרעסטע אייראָפּעאישע דענקער, בעזאָנדערס מיט דעם פראַנצויזישען היסטאָריקער

און פילאָזאָף — קאַרלייל, מיט וועלכען ער איז געבליבען פערבונדען אין טרייער פריינדשאַפט אויפ׳ן גאַנצען לעבען. די רייזע איבער אייראָפּאַ, איבערהויפּט איבער ענגלאַנד, האָט איהם בעקאַנט געמאַכט מיט די טראַדיציאָנעלע קולטור-פאָרמען פון דער אַלטער וועלט און האָט אין איהם ענטפּלעקט דעם טאַלענט פון אַ פילאָזאָף. פון דעמאָלט אָן הויבט עמערסאָן אָן צו שרייבען זיינע בעריהמטע עסעיס-קריטיש-פילאָזאָפישע מאמרים, וועלכע האָבען איהם ערוואָרבען אַנ׳אַלוועלטליכע בעריהמטהייט און געמאַכט אונשטערבליך זיין נאָמען. אין זיינע עסעיס זענען פעראייניגט די שענסטע פּאָעזיע מיט דעם טיפסטען פילאָזאָפיש-קריטישען געדאַנק, צו אַזאַ גראַד, אויף וועלכען די גרעסטע דענקער פון אַלע צייטען זענען נאָר געווען פעהיג זיך אויפצוהויבען. עמערסאָן איז דער פאָרשטעהער פון יענער אַזוי גערופענער אַמעריקאַנישער טראַנסצענדענטאַל-פילאָזאָפישער וועלט-אַנשויאונג, וועלכע גיט צו אַ גרויסע בעדייטונג דער זעלבשטענדיגקייט פון דעם מענשענס פערזענליכקייט. פון דער נאַטיר—הייסט עס לויט אָט דער וועלט-אַנשויאונג — האָבען אַלע מענשען גלייכע גייסטיגע און מאָראַלישע פעהיגקייטען, יעדער קאָן זיך דערהויבען צו דער מדרגה פון אַ העלד, אַ דיכטער, אַ דענקער, ער דאַרף נאָר האָבען צו זיין ענטוויקלונג די גינסטיגע אויסערליכע אומשטענדען. די נאַטור איז די אָפּענבאַרונג, די התגלות, פון גאָט און גאָט איז שענהייט, חכמה, ליעבע און קראַפט. עמערסאָן איז געווען אַ וואַרעמער אָנהענגער פון פוריעס קאָמוניסטישע אידעאַלען און האָט גענומען אַנטייל אין דער קאָמוניסטישער פערם, וואָס האָט זיך אין די פערציגער יאָהרען געגרינדעט אין ברוקלין.

זיינע בעריהמסטע מאמרים זענען: Essays on Representative men („עסעיס וועגען גרויסע מענער"), Essays on the nature („עסעיס וועגען דער נאַטור"), Method of nature and man the reformer (מעטאָד פון דער נאַטיר און דער מענש אַלס רעפאָרמער) און אַנדערע. צו די בעסטע עסעיס עמערסאָנ׳ס בעלאַנגט אויך דער אַרטיקעל „קונסט", וואָס איז געדרוקט אין דיזען העפט.